

מתווכים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלונים:

- תורה ודעה עמ' י"ג
- אירועים עמ' י"א
- עמ' ט"ז
- עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה עמ' כ"ז
- ספיר והאלום עמ' כ"ג

גליון רצ"ד
פרשת בלק
תשפ"ו

על המדף <<<

משנת בין המצרים

בו נאספו כל ענייני המועד בתלמוד ואגדה, הלכה וקבלה, לכרך אחד, למען יוכל כל אדם ללמוד כל ענייני המועד, ויהיו הדברים תחת ידו, ללמוד הלכות חג בחג, מידי מועד במועד.

בני יששכר המבואר ג אי"ר-אב

'בני יששכר' לרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, במהדורה חדשה ומפוארת. עם ביאור נרחב להבנת הדברים, ובתוספת הערות וצינונים, ומדור ליקוט ייחודי מתוך כל כתבי רבינו המחבר על הענין הנלמד. כל הספר הוגה עפ"י דפוסים ישינים, עם הוספות ותיקונים רבים. בעריכה חדשה עם ניקוד מדוקדק, חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, כותרות לכל קטע, ועם מפתחות ומקורות רבים. וכל אלו נסדרו בכלי מפואר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

תבנית בית המקדש השני

מסכת מדות על ענייני בית המקדש השני, מבוארים בביאור משולב, בתוספת איורים מדויקים להפליא, כאשר מראה בית המקדש מתגלה בכל פיפו. ספר מיוחד למלמדים ולילדים המעוניינים להבין את פסוקי הנביא ודברי המשניות ולהכנס בשערי בית המקדש השני.

להזמנת ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: השבוע בגליון: **אקטואלי:**

האור החיים הק': עם יצא ממצרים: לאן נעלמו עצותיך וכשפיר? | עמ' ב'

המטפחת שריפאה את הברך המרוסקת האור החיים הק': | עמ' ג'

נציג ת"ת במבחן פומבי: לחשוש מעין הרע? | עמ' ח'

פנינו אביר יעקב | עמ' ה'

היה זה בשבת פרשת בלק, ובעת עריכת השולחן הטהור אשר לפני ה', אמר רבינו דברי תורה על הפסוק "מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלוש רגלים" ופירש"י רמו לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה. ופתח ואמר: כוונת הדברים היא, כי בלעם רצה לקלל את ישראל מכח מעשה העגל (עי' לקמן כד, א בתרגום אונקלוס), ומצינו במעשה העגל שדרשו רבותינו ז"ל (שבת פט.) על הפסוק (לב, א) 'וירא העם כי בושש משה' - באו שש, דהיינו שישראל חטאו בשש שעות, וקיימא לן (חולין נח.) באיסורים, שבטלים בשישים.

וזהו שפירש רש"י שבלעם רצה לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים פסח שבועות סוכות, אשר שש שעות הרעות האלו של מעשה העגל התבטלו בשישים בימים הקדושים האלו של שלוש רגלים, ולפי זה על כרחך גם חול המועד בכלל המועדים, דאי לא הכי לא יהיו ס' פעמים שש שעות [שהם ש"ס שעות שהם ט"ו ימים] כנגד השש שעות הרעות הנ"ל, ועל פי זה שפיר פירש הרב עובדיה מברטנורה ז"ל המבזה את המועדות זה חול המועד.

הרב הגאון הנ"ל, עמד נפעם לגילוי רוח הקודש שזכה לראות אצל רבינו ומני אז דבק אליו בדביקות נפלאה...

(רזא דמאיר)

הטעם שיגות' בתי ישראל במדבר היו 'משופעות'

מה טבו אהליך? יעקב משפנת'ך ישראל כנחלים נטיו כגנת עלי נהר פאהלים וגו' (כד, ה). כתב מרן החיד"א: בנימוקי עטרת ראשי אבא מארי זלה"ה כתב משם מהר"ם גאלנטי הזקן זצ"ל, יש לפרש הכתוב, עפ"י מה שכתב בשלחן ערוך (או"ח סי' קנ ט"ב) דאין להגביה הבתים יותר מבית הכנסת, אבל בית שגגו משופע משערין מעלייה שתחת הגג. והכא דור המדבר היו בעלי קומה, והמשכן אורכו עשר אמות אורך הקרש (שמות כו, טז), ואם כן בודאי היו גבוהים מהמשכן, והרי אמרו רז"ל (שבת צב.) בפירוש דמשה רבינו ע"ה היה אורך עשר אמות, ומסתמא היו עוד אנשים שהיו גבוהים כמוהו, וא"כ היו צריכים לעשות את אהליהם גבוהים מהמשכן, ולפי הדין אסור. אמנם אם הם משופעים שרי.

וזהו שאמר הכתוב "מה טובו אהליך" - אהלים ממש, "משכנותיך" - המשכן. וכי תימא מהו הטובה שאהליהם היו גבוהים, הלא אסור להגביה הבתים יותר מבית הכנסת, לזה אמר "כנחלים נטיו" שהם משופעות, ובהכי שרי.

(פני דוד בפרשתנו - אות יד)

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

בלק פחד מההכנה לתפילה של בני ישראל

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי, ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, ויקץ מואב מפני בני ישראל (כב, ב-ג).

"ל ברמו הענין, כי הנה אמרו חכמינו ז"ל כי עיקר הראיה שראה בלק והפחד מפני ישראל, היה, מפני שראה שישראל נוצחים שלא כמנהג העולם. והבין כי לא בחרב ובחנית יגבר עליהם כי ה' הנלחם להם במה שצועקים אליו והוא יענם. והנה כראותו כן בקש גם הוא תחבולה להניצל מידם ע"י תפלתו באמרי פיו בתחנונים.

אך הנה (משלי טו, כט) "רחוק ה' מרשעים ותפלת צדיקים ישמע". וכראותו כי לא יכול להם כי כל תפלתו תועבה, שם על לבו לדעת ענין הסגולה מה זאת שישראל נענים בתפלתם ולא הוא. אז ראה והבין כי הרבה קדושה וטהרה וכוונת הלב צריך לתפלה עד בואה לפני ה' וכמה תשובה ומעשים טובים צריכים בני ישראל להקדים קודם פתחם פיהם לאמור דבר לפני ה' בהכנעה ושפלות רוח. לכן בא מגור לנפשו ורקב בעצמותיו, כי לא יכול להשיג כל אלה ויקץ הוא מפני העבדות העם כי רב הוא עליו, ושלה אחר בלעם אולי הוא יכוון לכל זה.

וזהו שאמר "וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי" שעשו הכנות וכוונות התפלה וטהרת הלב. 'לאמורי'. פי' לאמור דברי תפלה ובקשה להשי"ת. "ויגר מואב מאד מפני העם כי רב הוא" העבודה הזאת ויקץ בכל אלה ושלה אחר בלעם להושיעו באמרי פיו כנ"ל. (תפארת שלמה - בפרשתנו)

מנין שהמבזה את המועדות - הכוונה גם לחול המועד

ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך פי הפיתני זה שלש רגלים (כב, כח). וברש"י רמו לו, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה.

הרה"ק רבי יעקב מרדכי אב"ד בילגורי זצ"ל, שלא היה נמנה על עדת החסידים מספר כספר רזא דמאיר, שהיות ושמע המגיד הק' מטריסק הגיע עדי אזניו, גמר אומר בנפשו שהוא חייב להכיר את האיש אשר הכל מדברים אודות גדולתו ורוב קדושתו, ואכן נסע לשבות בטריסק בצל רבינו. בלכתו בדרך עלה בדעתו לשאול את רבינו על פירושו של רבינו עובדיה מברטנורה על המשנה באבות (פ"ג מ"א) המבזה את המועדות, שפירש שהכוונה היא לחול המועד, וקשה מנין לו זה, דילמא הכוונה רק ליו"ט.

מדוע עבר האמרי יוסף מהליכה בעין סגורה אחת להליכה בשתי עיניים עצומות?

נָאֵם שְׁמַע אֲמָרִי אֶל-אֶשֶׁר מִחַזֵּה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֶל וְגִלְוֵי עֵינָיִם (כד, י).
זקני הק' בעל החקל יצחק ז"ע מביא (בעשרה מאמרות) שאביו בעל האמרי יוסף ז"ע בתקופה הראשונה בספינקא כשהיה צריך ללכת מביתו עד למקוה, היה הולך בעין אחת פתוחה ובעץ אחת סגורה. עד שראה שאצל בלעם מובא שהיה הולך עם עין אחת סגורה שנאמר "נאם הגבר שתם העין", וברש"י ועל שאמר שתום העין ולא אמר שתום העיניים למדנו שסומא באחת מעינו היה, החל מאז היה הולך האמרי יוסף ברחוב עם שתי עיניים סגורות ולקח לעצמו משמש שילך עמו.

וזהו שפירשו צדיקים הפסוק (בראשית לה, כא) 'איה הקדשה הוא בעינים על הדרך' - 'איה הקדשה' כשרוצה אדם לחפש ולהגיע אל הקדושה, צריך לידע שהוא 'בעיניים' שהכל תלוי בשמירת עינו כדבעי, אך הסכנה הגדולה היא על אם הדרך בעת שהולך בדרך ברחובה של עיר, צריך הרבה סיעתא דשמיא שיוכל לשמור עינו מלהסתכל מדברים

המביאים לידי הרהור חטא ועוון. ובוזה יש לפרש 'נאם שמע אמרי א-ל' אשר מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים' דפעמים שאדם זוכה להגיע לבחינה של שומע אמרי א-ל ומחזה שדי יחזה, אך נופל. והסיבה הוא משום 'וגלוי עינים' דאינו שומר על עינו כדבעי ומשאירם גלוי לראות כל.

(שיח יעקב יוסף ספינקא) - בפרשתנו

טוד מספר השבע

וַיֹּאמֶר בְּלָעֶם אֶל בְּלָק בְּנֵה לִי בָזָה שְׂבָעָה מִזֹּבַחַת וְגו' (כג, א).
כתב רבינו בחיי (פסוק ד) וז"ל: "כי בלעם ברוב חשקו לקלל רצה להמשיך רצון מהמחשבה הטהורה אל כל השבעה, ולהשפיע בהם כח, ולא הספיק אצלו שיעשה מזבח אחד, ועשה שבעה מזבחות כדי שיפעלו כל המדות רצונו ויספיקו מחשבתו בהמשכת הרצון, ועלו קרבנותיו בהשלשה המקומות מ"ב.

והנה שבעת המזבחות האלה הם שבעת ימי בראשית ושבעה נרות המנורה, והם הנקראים צרור החיים, כי הם ענין מיוחד למעלה מתפרד למטה לפי המקבלים, וזה באור הכתוב, 'את שבעת המזבחות' של מעלה, 'ערכת' למטה.

ועומק הדבר, כי כל המספרים שמאחד ועד שש, יש להם חיבור וצירוף עד עשרה, כי אחד ושנים ושלושה וארבעה וחמישה - ניתן לכופלם, ותהיה תוצאת החיבור בתוך מנין עשרה. וגם מספר שש הוא חיבור בתוך כפל שלוש עם שלוש. אך מספר שבע אינו מתחלק, וכפילתו היא יותר מעשרה. נמצא שהשבע עומד בפני עצמו, על דרך מה שראה בלעם בישראל וקרא עליהם את המקרא הזה (במדבר כג ט), 'הוּן עִם לְבָדָד יִשְׁכַּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב'.

ביקשו בלעם ובלק להעמיד כח טומאה כנגד המנורה, ולהילחם בקדושה בכל עוז ועיוז. ולא אלו בלבד, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו ולהילחם בנו בסוד זה. כך עשו היוונים שטימאו כל השמנים כדי למנוע מישראל את קיום מצות הדלקת המנורה, וכך עשו הרומאים שציוו לאחד מישראל להוציא להם מכלי המקדש, ובא יוסף משיטא והוציא את המנורה, ולא הניחורו רשעים הללו אצלו אלא תבעוה לעצמם.

כי ידעו רשעים הללו כי במנורה טמון טוד שלימות כוחם של ישראל, ומלחמתם היתה על כל השפע הרוחני בעולם.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

דבר האמונה:

בכח האמונה זוכים לבנים

מעשה ביהודי שבא לפני הרה"ק רבי נחמן מברסלב ע"ה וביקש את ברכתו שיזכה לבנים, אמר לו רבי נחמן ע"ה תן צדקה ובכך תזכה להיושע בזרע של קיימא, השיב לו אותו יהודי בצער, גם פרנסתי אינה מצויה לי בריוח וקשה עלי להוסיף בנתינת צדקה.

נענה רבי נחמן ואמר, אם כן ישועתך תבוא על ידי שתאמין בה' יתברך, כי אמונה יש בה מבח הצדקה כמו שכתוב (בראשית טו, ו) 'וְהָאֱמוּנָה בְּה' וַיִּתְּשֶׁבֶה לוֹ צֶדֶקָה', ועוד 'אמונה' בגימטריא 'בנים', וכח האמונה בה' ממשיך ישועה להיפקד בבנים

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחיצריא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

וארט מהאור החיים הק'

"הנה עם יצא ממצרים": לאן נעלמו עצותיו וכשפיו?

וַיִּשְׁלַח מִלְאָכִים אֶל בְּלָעֶם וְגו' לְקַרְא לוֹ לְאֹמֵר הִנֵּה עַם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם (כב, ה).

ה"אור החיים" הקדוש ביאר, שכוונת בלק הייתה בדווקא לקרוא לבלעם, וגם הקניטו בשלחו שליחים אליו. וז"ל: הנה עם יצא וגו' - צריך לדעת אומרו 'הנה', גם אומרו 'יצא', וכי לא ידוע הוא לכל העולם שיצאו ישראל, ומה גם לבלעם שהוצרך להודיעו? גם אומרו 'הנה כסה', שהיה לו לומר 'ויכס' וגו'.

ויתבאר העניין על פי דברי רז"ל שאמרו (סוטה יא, א) ששלושה יועצים היו לפרעה כשאמר על ישראל "הֲבֵהּ נִתְחַקְמָה לוֹ" (שמות א, י), ואחד מהם

הוא בלעם. והוא אשר יעץ עליהם רעה, ובכשפיו העמיד כישוף לבל יוכל עבד לברוח ממצרים (עין במכילתא בפרשת יתרו, ובספר 'שפתי חן' בתחילת פרשת שמות עה"פ 'הבאים מצרימה' מדרש בהרחבה), והיה מובטח כי לעולם לא יצא עם ישראל ממצרים. ולזה שלח בלק לומר לו 'הנה עם יצא ממצרים' - פירוש, היפך הידוע, ובטל כוח הכשפים. ואפשר כי בלעם היה מבטיח את בלק שלא יצאו ממצרים משם עולמית, ולזה אמר לו 'הנה יצא'.

ואמרו 'הנה קסה את עין הארץ' - נתכוון גם כן נגד מה שיעץ עליהם במועצותיו הרעים, למען ענותו למעטם וגם להרוג זכוריהם וכו'. הנה הוא היפך הדברים: שלא בלבד שלא נתמעטו, אלא אדרבה - נתרבו עד למאוד, והוא אומרו 'הנה כסה את עין הארץ', עיי"ש.

גם החיד"א ז"ל בספרו 'נחל קדומים' פירש כן מעצמו, שזו הייתה טענת בלק אל בלעם אודות

עצותיו לפרעה, והנה ישראל ממולו. בספר 'ברכת אברהם' (להגה"ח רבי אברהם מרדכי אלברט ז"ל) הוסיף בזה: בדרך הלצה אפשר לפרש מה שאמר לו בלק "הנה כסה את עין הארץ", שאין זה כבשעת הנס שהיה נעשה לילדי ישראל במצרים, שנבלעו באדמה ומלאכים האכילום דבש וחלב, ושרתה הברכה בדבר הסמוי מן העין (ראה בשמות רבה פ"א); אלא עתה הם מכסים את עין הארץ, ובוא וראה מה הועילו עצותיך.

ובדרכם של ה"אור החיים" והחיד"א ז"ל, נפרש את דברי בלעם (להלן כג, כב) 'א-ל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו', והביא רש"י שם ממדרש תנחומא (סימן י"ד): 'אתה אמרת 'הנה עם יצא ממצרים' [כלומר: ועם זה טענת נגדי] - לא יצא מעצמו, אלא האלקים הוציאם'. ואין עצה ואין תבונה נגד ה', כשבא לשדר מערכות בעולמו, עכ"ל.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		ניו יורק		לונדון	
מסכת השבת	כנסת חם	מסכת השבת	כנסת חם	מסכת השבת	כנסת חם	מסכת השבת	כנסת חם	מסכת השבת	כנסת חם
19:13	20:31	19:28	20:34	20:13	21:03	21:21	21:43	21:07	22:46

מחוברים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 | בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 | בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 | מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 | אלעד: יהודה הנשיא 94 | אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הרוקנס 8 | ביתר עילית: הורן 9 | חיפה: מיכאל 27 | נתיבות: הרמב"ם 18 | נתניה: 18 | פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים

מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

מחוברים

מחילים את היום! והנה היום נבנית עוז והדר - אור לישרים

שירות לטליל האשי | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ועימוד: שוקי קטר

לאור באור החיים:

סיפור ישועה לרגל יומא דהילולא של האור החיים הקדוש: על הרעיון הפתאומי שעלה בלב רעייתו בעיצומה של התפילה על הציון, המטפחת השחורה שספגה את שמן הנרות, והפלא הרפואי המצמרר שהתרחש בתוך שעה בודדת בבית המשפחה.

הזקנה קפצה עליו באחת. לעבודתו הבכירה ב'משרד הסעד' (בו הועסקו בשעתו לא מעט יהודים חרדים) הוא נאלץ להגיע הלך ושוב במוניות שמחיר עלותן אינו רחוק מהמשכורת החודשית שלו, נעזר במקל כאדם קשיש, כשתחבושת גדולה מלפפת אותו מכף רגל.

הגרוע מכל הוא שהכאבים רק הולכים ומתגברים, כל כיפוף ברגלו משמיע רעש אימתני 'טריק - טראק', כמו ציר חלוד מחוספס. לאחר כמה שבועות לא נותרה לו ברירה נוספת, הוא הוציא את עצמו לחופשה בלתי מוגבלת מעבודתו, נשאר לשכב בבית והתייסר בכאביו הפיזיים והנפשיים.

ימים קשים ומתוחים הגיעו למשפחת קמניץ. המצב הכלכלי נעשה לחוץ, החגורה התהדקה בפתאומיות ואף שינוי לא נראה באופק.

זוגתו של ר' יעקב היא ילדת 'בתי הורנשטיין' בירושלים, שכונה שכל ילדיה גדלו על סיפורי הישועות שהתרחשו על ציונו בעל האור החיים' הקדוש.

מדי שנה ביום ההילולא נערכו בשכונה, כבר לפני כתשעים שנה, כמה 'סעודות הילולא' בבתיהן של משפחות שזכו לראות ישועות בזכות רבינו חיים בן עטר זי"ע וקיבלו על עצמן לערוך סעודה לדורות, לזכר הנס.

הסיפור הזה התרחש שנים ספורות לאחר שחרור ירושלים מהלגיון הירדני, הר הזיתים והעיר העתיקה שבו מחדש לידיים היהודיות.

כיון שהגיע יום ט"ו בתמוז באותה שנה, נעו מיתרי ליבה של הגב' קמניץ. היא החליטה לנסוע להתפלל, לבקוע שערי שמים, על ציונו של רבינו האור החיים' גמרה אומר לפעול ישועה אישית ויהי מה.

בליל ט"ו תמוז, יומא דהילולא, לראשונה מזה תקופה ארוכה בה מיעטה לצאת מהבית עקב הטיפול בבעלה סביב השעות, נטלה עמה ספר תהלים גדול, מטפחת בד להספיג את דמעותיה, עלתה על האוטובוס ויצאה להר הזיתים.

שעות ארוכות ניצבה במרחק מה מהציון, שפכה את ליבה כמים לפני ה', התפללה שוב ושוב לישועתו ורפואתו המהירה של בעלה, בזכותו של הצדיק הטמון כאן, ביקשה והתחננה בדמעות שליש למען משפחתה האהובה שאיבדה ביום בהיר את משענתה וחוסנה. "ריבונו של עולם, עשה למען תינוקות של בית רבן שלא חטאו".

לפתע הבזיק בליבה רעיון לא שגרת, כשהיא עצמה אינה יודעת מהיכן בא. מעולם לא שמעה על משהו דומה.

היא ביקשה מהמתפללים לאפשר לה להתקרב לרגע אל הציון עליו בערו בשעתו נרות שמן ושעווה לרוב, שלפה בזריזות את מטפחת הברך שפגת הדמעות שבתיקה והעבירה אותה הלך ושוב על פני הציון, כמו מנקה את המצבה משכבת הפיח והשמן שהצטברה עליה, לאחר שהמטפחת נספגה כהוגן ושינתה את גונה לשחור בוהק טמנה אותה עמוק בתיקה.

"ענקל, הבאתי לך סגולה מהאור החיים' הכריזה הגב' קמניץ בקול מאושש, מלא תקווה, מיד בשובה לביתה בשעת ליל מאוחרת. היא סיפרה לבעלה בקצרה על הרעיון שעלה במוחה בעודה מתפללת ליד הציון, "אני מבקשת שתחבוש את הרגל, את האזור הכואב, עם המטפחת הזו".

ר' יעקב הביט במטפחת השמנונית המפויחת והתלבט. עם כל הכבוד, על סגולה כזו הוא לא שמע מעולם. "חלילה, אינני מטיל כל ספק בכוחו של האור החיים הק' לעזור ולהושיע" מלמל בספקטיות מה, "אבל אם המטפחת הזו תעזור לי? זה כבר משהו אחר".

ברם הלהט והאמונה בדבריה של זוגתו לא הניחו לו, הוא הסיר את

<<<

רחוב מלכי ישראל, פינת רחוב עמוס, סואן היה כרגיל באותה שעת אחר צהרים מאוחרת של אותו יום רביעי, לפני קרוב לחמישים שנה.

ר' יעקב קמניץ (שם בדוי), מיקירי ירושלים, הקשיח את אחיזתו בסלי הפלסטיק הצבעוניים העמוסים בפרי הארץ, עושה 'בעיניים עצומות' את המסלול השבועי הקבוע משוק 'מחנה יהודה' לביתו, בדיוק כמו כל שבוע בעשרות השנים האחרונות, מאז נישא והקים את משפחתו הברוכה.

מדי יום רביעי הוא יוצא לערוך 'קנייה שבועית' בשוק הירושלמי, ממלא את סליו בפירות וירקות במחירי סוף היום, חוזר הביתה בידיים מלאות לשמחת בני הבית.

"פשטש, אוהו, ר' יעקב" הוא שומע פתאום קול מוכר מולו. "עדיין סוחב סלים כבדים מהשוק, ועוד הולך ברגל, אה? כמו 'יונגערמאן' - אברך בן עשרים..."

היה זה זלמ'ה, מכר ותיק, חבר מהחיידר, שלמרבה הצער אף פעם לא התברך ב'עין טובה' ומפרגנת במיוחד. ר' יעקב נחרד מההערה הזו, בשביל מה לפתוח פה לשטן, למה לתת 'עין' בזולת. בגבורת נפש נצר את שפתיו, העדיף להמשיך הלאה בשתיקה.

"תן, תן שנייה להחזיק את הסל, תן לראות כמה הוא כבד" לא הרפה זלמ'ה כשהיך לעגני משוח על שפתיו. איכשהו הצליח ר' יעקב להתחמק ממנו, להתקדם עוד כמה צעדים זריזים במעלה רחוב עמוס המתעגל, לצאת מטווח ראייתו, אך כנראה שמתווח מילותיו לא יצא...

לפתע בום, טראח... בליטה סמויה במדרכה התקילה את ר' יעקב, הפילה אותו ארצה מלאו קומתו עם הסלים ותכולתם, כשרגלו נחבטת בחוזקה בקרקע. שזיפים סגלגלים ושסקים כתמתמים התגלגלו חיש לכל עבר, מנקדים את האספלט השחור כפרחים ססגוניים.

עוברי אורח חמי לב אצו מיד לסייע לו לקום על רגליו, אחרים ניסו לרדוף אחרי הפירות המתגלגלים, בטרם יהפכו למיץ טרי ובריא תחת צמיגי המכוניות.

האנחות והגניחות שבקעו מפי הנופל אותתו שמהו חמור אירע לו, לא סתם מכה ברגל. שני אברכים התנדבו להחזיק בו משני צדיו, סייעו לו איכשהו לדדות עד ביתו ברחוב הסמוך, שם צנח באפיסת כוחות, כשאינו יכול לזוז מרוב כאבים. עם סלים, משוק מחנה יהודה, הוא כבר לא חזר לעולם.

השעות הבאות לא הביאו מרפא כנפיהן.

הכאבים ברגל הלכו וגברו וזוגתו המסורה מיהרה לקבוע לו תור דחוף לקופת החולים. כבר למחרת בבוקר התייצב, ליתר דיוק נסחב בשארית כוחותיו, בקומה שפופה, אצל הרופא שאבחן אצלו 'ראומטיזם' במפרקי הרגל, רשם לו כמה כדורים האמורים לשכך את הכאבים, אך משום מה הללו סירבו לפעול את פעולתם.

חולפים כמה ימים, הכאבים העקשניים אינם נרגעים, כל פסיעה עולה לר' יעקב בייסורי איוב, כנראה שאבחנתו של הרופא לא הייתה נכונה. הוא קובע תור אצל הפרופסור בבלי, במרפאה במעלה רחוב שטראוס, אחרי כמה שבועות של המתנה הוא זוכה סוף סוף להתקבל ולעבור סדרת צילומים ובדיקות מקיפה.

מתברר שהסיפור גרוע הרבה יותר מ'ראומטיזם'.

"נקרע לך כל הסחוס, לא פלא שכואב לך" מגלה לו הפרופסור בכובד ראש ומציג בפניו את הצילום שמראה זאת לבן על גבי שחור.

"כשאין את הסחוס, אותה רקמה גמישה שביין עצמות הברך, מתנגשות העצמות זו בזו בכל פסיעה וגורמות לייסורים נוראים". הרופא לא העניק לו סיכוי גדול להשתקם אי פעם, הסביר לו שאין דרך להצמיח סחוס מחדש. כל שהיה בידו הוא לחבוש את רגלו באופן מסיבי, בתחבושת גדולת ממדים, כך שהברך תהיה תלויה באוויר והעצמות לפחות לא יתחככו ויתנגשו בכל פסיעה.

בפנים מוכות הלב דידה ר' יעקב אל מחוץ למרפאה, מבין שחיוו כנראה השתנו לנצח.

ר' יעקב, האיש מלא שמחת החיים, התוסס והפעיל, הפך לאדם מוגבל ומיוסר, שכל פסיעה ותזוזה שלו כרוכה במאמץ אדיר, בנשיכת שפתיים,

מה טבו אהליך יעקב:

החלום המשותף בעפולה והשכן שלא הניח תפילין 37 שנים: סאגת צנרת מורכבת בבניין ישן הפגישה בין השכן המרוחק יקיר דניאלוב לבחור הישיבה טוב הלב מיכאל ז"ל, שהתגייס לעזור בשיפוצים ונפטר למוות בטביעה טראגית חודשיים לאחר מכן.

עדות המצמררת של הרב בוקובזה על המרוץ הלילי להשגת תפילין עבור השכן...

הם באמת שמחים לעזור, כך מתברר לי כבר למחרת. מארגנים איתי את השטח, ומקלים מאוד את ההרגשה שלי. כשהזירה עוברת לביתו של ברונר הם נכונים לעזור גם שם, וכשאנחנו מגיעים לדירתו של דניאלוב אני מבין שלא מתאים לאפשר להם לעזור בלי שאני נמצא בשטח. אני נכנס איתם אל הדירה, מציג אותם בפני השכן שמשתומם עמוקות מהמחווה, ויחד אנחנו עוזרים בכל הנדרש. מסרבים להצעות תשלום או כיבוד, ומשתדלים לסיים במהירות האפשרית.

דניאלוב מוקסם. "מאיפה אתה מביא אותם? מה זה הדבר הזה?"

ה'דבר הזה', הוא הזוג החייכן ונעים ההליכות שנע בזריזות בשטח. דניאלוב לא זכה להכיר בחורי ישיבה באופן אישי, וה'דבר הזה' מפעים אותו עד עמקי נשמתו החבויה.

שבועיים של עבודה מאומצת, המון כסף וזמן שנשפך, וצמד מלאכי עליון מיכאל ונתנאל שמגיעים סתם כך, מתוך אהבת אחים, לסייע בכל מה שרק אפשר.

ביום שבו הבית כבר נראה כמו מקום שאפשר לחיות בו, הם לוחצים לי יד בחביבות, מצהירים ששמחו מאוד לעזור, מסרבים לכל מתת מצדי, מנופפים לשלום ונעלמים.

חודשיים לאחר מכן, בין הזמנים בפתח. אני נפרד בחביבות מהבחורים, ובמיוחד מצמד החברים המסורים.

בי"א באב אני מקבל שיחת טלפון מנתנאל. הוא אינו מצליח לדבר. במשך שלוש דקות הוא בוכה, ואני מקשיב בחוסר הבנה, מלא חרדה. לאחריהן אבא שלו לוקח ממנו את הטלפון, ומעדכן אותי בצער רב כי אסון נורא קרה. מיכאל, חברו הטוב של נתנאל, יצא לטייל עם בני משפחתו, נכנס לשכשך רגליים באגם וטבע שם למוות, רחמנא ליצלן.

אין מילים בפי. לא באותה שיחה, לא בלוויה, וגם כשאני מגיע לרמת השרון כדי לנחם את מדבר בקושי. מגלה שאין לי דרך לנחם, כשאני בעצמי מסרב להתנחם. מנסה לספר למשפחה על הנשמה היקרה הזו. מגלה שאני לא היחיד שהגיע לעשות זאת. נחלי דמעות זורמים בבית המשפחה האבלה, כולם כמוני אהבו את הבחור טוב הלב ונעים ההליכות, שנקטף בדרך טראגית כל כך.

כשאני מגיע הביתה לבסוף, מזדחל אפוף אבל במעלה המדרגות, אני פוגש את דניאלוב. מנסה לגייס מתוכי ברכת 'ערב טוב' נחמדה, ולא ממש מצליח. "מה קרה?" מתעניין השכן.

הוא מכיר אותי! אני קולט פתאום, ומשתף את דניאלוב באסון המר שבו הסתיימו חייו הצעירים של מיכאל, זיכרונו לברכה. הוא הלום צער. "בחור נחמד כזה! ואיזה לב ענק יש לו! ככה הוא מת, פתאום?"

"לא מת", אני מתקן אותו, "נפטר. הלך לקבל למעלה את כל הטוב שמגיע לו. אנחנו מכאן יכולים לשלוח לו מעשים טובים שישמחו אותו במקום שהוא נמצא בו". דניאלוב מנסה להבין יותר, ואני מנסה להסביר יותר.

שבוע אחר כך הוא שוב תופס אותי במדרגות. "מאז שסיפרת לי על מיכאל אני לא רגוע. ביקשתי מהבן שלי לעשות דברים בשבילו, והוא מניח תפילין להעלות את

המשך בעמ' 7

לא נעים לעלות במדרגות הבניין ולנסות להבין מאין מגיע הריח המבחיל. לפתוח את דלת הבית שלנו, ולגלות שמקור הצחנה הוא בדיוק שם.

נעים הרבה פחות להזמין בעל מקצוע שמסביר שהוא מצטער, באמת, אבל הצנרת בבניין ישנה כל כך - שאין דרך לתקן אותה בלי להרים בלטות, לשבור קירות ולשלם הרבה מאוד כסף.

גרוע הרבה יותר להיות זה שדופק על דלתות השכנים למטה, שניים במספר, ומודיע להם שהצנרת הכללית דורשת תיקון יסודי שיגרום לכולם המון לכלוך, בזוז זמן, משאבים ומזומנים. אין ברירה.

את ברונר אני פוגש בבית הכנסת השכונתי, ובדרך הביתה נאלץ לעדכן אותו בחדשות המצערות. ברונר, כצפוי, אינו מתרונן, אבל מבין את המצב, ויחד אנחנו מבררים על בעלי מקצוע טובים אך לא יקרים.

עכשיו אני אמור לדבר עם דניאלוב. אין לי שום דבר נגדו, יהודי רחוק שמתגורר בבניין עוד הרבה לפני שהגעתי אליו אני, משלם ועד בית בזמן ומברך אותי בחביבות בכל עת שאנחנו נפגשים, ובכל זאת...

כשקניתי את הדירה, תריסר שנים לאחור, ידעתי אומנם שמדובר בשכונה מעורבת, אבל מנגד שמעתי הרבה על הקהילה המתפתחת שבעפולה ועל הציבור האיכותי שבמקום והחלטתי לרכוש דירה דווקא באזור הזה.

רק כשהגעתי לבניין גיליתי את פניה הנוספות של שכונה מעורבת. את עוגמת הנפש כאשר השכן מלמטה משמיע בווליום מוגבר שירים שמתאימים לנו פחות. את ההרגשה הרעה כזוה קורה גם בשבת. את הפחד של הילדים מהכלב הענק שלו. את נהמת מנוע המכונית בשבתות ובחגים. וזה עוד בלי לדבר על חצר שפותחים בה בריכה...

דניאלוב היה מאז ומתמיד שכן נחמד ומכבד. כשקלט שהמוזיקה מפריעה לי הוא דאג להנמיך את הווליום, וגדר את הבריכה שבחצר ביתו. אני מצדי גמלתי לו בתשורה קטנה בכל שנה, להביע הכרת הטוב.

עד כאן הכל טוב ויפה, עד שהסאגה הנוכחית דורשת עבודה משותפת. איך עושים את זה? ברונר מצטרף אלי, ויחד אנחנו דופקים אצל דניאלוב, מסבירים את המצב שאינו מפתיע אותו בכלל, בהתחשב בגילו המופלג של הבניין, מציעים את בעלי המקצוע שהגענו אליהם, מסכמים איתו על המתאים ביותר וסוגרים סופית.

מכאן אנחנו יוצאים לדרך. חליל מגיע לזירה, נוטל מקדמה בלתי מבוטלת בכלל, עובד בנחת שבועיים ונעלם מהשטח כשהכסף שלי בידו, משאיר אותנו להתמודד עם ריצוף מחודש, יציקת בטון והוצאות כספיות שפרצו את כל המסגרות.

כ'משיב' בישיבה שבה אני מלמד, הבחורים שמים לב שאני טרוד. שניים מהם מתרגמים זאת למעשה. "הרב בוקובזה", אחד מהם פונה אלי, מיכאל שמו. "שמעתי שהסתבכתם, אם צריך עזרה טכנית או אפילו לשמור על הילדים בין הסדרים, אני אשמח לעזור."

"גם אני", נתנאל חברו הטוב מצטרף. "אלה שעות שבהן ממילא הבחורים בישיבה נחים, ואנחנו לא זקוקים לזה כל כך. למה שלא נעשה בהן משהו טוב?"

<<<

התחבושת מאזור המכה, חבש את עצמותי הדואבות במטפחת החלקלקה שהותירה עקבות עטרן בכל מקום שרק נגעה, מעל המטפחת כך שוב את התחבושת הרגילה, היטיב את ראשו על הכר וקיווה לטוב.

שעה קלה לאחר מכן פילח זעזוע של התרגשות את בית משפחת קמניץ.

היה זה האב, ר' יעקב, שהרגיש 'משהו' ומיהר לשתף את זוגתו במתחולל. משהו קרה ברגל... לא מובן, לא ברור איך, הכאב הלופף כמלחציים נסוג לו בפתאומיות, צנח בכמה דרגות. דמעות של התרגשות שטפו את עיניו של ר' יעקב ובני ביתו, ישועת ה' כהרף עין...

אבל הפלא המשמעותי פי כמה התרחש כמה שעות לאחר מכן, לעיני כל בני הבית, כאשר לראשונה מזה כמה חודשים, מאז המכה, חש ר' יעקב כי הוא מסוגל להציג את כף רגלו על הארץ, ואפילו לנסות לדרוך עליה, להעז לפסוע.

זו הייתה הפסיעה הראשונה בדרך המהירה לשיקום מלא.

אחרי כמה ימים הוא כבר יכול היה להתהלך בלי מקל, הברך כבר לא כאבה, העצמות לא דקרו כמו מחטים, החריקות המאיימות חדלו להישמע מתוך הרגל, עד שבתוך ימים לא רבים לא נותר לר' יעקב אלא להתקשר בלב מתרונן למקום עבודתו ולהודיע שהחופשה הכפויה שנאלץ ליטול - הגיעה לסופה הטוב.

◆◆◆

כמה חודשים אחרי הנס הגדול...

שמחת תורה בבית הכנסת 'הר צבי' בירושלים, מעגלי ריקוד מלאי שמחה פורצים סביב הבימה, בין הרקדנים הבולטים נראה לא אחר מר' יעקב המפוז בחינניות כאברך צעיר, משלהב את האברכים הצעירים בריקודיו. מי שלא יודע מה עבר עליו בקיץ האחרון, לא יעלה על דעתו שמדובר ב'חבוש' שיצא מבית האסורים.

"שמיני רגל בפני עצמו" מכריז ר' יעקב בנהרה באוזני ידידיו, כשבמקרה הזה מקבלים דברי המשנה משמעות אישית מיוחדת.

"תקופה קצרה לאחר מכן כבר לא זכרתי באיזו רגל אירע הנס. הכאב נעלם כלא היה. לא ביקשתי אפילו לערוך 'צילום' נוסף, פשוט לא היה צורך בכך. פלא פלאים! ללמדך כמה גדול כוחו של רבינו האור החיים' הקדוש, זכותו יגן עלינו" מסיים ר' יעקב, בעל הנס המכיר היטב בנסו.

(מקור: הרב שמעון טיקוואקי ששמע בעצמו מכלי ראשון מפי בעל המעשה הרה"ג שליט"א, מיקורי ירושלים של מעלה, ותשוחח"ל).

עצות וסגולות:

חצות לילה (ב')

הקם בחצות צריך לזוהר בעוד דברים

והנה באמת צריך לידע דלאו בקימת חצות לבדה תליא מלתא. שצריך שיהיה זה הקם בחצות שלם בכל דרכיו. שיהיה מתפלל בכל יום שלש תפלות כראוי, ויהיה משאו ומתנו באמונה, ולא יוצא שקר על פיו. ואם הוא בעל תורה לא יתבטל מדברי תורה כל עת שאינו עוסק במלאכה או בסחורה. כלל העולה, יהיה זריז במצות עשה ולא תעשה כראוי, וכשיהיה עושה כך אז קימת חצות תועיל לו להשלימו בשלמות, אבל אם הוא זהיר כי אם בקימת חצות לבד ואינו חושש לקיום המצות, עליו נאמר (תהלים פסוק א) 'שוא שקד שומר', שאין הקדוש ברוך הוא והצדיקים שבגן עדן מקשיבים לקולו כלל, רק אמרים לו שתק שתק, שתיקתך יפה מדבורך. לכן זוהר האדם שיהיה שלם בכל דרכיו, כדי שיהיה קם בחצות לילה יקשיב הקדוש ברוך הוא והצדיקים שבגן עדן לקולו, ויכתב בספר זכרון מבני היכלא דמטרוניתא.

קימת חצות הוא עיקר הדביקות בשכינה

ואפשר לרמוז זה בפסוק (דברים ה' ד) 'ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כלכם היום', 'ואתם הדבקים' גימטריא 'זה הוא חצות הלילה', דעקר הדביקות בשכינה והקדוש ברוך הוא הוא קימת חצות. ובה זוכה כל יום לחיים חדשים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (גיטין יב) כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'ומם יצוה ה' חסדו' משום ד'בלילה שירה עמי' (שם).

קימת חצות מסוגלת לטהר הנשמה

וידוע מה שאמר בזהר הקדוש (ח"ב יח: ח"ג כג) ובדברי רבנו זל"ה (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ד), דקימת חצות היא סגולה נפלאה לטהרת הנשמה ביותר, ולהשגת החכמה, ובפרט בחכמת סודות התורה, והיא עת רצון ממש (במות עב), שבו הקדוש ברוך הוא נכנס ומשתעשע עם נשמות הצדיקים בגן עדן, ואין לך עת רצון יותר משעה זו שהקדוש ברוך הוא משתעשע עם נשמות הצדיקים, וכשהצדיקים למטה קמים בחצות הלילה ועוסקים בתורה, הרי הקדוש ברוך הוא ונשמות הצדיקים שבגן עדן של מעלה מקשיבים לקולם, כמו שכתוב (ש"ש ח"ג ט) 'חברים מקשיבים לקולך', ובדאי מה שזואלים ומבקשים הצדיקים של מטה באותה שעה הקדוש ברוך הוא עושה להם רצונם.

הקם בחצות - חלקו עם הצדיקים בגן עדן

מי שקם אחר חצות לעסק בתורה, דאזתה שעה עת רצון שבה הקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן (ח"א פ"ב ח"ב קצ"ג), והקם באותה שעה נוטל חלקו עם הצדיקים אשר שם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (גיטין יב) כל העוסק בלילה בתורה חוט של חסד משוך עליו ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'ומם יצוה ה' חסדו' משום ד'בלילה שירה עמי', והחוט של החסד הזה עקרו משתעשע הצדיקים אחר חצות.

להיות זריז וזהיר לקום אחר חצות

הרוצה להיות חלקו עם השתעשע שמשתעשע הקדוש ברוך הוא עם הצדיקים בגן עדן אחר חצות, צריך להיות זריז לקום אחר חצות לעסק ברגה של תורה.

(פיתוחי חותם פרשת חוקת, ד"ה על כן)

פנינים על הפרשה:

מה טבו אהל'ך יעקב משכנת'ך ישראל (כה, ה).
 אמרו חז"ל (סנהדרין ק"ה, ב) אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

חובת הזהירות בקדושת בית הכנסת

ויחלם והנה סלם מצב ארצה וכו' (בראשית כח יב). אפשר לרמוז על בית הכנסת, דראה יעקב אבינו עליו השלום בתי כנסיות שצתידים בני ישראל להתפלל בהם, וראה שבתי כנסיות של מטה יש כנגדן בתי כנסיות מכוונות למעלה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (והר"ב נ"ט) דכל מקום קדשה למטה יש כנגדו למעלה. והנה סלם גימטריא שתי פעמים היכל, לרמוז על היכל של מטה והיכל של מעלה, וזהו שאמר מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, הוא היכל כנגד היכל, והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו לקבל תפלותיהם של ישראל, אחר כך והנה ה' נצב עליו, לקבל התפלה.

הקב"ה יושב בביהכ"ס המכוון כנגדו לקבל התפילה

ואפשר דלזה רמז הנביא (חבקוק ב' ט) 'זה' בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ, בא להזהיר בני ישראל, כשיכנסו להיכל מלכו של עולם שיהיה בית הכנסת, ידעו ויבינו שיש בית כנסת מכוונת כנגדה למעלה שבה יושב הקדוש ברוך הוא לקבל התפלה, ועל זה צריכים להתנהג בקדושה יתרה, ויבשו ויכלמו ויעדה האחוזם, שלא ישירו שיחת חלין ולא יתעסקו בשום דבר אפלו בדברי תורה וזולת בתפלה בכונה מכוונת: וזהו שאמר ו'ה' בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ, 'הס' גימטריא 'היכל', ועוד, 'מפניו כל הארץ' ראשי תבות גימטריא 'היכל', והכוונה, 'זה' בהיכל קדשו, דהינו בשעת התפלה שישראל יושבים בהיכל שהיא בית הכנסת הרמוז בראשי תבות 'מפניו כל הארץ', כיון שהקדוש ברוך הוא יושב בהיכל שנגדו למעלה, התקן עצמו למה שרמוז בהיכל שהוא 'הס' גימטריא של 'היכל', דהינו הס שלא להזכיר שום דבר וזולת התפלה, וזהו שמסמך לזה 'תפלה לחבוק' (שם ג א).

ישמור עצמו בעת התפילה בבית הכנסת

ובני ארם עוז וחול וגתר ומש (בראשית י"ג). הרמז בזה, שבשעת תפלה צריך שיטהר מחשבתו ויפנה לבו מכל דברים המטרידים אותו, לפי שהתפלה נקראת עבודה שבלב, שנאמר (דברים י"א ט) 'ולעבדו בכל לבבכם', ועוד, צריך שיתנהג קדושה בבית הכנסת ויחשב שהשכינה שם, ולא ירבה דברי חל בבית הכנסת ולא יריב עם אדם שם:

וזהו שנאמר ובני ארם שהיה התפלה, עוז מלשון עצה, דהינו צריך שיטהר עצתו ומחשבתו ולא תהיה עצתו אלא בעבודת ה' דוקא, וחול, הינו מרחיק דברי חל שלא יזכירם בבית הכנסת, וגתר, אותיות 'תגר', שלא יעשה שום תגר ולא ריב בבית הכנסת, וזהו ומש, מלשון הסרה, כמו 'לא ימוש' (יהושע א ח), כלומר דמסיר עצמו מדברי חל וריב ומצה וכיוצא בבית הכנסת, ומתנהג בה כי אם בקדושה (פיתוחי חותם פרשת נח)

מורא ופחד מקדושת בית הכנסת

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה ח). אפשר לרמוז דנקודות מקדש הן נקודות 'יראה', להורות דעקר

המקדש ובית הכנסת הוא שירגיש האדם בעצמו וידע שהשכינה מצויה שם, וישב שם במורא ופחד שהרי יושב לפני השכינה, וכמו שאמר (תהלים נ"ט) 'בבית אלהים נהלך ברגש', דהינו שירגיש וידע שהרי הוא בבית אלהים, פרוש בבית שאלהים מצוי שם, וכמו שאמר יעקב אבינו עליו השלום (בראשית כ"ח י"ז) 'מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים', כלומר מאחר שהוא בית אלהים הוא נורא מאד, והיושב בו צריך לישב במורא גדול ובקדושה, וכמו שתמה יעקב אבינו עליו השלום שאמר (שם פסוק טו) 'אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ופרש רש"י ו'ל שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה:

וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים ה ח) ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, הפונה, אמר דוד המלך עליו השלום, חסד גדול ורב מאד עשית עמנו אשר זכתנו לבוא עד הלם, שאמרת לנו עשו בית אשר שם אהיה מצוי עמכם, וכיון שכן הוא, צריכים אנו מפני כבודך המצוי שם לישב במורא ופחד, וזה שאמר 'ואני ברב חסדך אבוא ביתך', דהינו חסד רב עשית עמי שאמרת לי זה ביתי, הנני מצוי בו, בוא ישב עמי, וכיון שכן הוא, משעת כניסתי בו אפנס ביראה, וכל ישיבתי שם ביראה, וזהו 'אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך':

(מחשוף הלבן פרשת תרומה)

מורא בית הכנסת והשכמה לתפילה

בראשית (בראשית א א). אותיות 'בית ראש', לרמוז על בעל תשובה שצריך להזהר להשכים ולהעריב לבית הכנסת מדי יום ביומו, כי הוא תקון גדול לכפרת עונותיו ולקבלת תשובתו, מפני שהתפלה במקום קרבן, כמו שנאמר (יהושע י"ד ג) 'ונשלמה פרים שפתינו', ויותר מזה אמרו (ברכות לב), דגדולה תפלה יותר מן הקרבנות, שנאמר (ישעיה א טו) 'גם כי תרבו תפלה', וכיון שכל כך גדול כחה של תפלה צריך להזהר בעל תשובה שלא יבטל שום תפלה:

יזהר במורא בית הכנסת

וישמר כל הדברים שאמרו חכמינו ז"ל בעניני בית הכנסת, דהינו שיהיה עליו מורא בית הכנסת לפי שהשכינה בבית הכנסת, וכיון שהשכינה שם צריך להיות עליו מורא השכינה שלא ידבר שם דברי חל רק דברי תפלה, גם יטהר מחשבתו שלא יחשב מעניני העולם, כי עקר התפלה בלב היא, כמו שנאמר (דברים י"א ט) 'ולעבדו בכל לבבכם', לכן צריך שיהיה לבו פנוי מכל מחשבה, כדי שיתפלל בכונה, ולא ידלג שום תבה ויענה כראוי, ויחשב בלבו כי לא נברא כי אם לעבודתו יתברך, וינהג קדושה יתרה בבית הכנסת:

יהיה מעשרה ראשונים בבית הכנסת

וגם כן צריך שיהיה מקדים לבית הכנסת להיות מעשרה ראשונים, שגדול שכר עשרה ראשונים כדאמרו רבותינו ז"ל (ברכות מז), וגם כן צריך להתאחר שלא לצאת מהרה מבית הכנסת שלא יהיה נראה עליו כמשאוי, וזה רמוז גם כן במלת בראשית, בראשית כמשמעה שיהיה ראשון בבית הכנסת, והיא נמי אותיות 'בשארית', דהינו דצריך להשאר מהאחרונים בבית הכנסת, ובעל התשובה צריך להזהר בזה יותר:

(בני המלך, תיקון התשובה אות י"א)

ארכיון 'עוז והדר'

כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א: יתכן מה שמצינו שצדיקים היו פותחים חומש וכדו' ומוציאים רמז להמשיך ישועה לישראל, וכמו ששמעתי מיהודי יקר שכשנולדה אחותו היתה בסכנה גדולה ולפי דעת הרופאים לא הי' שייך שתחי', וכ"ק אאזמו"ר זי"ע פתח החומש וקרא בו "אם בת היא וחי" ואמר שיקראו את שמה חי' ותחי' חיים ארוכים ואכן באורח פלא נצלה לחיים ארוכים, כי ע"י התורה נפתח שער חדש לעורר י"ג מידות הרחמים ולבטל ההסתרה ומשם יכולים להמשיך ברכת ד' גם בהאי עלמא.

ישראל, עש"ב. ולפי"ו י"ל דאע"פ שביקש בלעם לבטל ההשפעה מישראל ע"י הטענה "במשעל" דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ"מ ע"י ש"טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל" שישאל יושבים ועוסקים בתורה עי"ז הם קובעים עתים חדשים למעלה מן המזלות הקבועים בששת ימי בראשית, וע"י שעוסקים בתורה בשלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם הם מעוררים כח י"ג מכילין דרחמי וממילא משתנה העת מדין לרחמים, והנה זמנים אלו שנתחדשו בכח התורה הם למעלה מן המזל וע"ז לא חל הטענה דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי התורה קדמה לעולם וכן העתים שנתחדשו בכח התורה.

ובאוה"ח הקדוש (פ' בחוקות) כתב בביאור הפסוק "אם בחוקותי תלכו" (אופן כ"ו) שמה שהעלה הקב"ה את אברהם אבינו למעלה מן המזלות היינו לפי שעי" עסק התורה נבראים שמים חדשים וארץ חדשה, כמבואר בזה"ק (הקדמה ד': עה"פ (ישעיהו י"א ט"ו) וְאֶשֶׁם דְּבָרֵי בְּפִיךָ וְגו' לְנִטְעַ שְׁמַיִם וְלִיָּסֵד אֶרֶץ וְכמ"ש (שם ט"ו כ"ב) "כִּי כִּאֲשֶׁר הִשְׁמַיִם הִחְדָּשִׁים וְהָאֶרֶץ הִחְדָּשָׁה אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה וְגו'" עש"ב, וא"כ לגבי לומדי התורה אין הכלל של שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי הם בוראים שמים חדשים וארץ חדשה ואין זה נחשב האם עלמא, ושפיר הם זוכים לשכר מצוה גם בעולם הזה כיון שהוא בבחי' "עולמך תראה בחיך" (ברכות י. א). וזהו שרמז האריז"ל שע"י שלומדים פשטות התורה ומעוררים על ידם בחי' י"ג מדות הרחמים עי"ז מבטלים את ההסתרה שמכסה את ההנהגה של שם הוי', ונעשה עי"ז עתים חדשים לטובת ישראל ושמים וארץ חדשים שבהם אין כלל שליטה למדת הדין ושם יכולים ישראל לקבל כל השפע והברכה בלי שום מונע.

וזהו שארז"ל שברכת "מה טובו אוהליך יעקב" שהיא ברכת בתי כנסיות ובתי מדרשות לא יופסקו מישראל לעולם, כי בזה לא חל הכלל שטען בלעם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ובכח זה יכולים ישראל לקבל כל הברכות גם בהאי עלמא.

וזה יתכן מה שמצינו שצדיקים היו פותחים חומש וכדו' ומוציאים רמז להמשיך ישועה לישראל, וכמו ששמעתי מיהודי יקר שכשנולדה אחותו היתה בסכנה גדולה ולפי דעת הרופאים לא הי' שייך שתחי', וכ"ק אאזמו"ר זי"ע פתח החומש וקרא בו "אם בת היא וחי" ואמר שיקראו את שמה חי' ותחי' חיים ארוכים ואכן באורח פלא נצלה לחיים ארוכים, כי ע"י התורה נפתח שער חדש לעורר י"ג מידות הרחמים ולבטל ההסתרה ומשם יכולים להמשיך ברכת ד' גם בהאי עלמא.

(כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א - נחל אדניך)

הפְּרָמִים וְגו'" דהנה התורה נצחית היא ומה בא זה הפסוק ללמדינו, ונראה הענין בשום לב על מה שנקראו הימים שבי"ז בתמוז לתשעה באב "בין המצרים", וביאור הענין שבעיתים הללו בין י"ז בתמוז לת"ב גברו הדינים והמקטרגים עד מאוד עד שנחרב בית המקדש, ובאותה שעה הי' הסתלקות בחי' שם הוי' למעלה. והנה כתב האריז"ל שבימים אלו יש לכיין בתפילת שמו"ע בג' ברכות ראשונות של שמונה עשרה, בחתימה ראשונה יש לכיין האותיות שקודם שם הוי' דהיינו שם טדה"ד ובחתימה שני' יש לכיין האותיות שלאחר שם הוי' שהוא שם כוז"ו. וביאר המאור ושמש את הענין דמכיון שהוא זמן שהתעוררו דינים העצה היעוצה לעסוק בימים אלו בפשטות התורה ולא בנסתרות וג"כ יראה לאחוז במדות טובות דהיינו ב"ג מדות, וזהו שרמז האריז"ל כי שם טדה"ד בגימ' כ"ב והוא רומז לכ"ב אותיות התורה כלומר שיש ללמוד בהתמדה רבה בתורה"ק בימים אלו, ושם כוז"ו בגימט' הוי' אחד דהיינו לייחד השמות ולהתדבק ב"ג מידות שהוא בגימט' אחד שעל ידם מעוררים מידות הרחמים על ישראל, וזהו שרמז "בין המצרים", שבימים אלו יש לכיין על השמות שלפני ואחרי שם הוי' כדי שלא יאחזו בו החיצונים.

וזהו שרמז הכתוב "ויעמוד מלאך ד' במשעול הכרמים" ר"ל שעומד מלאך של רחמים בימים אלו בכרם ד' צבאות, "גדר מזה וגדר מזה" היינו שיש משני צדי שם הוי' גדר וציון לשמירה שלא יתאחזו בו החיצונים, וע"ש שהאריך עוד בזה.

והנה בספה"ק בני יששכר (מאמרי ראש חדש מאמר א' אות ד') הביא בשם המגיד ממעזריטש זי"ע דישנן ב' הנהגות בעולם, א' ההנהגה המסודרת משבעת ימי בראשית לכל ימות עולם לפי סידור כוכבי השמים בטבעם הניתן להם בכח הוי' ב"ה, ב' הנהגה שניתנה לישראל לחדש עיתים חדשים על ידי התורה שע"י הנהגת התורה יכולים לשנות הצירופים מדין לרחמים, ועפ"ז אמר המגיד מקאזניץ זי"ע שזהו מה ששואלין לאדם ביום הדין "קבעת עתים לתורה", פירוש האם פעל ע"י תורתו לשנות העתים המסודרים בטבע, ולקבוע עתם אחרים לטובה.

והנה "לבנה" בגימט' שם הוי' במלבושיו כביכול דהיינו שם הוי' עם האותיות שלפניו ושלאחריו והוא רמז להנהגה הנסתרת שבעולם ע"ד שכתוב (ישעיהו מ"ה ט"ו) "אכן אתה א-ל-מסתתר", ואלו הג' שמות בגימט' אני הוי' בסוד הכתוב (שם מ"ד ו') "אני ראשון ואני אחרון" להורות שאפילו כשהוא הנהגה מוסתרת בטבע עכ"ז הכל בהשגחה מאת השי"ת, ונמסר לישראל הכח לקבוע מולד הלבנה כי בכח התורה יכולים ישראל לקבוע עתים חדשים לטובת

להמית את עצמנו באוהלה של תורה
מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל וכו' (כד, ה).

ארז"ל (סנהדרין ק"ה, ב) "אמר רבי יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה הי' בליבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות" וכו', אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, [פרש"י "כל הברכות של בלעם חזרו לקללה כמו שהי' כוונתו מתחילה 'חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות' שלא יפסקו מישראל לעולם"], שנאמר "ויהפוך ד' אלוהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ד' אלוהיך" קללה ולא קללות, ע"כ.

ונראה לומר בס"ד בביאור הדברים דהנה הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע כתב בספה"ק עטרת צבי, שמעתי דבר נחמד מפי ידידי החסיד המקובל האמיתי כבוד מו"ה ארי' ליבוש האבד"ק לאנציץ זי"ע עה"פ (לעיל כב, כד) "ויעמד מלאך ה' במשעול הפְּרָמִים גֶּדֶר מִזָּה וְגֶדֶר מִזָּה, כי "במשעל" ר"ת ש"כר מצוה בהאי עלמא ליכא כי הי' רוצה לגזול מישראל זה השביל מחמת טעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והאריך בזה ע"ש.

והנה כ"ק אאזמו"ר זי"ע בספה"ק נחל יצחק (פ' בחוקות) דיבר בקדשו עה"פ (ויקרא כ"ו ג-ד) "אם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְגו' וְנִתְּתִי גְשָׁמִיכֶם וְגו'", שלגבי מי ששקוע לבו ומחשבתו בתורה אז מה שאוכל ושותה גם הוא למצוה יחשב כי נצרך לזה כדי להברות גופו כדי שיוכל לעסוק בתורה, וזהו שארז"ל (אבות ד' ב) "שכר מצוה מצוה" שהשכר שמקבלים ישראל "ונתתי גשמיכם" וגו' הוא עצמו מצוה נוספת כי כל אכילתו ושתיתו קודש לד', וממילא אין נגרע בזה משכרו לעולם הבא אדרבא נתוסף לו עוד שכר לעולם הבא על מה שמקבל שכר גשמי והוא מעלהו לעבודת השי"ת.

והווי מרגלא בפומי' דכ"ק אאזמו"ר זי"ע דברי הרמב"ם (הלכות תשובה ט' א') ד"אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם" אינן שכר מצוה, אלא שאם נלמד תורה ונקיימה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד, יסיר השי"ת מאתנו את כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה וישפיע לנו כל הטובות המחזיקים את ידינו לעשות התורה ע"ש. ולפי"ז מה שבקש בלעם למונע הטובה והברכה מישראל עקב הטענה דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא הנה ע"י ברכת "מה טובו אוהליך יעקב" וגו' נתבטלה כל טענתו, כי אם ישראל עוסקים בתורה ממילא נצרך ליתן להם כל טובה וברכה ולמונע מהם כל קללה ועגמת נפש כדי שלא יפרעו מלימוד ועסק התורה.

ונראה להוסיף בזה דהנה בספה"ק מאור ושמש כתב (בפרשתו) עה"פ "ויעמד מלאך ה' במשעול

הגאון רבי אשר דרוק שליט"א: הקב"ה עשה עם ישראל צדקות רבות כל כך, וכגון מה שאמרו חז"ל שכל אותם ימים לא כעס הקב"ה על ישראל. ומי שידע הכי טוב את גודל הניסים שעשה הקב"ה היו בלק ובלעם, שראו שכל התוכניות שלהם משתבשות שלא כבדרך הטבע. ומה הם עושים עם כל הגילויים הללו? נכנעים? חוזרים בתשובה? לא, שום דבר. חוזרים למקומם כאילו לא ראו כלום...

כמה שנים והם ראו שישאל טרם נכנסו לארץ, הלכו ובנו את כל בתיהם מחדש, ואז היהודים נכנסו וכבשו אותם וגרו בבתיים החדשים. מבהיל למתבונן! אתם רואים גילויים אלוקיים מול העיניים, והתגובה שלכם היא כשל ילד בגן: אני אהרוס את הבית כדי שהם לא ייהנו ממנו!... וכי אתם חושבים שתצליחו לתכנן תוכניות נגד ה' יתברך? וכפי שאכן קרה לבסוף, שבמקום בתים ישנים - הם העניקו לעם ישראל בתים חדשים. כך נראה מי שאין לו את ה' החיבור, אין לו קשר עם אלקים.

ממשיכים כאילו לא קרה כלום
ונראה לומר שזה גם הלקח שבא ללמדנו הפסוק בפרשתנו - "וַיִּקֶם בְּלָעַם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְוֵמוֹ וְגַם בְּלָק הָלַךְ לְדִרְכּוֹ".

בלק ובלעם ניסו לעורר קטרוגים על עם ישראל, ניסו לעורר עין הרע וכל מיני אופנים שונים לעורר כעס מן השמיים על עם ישראל, וכפי שנאמר בהפטרה (מִיכָה ה, ה): "עֲמִי, זָכֵר נָא מָה יַעֲצֶה בְּלָק מִלֶּךְ מוֹאָב וְיִמָּה עֲנָה אֹתוֹ בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשָּׁמַיִם עַד הַגְּלִגְלִי, לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה'".

הקב"ה עשה עם ישראל צדקות רבות כל כך, וכגון מה שאמרו חז"ל שכל אותם ימים לא כעס הקב"ה על ישראל. ומי שידע הכי טוב את גודל הניסים שעשה הקב"ה היו בלק ובלעם, שראו שכל התוכניות שלהם משתבשות שלא כבדרך הטבע. ומה הם עושים עם כל הגילויים הללו? נכנעים? חוזרים בתשובה? לא, שום דבר. חוזרים למקומם כאילו לא ראו כלום...

פסוק דומה מוצאים אנו אצל לבן הרשע, שאף הוא לאחר שראה את ההשגחה העליונה חופפת על יעקב אבינו נאמר (בראשית לב, א): "וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבָן לְמִקְוֵמוֹ", ואמרו חז"ל (בראשית רבה עד, טז): "וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבָן לְמִקְוֵמוֹ - לסורו", הדברים לא שינו מאומה אצל לבן, והוא המשיך ברשעותו.

לעומת זאת על יעקב אבינו, אחרי מעשה לבן, נאמר (שם לב, ב): "וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדִרְכּוֹ" - שלמרות הניסיונות שעבר, הוא המשיך בדרך העולה בית א-ל, המשיך בעבודת ה' שלו, מבלי שהקשיים יפריעו לו.

נשכיל גם אנו, כשנתקלים באמת, כשרואים את ההשגחה ואת הגילויים האלוקיים, להפנים זאת ולשנות את דרכנו!

(הגאון רבי אשר דרוק שליט"א - דורש טוב)

שם קיבלו את התורה מיראה, רבים מעמי הארץ מתייחדים כי נפל פחד היהודים עליהם, ואחשוורוש עצמו, שהוא מרכז הסיפור, עובר התרחשויות בלתי ניתנות להסבר: במקום ושתי שהתאימה לו באופיה, הוא מוצא את עצמו נשוי לאסתר שהיא אחת משבע נביאות, ובל נשכח שאחשוורוש היה שונא ישראל כמו המן (מגילה יד ע"א), ובמקום שראש השרים יהיה המן, הוא מוצא שראש השרים הוא מרדכי שהיה מנביאי הדור ודיין בלשכת הגזית.

היינו מצפים ממנו לאחת מהשתיים: או שהוא יתגייר וישם כיפה גדולה לראשו, או שיאבד עצמו לדעת... אבל להישאר אדיש? זה לא יתכן!

מספרת לנו המגילה בסופה, כי מכל המאורעות שעברו על אחשוורוש, הדבר היחיד שהוא לקח מכך היה כסף! כל מה שיצא לו מסיפור המגילה הוא: "וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים".

והפסוק הזה הוא תמרור אזהרה עבורנו! אל תהיו אחשוורוש קטן, שכל סיפור המגילה עובר עליו ולא יוצא ממנו כלום, אלא תפיקו את הלקחים ותפעלו לפיהם.

כשאמרתי את הרעיון הזה לאבי מורי זצ"ל, הוסיף לי מיד דבר נפלא.

בפסוק הזה, "וישם המלך אחשוורוש מס", יש קרי וכתוב. הקרי הוא "אחשוורוש" אולם הכתיב זה "אחשרש" בלי האות ו"ו". מדוע?

לפי שהאות ו' מבטאת חיבור, וכשהיא מופיעה בשמו של האדם היא מלמדת על החיבור שיש בין האדם לקב"ה, וכפי שכתב רש"י בתחילת פרשת יתרו (שמות יח, א), ש"לכשנתגייר וקיים המצוות הוסיפו לו אות אחת על שמו" - כשיתרו התגייר הוסיפו את האות ו' לשם יתר שהיה לו קודם לכן. והפסוק הזה, שעוסק באטימות הלב של אחשוורוש, ובכך שאין לו שום חיבור עם הקב"ה, נחסרה ממנו האות ו' ללמד שליבו היה מנותק מכל זיק של אמונה.

כך בדיוק היה גם עם אנשי ארץ כנען בזמן יתרו. כל העולם נע וזע מהניסים העצומים שקרו לעם ישראל: בקריעת ים סוף, בירידת המן ובמעמד הר סיני, ומה עשו יושבי כנען? הם הבינו שלא יוכלו לעמוד כנגד העוצמה של הקב"ה, אז כדי שישאל לא יוכלו להנות מהבתים שלהם, החריבו אותם והלכו לגור באהלים. ומה קרה לבסוף? כשעברו

לא להישאר אדישים

וַיִּקֶם בְּלָעַם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְוֵמוֹ וְגַם בְּלָק הָלַךְ לְדִרְכּוֹ (כד, כה).

התורה לא מספרת לנו סתם דברים, היא לא מספרת לנו מה בלעם ובלק עשו למחרת בבוקר, כי זה לא מענייננו, ואם התורה מדגישה שהם חזרו למקומם, בוודאי זה בא ללמד אותנו דבר מה. טמון כאן דבר נפלא.

בסוף מגילת אסתר (י, א) נאמר: "וַיֵּשֶׁם הַמֶּלֶךְ אֶחְשֵׁירוֹשׁ מִסַּעַל הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם", ועמדו המפרשים על כך, מה הפסוק הזה מלמדנו.

ומורי חמי [הגר"ש ברעודה] זצ"ל ביאר את הפסוק על פי דברי הגאון מוילנא. אומר הגאון, למה מתחילה עשה אחשוורוש הנחה לכל המדינות? משום שרצה לעשות הנחה למדינה ממנה באה אסתר, אלא שחשב שאסתר מתביישת לומר מה המוצא שלה, לכן הוא עשה הנחה לכולם, מתוך מחשבה שאסתר תעשה קל וחומר: אם כך עושה המלך אחשוורוש למדינה שלה רק מספק, איזה מתנות מופלגות הוא ייתן להם אם יידע בוודאות מה המדינה שלה, וזה יגרום לה לגלות לו את מוצאה.

בסופו של דבר התברר שאסתר לא שייכת לאף מדינה, שכן היא מעם ישראל שאין לו חבל ארץ משלו אלא הוא "מִפְּנֵי וּמִפְּנֵי בֵּין הָעַמִּים כָּל מְדִינֹת מְלֻכּוֹתָהּ" (אסתר ג, ח), ואם כן כל ההנחות שעשה היו לחינם. ואחשוורוש רצה להשיב לעצמו את כל ההפסדים שהיו לו.

אחשוורוש מלך על מאה עשרים ושבע מדינות, כאשר מאה מתוכן היו ביבשות, ועשרים ושבע מתוכן היו איים מוקפים בים.

אומר הגאון, זה מה שנאמר: "וַיֵּשֶׁם הַמֶּלֶךְ אֶחְשֵׁירוֹשׁ מִסַּעַל הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם", 'מס' בגימטריה מאה, שעל כל מאה המדינות עליהן מלך בארץ הוא הטיל מס, וכן "ואיי הים" תיבת 'ואיי' בגימטריה עשרים ושבע, שהוסיף אחשוורוש והטיל מס גם על עשרים ושבע האיים שבממלכתו, כדי להשיב לעצמו את הכספים שנאבדו ממנו במה שעשה הנחה למדינות. עד כאן דברי הגאון.

וביאר מורי חמי את עומק דברי הגאון. המגילה באה להראות לנו, מהי אטימות לב שיכולה להיות לבן אדם. עובר אדם סיפור שמרעיד את כל העולם, עם ישראל מכוחו חוזרים לקבל את התורה מאהבה, שזה יותר ממעמד הר סיני,

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: לאחר ברכת המזון משיצאו החוצה ראו חבורות חבורות של אנשים שעומדים ומשוחחים נרגשות כאילו אירע איזה מאורע מסעיר, משבירו מה אירע נודע להם שאותו גלח מן הכפר הסמוך מת פתאום במיתה משונה, ויהי לפלא.

והתחיל להקריאו בפני קהל ועדה, במכתב מפרט הלה את צרתו וסיפור שהוא סובל זה זמן רב מן הגלח שמטיל לו צרות בכל הזדמנות, הוא פירט כמה וכמה מעשים שעשה לו הגלח הרשע והוא

המשך בעמ' י'

מתגורר בעיר סאטמאר, והיה נוהג בכל ראש חודש לערוך שולחן בו השתתפו מניין מצומצם מאנשי, פעם אחת באמצע הסעודה הוציא מכיסו מכתב שנשלח אליו מיהודי הדר בכפר סמוך

כוחם של ישראל שיש להם רב" מצות

יותר מן העכו"ם

הגה"ק רבי אליעזר פיש זצ"ל מבקסאד היה

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מו"ס תשובות והנהגות

תשובה: בנידון זה לכאורה יש צדדים רבים להקל, חדא די"א [מזמור לדוד ויפה ללב] דלא אסור אלא כשהאוכלין ומשקין מונחין ע"ג קרקע ממש, ואף ע"ג מקום מרוצף הקילו שם, מובא כ"ז בדרכ"ת קט"ז סקל"ז וכאן הרי מונח ע"ג העגלה. ב. י"א שלא אסרו אלא במטה המיוחדת לשינה, וכמוש"כ בדרכ"ת שם סקל"ה בשם מילי דחסידותא. ג. די"א שדין רוח רעה באוכלין ומשקין תלוי במי ששורה עליו הרו"ר של שינת הלילה, ולכן לא אסרו במיטה של גויים, וכדעת התשורת שי המובא בדרכ"ת שם סקל"ט, וכאן הנידון בתנוק דלהרבה פוסקים אין שורה עליו רו"ר בשינה.

ארכיון עוז והדר

להחמיר לעצמי כששהה במטה אף שאינו ישן, אבל לדינא יש בזה מבוכה רבה באחרונים, ורובם הקילו והתירו בכל רוח רע שלא לאסור דייעבד. ובפרט כה"ג שאין לחשוש ורק לכתחילה החמירו, ולאחרים בלא ישן אין להחמיר מדינא כלל. ובספר טעמא דקרא אות ר"ח מהגר"ח קנייבסקי (שליט"א) [זצ"ל], הביא שרבינו החזו"א צוק"ל (אף שהחמיר מאוד לעצמו כדעת הגר"א באוכלין שתחת המטה

ובגילוי וכו') הקיל להאכיל אוכלין ומשקין שתחת המטה לאחרים, אך אין כן דעת הגר"א זצ"ל שאפילו לעכו"ם לא הקיל שמא ימסרנו לישראל שיאכל.

ונשאלתי באירון אם הניח אוכלין תחת הכסא וישן אם מותר לאוכלם וכן מצוי הדבר באוטובוס, וצידדתי להקל שאין זה מטה רק כסא, ואף שגם בזה החמיר הגר"א כמוש"כ בתשו' בנין עולם ס' ל"ג, שאף תחת תיבה שישן עליה אדם אסר הגר"א הצוקער שבתוכה וצויה להשליכו לנהר וכ"כ ב"נחלת אבות" שהבאנו לעיל, [ועי' בדרכ"ת הנ"ל שיש חולקין בזה] מ"מ נראה דהיינו בישיב כדרכו דרך קביעות ולא דרך עראי בישיבה בלי פישוט ידים ורגלים, בזה לא החמירו הפוסקים מדינא, וכל שכן באוטובוס כהאי גוונא שיש תרתי לטיבותא שנותן האוכל תחת המושב ולא במטה או ערסא כשורש הדין דקאי עיקרו לשכיבה, וגם אין כאן אלא תנומת עראי, והמחמיר לעצמו לבד יחמיר.

אך באמת נראה שדעת הגר"א להחמיר בכל זה, וכמוש"כ בבנין עולם והבינת אדם משמו שאסר אף תיבה שמונח בתוכה סוכר שישן עליה אדם מעט ביום, הרי שאף שאינו מטה ואינו מונח ע"ג קרקע אסר, וגם מדאסר גם בשינת היום, אף על פי שדעת הגר"א בביאורו ס' ד' שעיקר רו"ר תלויה רק בשינת הלילה, חזינו שאין תלוי כלל דין זה דתחת המטה דינא דרו"ר בשינה.

וכיון דשורשו סתום ואין ידוע לנו, לא נוכל להכריע ברוח רעה מה טיבו, ולכן קשה להקל בדבר שהגר"א זצ"ל החמיר בזה מאד, ומ"מ נראה שאין להחמיר רק אם ישן עליה התינוק, אבל אם לא ישן כולי האי אין להחמיר, שאף בתיבה לא אסר הגר"א רק כשישן עליה ביום, כיון שאין שם מטה עליה, וגם בישן עליהם נראה שאין להחמיר לאחרים, אחרי שלדעת הרבה פוסקים גם תחת המטה ממש אינו אסור בדיעבד באכילה, ומ"מ תלוי מי השואל ובפרט במילי דסכנה לנפש, וראוי לומר לו שבעל נפש יחמיר על עצמו, ואם אפשר להדיחו ג"פ עדיף טפי ואולי יועיל גם לזה, לדעת התורת חיים ועוד שהשוו רו"ר זו לרו"ר דשינה, ובודאי לא חמיר מהתם.

שינת תינוק בעגלה - האם היא אוסרת את המאכלים שמונחים תחתיה?

שאלה: האם אוכל שהונח בסל של עגלת תינוק נאסר באכילה כשהתינוק ישן מעליו?

האם יש לאסור אוכל שהונח תחת כיסא במטוס או באוטובוס בזמן שינה?

שאלה: האם מותר באכילה אוכל שהונח תחת כיסא שישנים עליו במטוס או באוטובוס?

תשובה: ברמב"ם פרק י"ב דרוצח (ה"ה) כתב: "ולא יתן התבשיל תחת המטה אף על פי שהוא עוסק בסעודה שמה יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואהו" עכ"ל. והנה הר"מ לא פי' הטעם משום רוח רעה, וכשיטתו בכמה מקומות, אך עכ"פ מבואר בדבריו דהאי דינא דאוכלין ומשקין תחת המטה הוא אפילו תחת המטה שאינו ישן עליה, וכמוש"כ "ואף על פי שהוא עוסק בסעודה". ומ"מ דייקו הפוסקים מדבריו שכתב שמא יפול בו וכו' דזהו רק במגולה ולא במכוסה, ובתורת חיים שבועות [דף ט"ו ע"א] כתב דהיינו דוקא בשעת שינה משום הרוח רעה ששורה עליו בשעת השינה, אך בדרכי תשובה יו"ד ס' קט"ז סקל"ח הביא מפוסקים להחמיר בזה לכתחילה.

ואעתיק כאן דברים נפלאים מספר "נחלת אבות" (נדפס מחדש בארץ ישראל בזמן האחרון) והוא מנכד אחי הגר"א זצ"ל וכותב שם: "ליזהר מאד לא להניח דבר מאכל תחת מטה אפילו דרך עראי, ולא תחת המטה ממש אלא אפילו היה תחת הספסל או בתיבה ונזדמן שישן עליה לא לאכול המאכל ההוא, כי חמירא סכנתא מאיסורא, ואף אם תראו הדבר בחוש שאין מזיק לשום אדם האוכלין, אבל דעו בני שלא על הגוף לבד אמרו, כי החשש הנפש היא ביותר מחשש הגוף, ולנפש הוא מזיק ביותר ומסתכן, כי דבריהם כנחלי אש בוערים מגוף עד הנפש, כי כל מעשינו ותנועתנו הן לטוב או רע היו פוגמים או מתקיימים בעולמות העליונים, וכן נטילת ידים במים אחרונים אף שאין מלח סדומית מצוי בזמננו צריך ליזהר בזה מאד ובמאד" עכ"ל.

ובשם רבינו הגר"א מביאים שאסר תחת המטה אף באינו ישן אלא ששהה מעט ביום ואינו ישן י"א שהחמיר רק לעצמו וי"א שהחמיר גם לאחרים (מובא בספר כל הכתוב לחיים ע' קל"ב) ולכן אני נוהג בס"ד

הגאון רבי אשר אנשיל שווארץ שליט"א ראש כולל צאנז בבית שמש ומו"ס מעדי אשר

יהיה תימה בעיני הבריות ומתוך שנדברים בו שולטת בו עין הרע.

וכן במדרש (תנחומא פרשת מקץ ס"ק ח) "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו" - אמר להם יעקב: בבקשה מהם היו מצניעים עצמכם, שאין קשה מעין הרע, וכן אתה מוצא בלוחות הראשונות, על ידי שניתנו בגדולה נשתברו.

ובספר הון עשיר (על משניות אבות פרק א' משנה ז') ביאר בזה באופן נפלא מה שכתב שם במשנה "הרחק משכן רע" וז"ל: שיש לו עין הרע, אעפ"י

ארכיון עוז והדר

מאי דיעבד, אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ.

וכן אמרינן בגמ' שם (פ"ד ע"ב): אמר לה רבן שמעון בן גמליאל פרידה אחת יש לי ביניכם ואתם מבקשים לאבדה הימני, ופרש"י (שם): שמה תשלוט בו עין הרע. וכן מבואר בגמ' (ברכות ל"א ע"ב) שחנה ביקשה מהש"ת שיתן לה זרע אנשים, והוא זרע המובלע בין אנשים ואינו מתבלט שיהא לא חכם ולא טיפש, ופרש"י (שם): לא חכם יותר מדאי, שלא

האם ילד שנבחר להיות נציג התלמוד תורה במבחן פומבי צריך לחשוש מעין הרע?

בפרשתן (במדבר כ"ד, ב) "וַיִּשָּׂא בַלֵּעָם אֶת עֵינָיו" וברש"י (שם): ביקש להכניס בהם עין הרע, עיין בחזון איש (ליקוטים ח"מ סימן כ"א) שדן איך יכולה עין הרע להזיק הא נגזר לאדם כמה שיחיה, וכן בפתח עינים (ב"מ ק"ז, ע"ב).

הנה עין הרע זה דבר מסוכן מאוד כמבואר בגמ' (בבא מציעא ק"ז ע"ב): "והסיר ה' ממך כל חוליי" - אמר רב: זו עין, רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי, עבד

שכל שאר מעשיו הם טובים, כי אמרו ז"ל ב"מ (ק"ז ב) שצ"ט מק' מתים מעין הרע, ומדה גרועה זאת אי אפשר להוציאה מאדם המוטבע בה, לכן צריך להרחיק ממנה שלא לעמוד במקום סכנה.

שאלה: יש לחקור האם ילד שנבחר להיות נציג התלמוד תורה במבחן פומבי צריך לחשוש מעין הרע או אין צריך לחשוש.

תשובה: הנה בספר פלא יועץ (אות עין) כתב: ועל הכל תפילה עושה פירות כי אלקינו מרחם, שומע תפלת כל פה, והוא המציל את עמו ישראל מעין הרע, ומכל דבר רע ועכ"פ לא ימנע מעשות מצוה מפני חשש עין הרע, כגון להביא עני לביתו, או לדרוש ברבים, ללמוד דעת את העם, כי שומר מצוה לא ידע דבר

רע, ומצוה אגוני מגנא, ובגמ' (ברכות ב"ה ע"א) אמרו: האי מאן דדחיל מעינא בישא לימא אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא וכו', וטוב לגבר שיאמר כן בכל יום, אי"כ ה"ה הכא אין לחשוש דקנאת סופרים תרבה חכמה וזה יגין שלא יהיה שום נזק.

כשמכניסים ילד לתלמוד תורה האם צריך לכסות דווקא בטלית או אפשר שאר דברים?

הנה במחזור ויטרי (סימן תק"ח) כתב בטעם הדבר שמכסין את הילד כשמולכים אותו ללמוד תורה, משום שלא לעשותו עליל ופומבי לעוברי דרכים שלא ישלוט בו שום עין הרע ולא שום נזק, שכן בנתינת התורה, לפי שלוחות הראשונות ניתנו בפומבי גדול וקולות וברקים וקול שופר, נתקנאו המלאכים, ובא שטן וערבב את העולם וגרם העון ונשתברו לוחות ראשונות, אבל לוחות אחרונות שניתנו בחשאי הן קיימין לעולם, ולפיכך מחזירין אותו לאמו אף מכוסה.

מעדני אשר: לכאורה לפי טעם הנ"ל אין ענין וקפידא לכסותו דווקא בטלית בכל דבר שמכסה את הילד ואינו נראה ליכא עין הרע.

והרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע אמר שבבעלזא לא היה קפידא לעטוף את התינוק עם טלית גדול דווקא, ואדרבה עטפוהו בשאר כיסויים, עיין בספר שפע קודש (פרק ט' ע"מ ר"ד) שכן שמע מהגה"ח דבר אהרן מרדכי רוטנר זצ"ל ששמע מהרה"ק רבי זה.

אבל אנו נוהגים לעטוף את הילד דווקא בטלית משום כמה טעמים:

א. בא לרמז שבכדי שיהיה הנער מסוגל ללמוד את התורה הקדושה ותורתו תתקיים בידו לאורך ימים צריכים שיקדימו לחנכו בעשיית המצוות, ולכן עוטפים אותו בטלית כדי שיהא מסובב במצוות, ורק אחר כן אפשר להתחיל ללמוד עמו תורה, מפני שרק כשמקדימים עשיית קודם המצוות אפשר גם לשמוע כראוי ולהיות כלי מוכשר לקבל התורה, כך אמר מרן הדברי יציב זי"ע מובא בשפע חיים (רעוא דרעון פרשת תרומה מאמר י' אות ז').

ב. ע"פ מה שכתב בספה"ק רגל ישרה (ערך ע) כתב שסגולת טלית של מצוה הוא לבטל מעין הרע, ומקורו מזוהר הקדוש (נשא קס"ג ב) דהלושב ציצית כד אסתכל בהאי בר נש, לא יכיל לאבאשא ליה בעינא בישא, ולכן לפי טעם זה עוטפים את

אחד העין תכניס אל הקדירה הגמול והאדם אל הקבר. ואמרו כי אלכסנדר בא עם חילו למקום אחד שהיו בו חיות ממימים בהבטת עיניהם וצוה לחיילותיו ועשו מראות מצוחצחות ושמו אותן נוכח החיות וחזר ראותן אליהם ומתו כלם, וזה היה ענין בלעם וזהו סתום העינין.

רואים מכאן דבר נורא: כשהאדם סופר ומונה רכושו, ורואה עצמו בטובה על ידי כך, עלול לשלוט בו עין הרע יותר מעל ידי אחרים.

יש להעיר ממה שכתב ברבינו בחיי (פרק ל' פסוק ל"ח) ואל תתמה בזה אם כח עין הרע גדול כל כך שהוא שולט אפילו בדברים שהנס מתפשט בהם, שכן מציונו בלידת השבטים שבשביל דבור אחד של לאה שאמרה אודה את ה, שנתנה הודאה בבן רביעי על שהכירה שנטלה יותר מחלקה, שלט בה עין הרע, הוא שכתוב מיד "ותעמוד מלדת", חזינן דשייך עין הרע גם על עצמו.

האם יש איסור לעשות בר מצוה אחת לתאומים משום חשש עין הרע?

שאלה: יש לחקור האם יש איסור לעשות בר מצוה אחת לתאומים משום חשש עין הרע או דילמא אין לחוש.

תשובה: הנה בשו"ת להורות נתן (חלק ח' סימן ז' ס"ק ב') נשאל האם יש לעשות סעודת בר מצוה לשני התאומים יחד, ומביא דבשו"ע (אהע"ז סימן ס"ב ס"ג) כתב הרמ"א שאין לעשות חופות ב' אחיות ביחד, ובלבוש שם (סימן ס"א ס"ב) כתב דיש אומרים דטעמא משום עין הרע, וברמ"א (אהע"ז שם סיפ"ג) כתב, דיש אומרים דאין לברך ב' חתנים ביחד משום עין הרע, וכן נוהגין לעשות לכל אחד חופה בפני עצמו ולברך לכל אחד, אבל לאחר הסעודה מברכין להרבה חתנים כאחד אם אכלו ביחד, ובב"ש (שם סק"ג) כתב בשם הפרישה, דהוא הדין שאין לברך על שני מילות ברכה אחת ולמול כאחת משום עין הרע, ובטו"ז (י"ד סי' רס"ה סק"א) מחלק ביניהם, דדוקא בחתן שלכתחלה צריך שגם החתן השני יהיה בשעת הברכה כיון דבר חיובא הוא, ואז שייך חשש עין הרע כיון ששניהם ביחד, משא"כ בתנוק שנימול אין צריך להיות אצל הברכה דלאו בר חיובא הוא, וכתב הלבוש (אהע"ז סימן ס"א ס"ג) דאם שני חתנים הם ביחד ואכלו בסעודה אחת, מברכים ברכת חתנים אחת לכולם, דלא שייך שם עין הרע כיון דבלא"ה הרבה בני אדם ישנם שם ואוכלין בסעודה אחת, וכולם יוצאין בברכה אחת, אין שם עין הרע לחתנים יותר, ונראה דדוקא בסעודת חתנים שמברכין ברכה אחת לשניהם, וממילא ליכא היכרא שיש שני חתנים, ועל כן ליכא בברכה שלאחר הסעודה משום עינא בישא, אבל בסעודת בר מצוה שנוהגין שהנער דורש, וכל אחד מהם דורש, ועיין ספר הזכרון להחת"ס ז"ל (עמוד ו) דעיקר שמחת מצוה של בר מצוה הוא דרשת הנער, וכיון שכל נער דורש, ואף דהוי סעודת מצוה בדרשת נער אחד בלבד, מ"מ כיון ששניהם דורשין, איכא היכרא שהוא סעודת בר מצוה של שני אחים, ויש מקום לחוש משום עינא בישא.

תשובה: הנה בשו"ת להורות נתן (חלק ח' סימן ז' ס"ק ב') נשאל האם יש לעשות סעודת בר מצוה לשני התאומים יחד, ומביא דבשו"ע (אהע"ז סימן ס"ב ס"ג) כתב הרמ"א שאין לעשות חופות ב' אחיות ביחד, ובלבוש שם (סימן ס"א ס"ב) כתב דיש אומרים דטעמא משום עין הרע, וברמ"א (אהע"ז שם סיפ"ג) כתב, דיש אומרים דאין לברך ב' חתנים ביחד משום עין הרע, וכן נוהגין לעשות לכל אחד חופה בפני עצמו ולברך לכל אחד, אבל לאחר הסעודה מברכין להרבה חתנים כאחד אם אכלו ביחד, ובב"ש (שם סק"ג) כתב בשם הפרישה, דהוא הדין שאין לברך על שני מילות ברכה אחת ולמול כאחת משום עין הרע, ובטו"ז (י"ד סי' רס"ה סק"א) מחלק ביניהם, דדוקא בחתן שלכתחלה צריך שגם החתן השני יהיה בשעת הברכה כיון דבר חיובא הוא, ואז שייך חשש עין הרע כיון ששניהם ביחד, משא"כ בתנוק שנימול אין צריך להיות אצל הברכה דלאו בר חיובא הוא, וכתב הלבוש (אהע"ז סימן ס"א ס"ג) דאם שני חתנים הם ביחד ואכלו בסעודה אחת, מברכים ברכת חתנים אחת לכולם, דלא שייך שם עין הרע כיון דבלא"ה הרבה בני אדם ישנם שם ואוכלין בסעודה אחת, וכולם יוצאין בברכה אחת, אין שם עין הרע לחתנים יותר, ונראה דדוקא בסעודת חתנים שמברכין ברכה אחת לשניהם, וממילא ליכא היכרא שיש שני חתנים, ועל כן ליכא בברכה שלאחר הסעודה משום עינא בישא, אבל בסעודת בר מצוה שנוהגין שהנער דורש, וכל אחד מהם דורש, ועיין ספר הזכרון להחת"ס ז"ל (עמוד ו) דעיקר שמחת מצוה של בר מצוה הוא דרשת הנער, וכיון שכל נער דורש, ואף דהוי סעודת מצוה בדרשת נער אחד בלבד, מ"מ כיון ששניהם דורשין, איכא היכרא שהוא סעודת בר מצוה של שני אחים, ויש מקום לחוש משום עינא בישא.

תשובה: הנה בתוספות רי"ד (בבא קמא פ"ג עמוד א) כתב על הפסוק באיוב "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי", פירושו: האי עוללה מלשון עלילות דברים, והכי קאמר עיני העוללה לעצמו בעין רעה יותר מכל בנות עירי שאני בעצמי שמת' בי עין רעה מרוב טובה שהייתי רואה לעצמי יותר ממה שהכניסו בי עין רעה כל בנות עירי ועין רע שבי שלטה בי ולקיתי וחסרתי כל אותה הטובה שהרי מאלף ילדים שהיינו לומדי תורה וחכמת לא נשארנו כי אם שנים.

וכן משמע במדרש (תנחומא פרשת מקץ ס"ק ח'): "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו" אמר להם יעקב בבקשה מכם היו מצניעים עצמיכם, שאין קשה מעין הרע.

וכן אתה מוצא בלוחות הראשונות, על ידי שניתנו בגדולה נשתברו, שנאמר "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ' ט"ו) אבל הלוחות השנים כשניתנו, לא ראה אותם אלא משה, שנאמר "ואיש לא יעלה עמך", ואף ירושלים לא חרבה אלא מפני עין רעה, שנאמר "הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש לכל הארץ וגו'" (איכה ב' ט"ו) ואומר "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי" לפיכך אמר יעקב אל תראו עצמיכם, שנאמר "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו", אלא היו מהלכין בצנעה, שנאמר (מיקה ו' ח'): "והצנעו לכת עם אלהיך".

וכעין זה כתב בדרשות (ר"י אבן שועיב בפרשתו) וז"ל: וכבר זכרו זה קצת מחכמי המחקר שיש בני אדם מזיקים בהבטת עיניהם כאפעה שממית בהבטת עיניו והוא דבר מפורסם ומנוסה, ויש חיות ממייתין בקולם עד כמטוחיו קשת. ואמר חכם

הילד בטלית של מצוה בכדי שלא ישלוט בו שום עין הרע, כך כתב ידידנו הרה"ג חיים גולדשטיין שליט"א בספר שפע קודש (חנוך לנער פרק ט' ע"מ רט"ו).

ג. ע"פ מה שכתב ספר הרוקח (הלכות שבועות סימן רצ"ו), וכן כתב בקב הישר (פרק ע"ב) עוד טעם שמכסין הנער שלא יראה כלב ביום שמחנכין אותו לאותיות הקדש גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא, לפי הנ"ל אפשר דווקא בטלית דמצות ציצית סגולתה שלא יתורו עיניו אחר דברים טמאים כמו שנאמר (פרשת ציצית שלח ט"ו ל"ט): "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", כך כתב ידידנו הרה"ג חיים גולדשטיין שליט"א בספר שפע קודש (חנוך לנער פרק ט' ע"מ רט"ו).

עוד טעם כתב הרוקח מדוע מכסים הילד: לפי שמחנכין אותו דרך צניעות ודרך ענוה, שכן מציונו בנתינת התורה, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו.

ובמחזור ויטרי (סימן תק"ח) כתב עוד טעם: שתנהוג בבניך כשתכניסוהו לתלמוד תורה. כמנהג הזה לכסותו ולהעלותו, שכן מציונו במשה שעשה כסדר הזה לישראל, דכתיב ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויטייבצו בתחתית ההר, נראה כאילו הם מכוסין תחת ההר כשהכניסו לקבל תורה.

האם אדם לעצמו יכול להכניס עין הרע אם סופר ומתפעל ממה שיש לו?

שאלה: האם אדם לעצמו יכול להכניס עין הרע.

תשובה: הנה בתוספות רי"ד (בבא קמא פ"ג עמוד א) כתב על הפסוק באיוב "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי", פירושו: האי עוללה מלשון עלילות דברים, והכי קאמר עיני העוללה לעצמו בעין רעה יותר מכל בנות עירי שאני בעצמי שמת' בי עין רעה מרוב טובה שהייתי רואה לעצמי יותר ממה שהכניסו בי עין רעה כל בנות עירי ועין רע שבי שלטה בי ולקיתי וחסרתי כל אותה הטובה שהרי מאלף ילדים שהיינו לומדי תורה וחכמת לא נשארנו כי אם שנים.

וכן משמע במדרש (תנחומא פרשת מקץ ס"ק ח'): "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו" אמר להם יעקב בבקשה מכם היו מצניעים עצמיכם, שאין קשה מעין הרע.

וכן אתה מוצא בלוחות הראשונות, על ידי שניתנו בגדולה נשתברו, שנאמר "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ' ט"ו) אבל הלוחות השנים כשניתנו, לא ראה אותם אלא משה, שנאמר "ואיש לא יעלה עמך", ואף ירושלים לא חרבה אלא מפני עין רעה, שנאמר "הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש לכל הארץ וגו'" (איכה ב' ט"ו) ואומר "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי" לפיכך אמר יעקב אל תראו עצמיכם, שנאמר "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו", אלא היו מהלכין בצנעה, שנאמר (מיקה ו' ח'): "והצנעו לכת עם אלהיך".

וכעין זה כתב בדרשות (ר"י אבן שועיב בפרשתו) וז"ל: וכבר זכרו זה קצת מחכמי המחקר שיש בני אדם מזיקים בהבטת עיניהם כאפעה שממית בהבטת עיניו והוא דבר מפורסם ומנוסה, ויש חיות ממייתין בקולם עד כמטוחיו קשת. ואמר חכם

לאחר יומיים מתקשר אלי אבא של מיכאל, ומספר שמישהו שהכיר את מיכאל במקרה, והתפעל ממנו כמו כולנו, השיג תרומה מנדיב. כן, יש זוג תפילין! ואני מוזמן להגיע לקחת אותן.

אני נרגש כולי, מספר לו על המאמצים והייאוש והחום. הוא נשנק: "גם אנחנו חלמנו על מיכאל", הוא בוכה, "השבוע. אשתי ואני ראינו אותו בחלום, בידיים שלובות, מאושר, בדיקו כמו שאתה מספר-"

באותו ערב יומיים לפני פרוש שנת תשפ"ו, אחוז בידי זוג תפילין. בכספי התרומות שהשגתי אני קונה טלית. יהודים טובים סביבי נרגשים מההזדמנות, מוסיפים כסף לקניית נרתיק מתאים, רקום בשמו של השכן, וגם סידור חרוט בשמו.

כבר בבוקר אני מלמד את דניאלוב את סדר הנחת התפילין. שנינו נרגשים, חסרי מילים.

בערב אני מבקש ממשגיח הישיבה שישלח לי בחורים, נתנאל ביניהם. המשגיח שומע את הסיבה, מסכים בשמחה, אני דופק על דלתו של דניאלוב, נכנס עם עשרים וחמישה בחורים, מניח בין ידיו את הנרתיק הרקום. הוא נושק לו בהתרגשות ומכניס לתוכו את התפילין, כשהוא מחבק אותן כולנו בוכים. כולנו מתיישיבים על רצפת הסלון ושירים שירי נשמה. דניאלוב יושב בינינו כשהתפילין אחוזות בין ידיו, יחד עם הטלית והסידור.

בין השירים הוא מאותת להפסיק, נעמד. "אני רוצה לומר לכם משהו. אני כבר בן חמישים, עברתי דברים בחיים שלי, אבל התרגשות כמו שיש לי עכשיו - לא חוויתי מעולם! אני מבטיח: מהיום הזה אני הולך להניח את התפילין האלה יום יום! מגיע למיכאל שנשמה אותו..."

אני מחבק אותו, והבחורים אחריי. כולנו שרים ורוקדים ומברכים אותו בכל הברכות.

את עומר אני פוגש בערב יום כיפור. הוא סיפר שהוא ממשיך להניח תפילין. "גם אבא שלי, יום יום! וכבר שתי שבתות שאני שומר בשביל מיכאל, וגם אמא שלי מתקדמת בקצב שלה, שתדע!" הוא מסכם בסופו, ועיניו נוצצות.

כסוכות כבר מונחת בחצר ביתו של דניאלוב סוכה כשרה למהדרין.

(גל' קבלת שבת - מהספר החדש 'מאה ושניים סיפורים' - חלק 5, מאת הרב צבי נקר)

הנשמה שלו, ממש כמו שאמרת לי!" "זה... זה מיוחד!" עומר הבן של דניאלוב, חסר כל קשר ליהדות, ומדהים אותי שהוא עשה את הצעד הזה למען בחור שהוא לא הכיר כלל. "אבל מה אתה, יקיר דניאלוב, עושה בשבילי?"

הוא נבוכ: "דיברתי בשבילו עם עומר, אמרתי לך, הוא-". "שאלתי עליך, יקיר. אולי תניח גם אתה תפילין בשבילו? רצית כל כך שלם לו אז, והוא לא הסכים. עכשיו יש לך דרך לעשות את זה בשבילי!"

"אין לי... זאת אומרת אף פעם" הוא מגמגם, "שלושים ושבע שנים מהבר מצווה שלי לא הנחתי תפילין. הייתי רוצה לעשות את זה בשביל מיכאל, אבל אין לי תפילין".

אין-לי-תפילין. שלוש המילים הללו נכנסות לי לראש וחגות בו הלך ושוב. שתי קומות מתחתיי גר יהודי שיכול להניח תפילין אבל אין לו משלו, והוא לא מרגיש בנוח להשתמש בשל אחרים. אני מנסה לברר על תרומת תפילין, מבקש מכל מי שאני מכיר - לנסות לבדוק אם יוכלו לתרום. גם כשאני מגיע ל"שלושים" על מיכאל אני מספר לאביו על דניאלוב, מבקש שאם ישמע על תורם אפשרי שיידע אותי. הוא מתרגש מהרעיון, שומר את מספר הטלפון שלי ואנחנו נפרדים.

במשך הימים הקרובים אני ממשיך במרתון ההתרמה, מגייס למעלה מאלף שקלים, ויודע שעם כל הרצון הטוב - תפילין הם לא יוכלו לספק. כשאני מסיים שיחה עם מישהו שהבטיח לעזור ועכשיו מתנצל שאין לו אפשרות - אני נשבר, מתייאש סופית. בכאב לב אני פונה לנוח, יודע שעשיתי כל שביכולתי, אך תפילין אין.

ואז אני מתעורר, מזועזע לחלוטין. בחלומי עמדו יקיר ועומר דניאלוב בחצר הבית, שניהם עטורים בתפילין, ומולם עמד מיכאל ידיו שלובות וכולו אושר. עומר מבטיח בי: "אתה רואה?" כמתכוון, זה יקרה, אני אומר לך!

אני לא אחד שמאמין בחלומות, אבל משהו במראה הזה אינו נותן לי מנוח, מריץ אותי למרתון שיחות והשתדלויות להשגת התפילין. יודע שאם התפילין לא יגיעו עכשיו - יפוג הרצון הטוב של דניאלוב, מה גם שהייתי שמח להוסיף לעצמי את הזכות הזו לפני ראש השנה.

אוצרות הפרשה

המשך מעמ' ז'

ארכיון 'עוז והדר'

להתגבר על הגלח הרשע ולהמיתו, כיון שהיה להם הכח של הרב"י יותר מן הגלח. ובזה יש לרמז בפסוק (במדבר כג יא): 'וַיֹּאמֶר בְּלֶק אֶל בְּלַעַם וְגו' לְקַבֵּל אֶת־יְהוָה וְהָיָה בְרַכְתָּ בְּרַ"ךְ, דהיינו שברכת את ישראל שיש להם את

הכח של בר"ך מצוות. וכן בדברי בלעם (שם כג ט): 'הִנֵּה בְרַ"ךְ לְקַחְתִּי וּבְרַ"ךְ וְלֹא אֶשְׁכַּחנָה', דהיינו שאני רציתי לקחת את ישראל שיש להם הכח של בר"ך ולסלקם, אך תחת זה 'וברך ולא אשיבנה'.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גל' המאיר)

אירע נודע להם שאותו גלח מן הכפר הסמוך מת פתאום במיתה משונה, ויהי לפלא.

והנה בפרשת בחוקותי כתב הרה"ק מאוסטרובצא זצ"ל לבאר את חשבון הפסוק (ויקרא כו ה) 'וַיִּוָּדְפוּ מִקֶּם קַמְשָׁה מֵאָה, ותו"ד בקצרה שכן נח יש לו עשר מצוות לא תעשה, ולעומתם בני ישראל נצטוו ברכ"ב מצוות לא תעשה, והנה כל אחד מן הלאוין של בן נח הוא כנגד עשרים לאוין של ישראל, ונמצא עמדו מאתיים מצוות לא תעשה של ישראל כנגד העשרה לאוין של בני נח, ועל ידי העשרים מצוות העודפות שיש לישראל יותר מבני נח הם דוחים ומתגברים על עשרים מהם, ולכן 'ורדפו מכם חמשה מאה', כפי חשבון של עשרים לכל אחד ואחד. עיי"ש.

ובזה יש לבאר המעשה הנ"ל היאך יכלו

ביקש מן הרב שיעזור לו להפטר ממנו.

הרב סיים להקריא את המכתב ופנה אל אותו יהודי שישב שם בשולחן: 'נו! אני סבור שרשע כזה הרודף ומצער איש ישראל על לא עול בכפו צריך להיות לו סוף מר! מה דעתך? כמובן שהלה מיהר לאשר, אכן גם הוא מסכים למסקנתו של הרב, הרב מביקסאד הוסיף ופנה גם אל היושב לימינו: 'מה אתה אומר? האם גם אתה מסכים שהגלח צריך לזכות לסוף מר? גם הלה מיהר להסכים, וכך פנה הרב אל כל אחד ואחד מן המסובים וכולם הסכימו שצריך לגזור על הגלח סוף מר. לאחר מכן המשיך הרב בשולחן כרגיל.

לאחר ברכת המזון משיצאו החוצה ראו חברות חברות של אנשים שעומדים ומשוחחים נרגשות כאילו אירע איזה מאורע מסעיר, משבירו מה

תורת החסידות בקנה אחד עם לימוד התורה כפי שנמסרה מדורות, והוא חרד לגורלם הרוחני של צעירי הצאן אשר נהו בהמוניהם אחר הדרך החדשה שלא שערה אבותיהם.

כשכל כוונתו לשם שמים, ראה הוא לנכון לעמוד בפרץ כנגד מה שנתפס בעיניו כפרצה חמורה שאין כדוגמתה, והחליט לפעול בשני מישורים במקביל.

בראש ובראשונה בחר להפיץ את אור התורה הקדושה בידיעה, עמוקות ופולפול בכל מקום, ולשם כך ייסד שיעורי תורה נלמדים כמו לבעלי בתים, לאברכים ולבחורים, כשהוא מעודד בכל דרך את כלל הסרים למשמעתו והמסתופפים בצלו להשתתף באותם שיעורים ולהרבות חיילים בתורה, כשמטרתו להנעים ולהמתיק עליהם את התורה ובכך להרחיק מלרעות 'בשדות זרים' כפי שהתייחס לדרך החסידות. במקביל, כוחו היה בפיו, ובמתק שפתי וכושרו הרב שכלל הזדמנות נאומים חוצבי להבות נגד דרך החסידות, תורתה וערכיה, מנהיגיה ואנשיה, כשהוא מכביר בטיעונים כבדי משקל על החובה להתרחק עד הקצה מלהסתפח לעדה זו.

התבונן ר' יוסף שאול סביבו, נוכח לראות כיצד מלאים השיעורים שייסד בצורבים מחוננים ולמדנים בעלי שם, בעלי בתים ופשוטי עם, והסיק בפשטות כי יש שכר לעמלו ותוצאה לפעילותו הבלתי נלאית. את 'נגע החסידות', כך הניח, הצליח לבער מהמחנה הקרוב אליו, קול התורה ברמה נשמע ומלאה הארץ דעה את ה'.

והיה היום, והנה נודע לר' יוסף שאול כי אחד ממנהיגי החסידות הבולטים, הלא הוא **רבנו הרה"ק ר' מרדכי מקרעמניץ** עומד לפקוד את העיר ואף לשבות בה את שבתו.

בגודל בטחונו כי הצליח זה מכבר להניא את בני עירו מלנהות אחר דרך החסידות, כלל לא העסיק אותו הביקור המדובר, בהיותו סמוך ובטוח כי אין כלל סיכוי שאי-מי מתושבי העיר יפקוד את מעון הצדיק או יתייצב בקרבתו. אף לא טרח לברר היכן מתעתד הצדיק לערוך את תפילותיו ושלחנו הטהור, והביקור כלל לא טרח את מנוחתו.

עד כמה רבה היתה הפתעתו, כשכא בשערי בית הכנסת המרכזי שבעיר לתפילה בכניסת השבת, והנה בית הכנסת ריק מאין אדם, מלבד שלשה אנשים בודדים שישבו בפאתי בית הכנסת וכמותו - הביטו סביבם בתימהון ותהו לפשר היעדרותו הציבורי.

'שמה תקלה אירעה בבית המרחץ העירוני?' העלה סברא בלבו, 'או אולי דבר מה אחר מונע מהמתפללים לבוא'. בהשערות מעין אלו הרגיע את תמיחתו, ועדיין לא מצאה הדאגה מקום בלבו. 'ודאי רק עיכוב הוא, ובקורב יבואו כולם' היה בטוח. רק כשחלפה שעה נוכח לראות כי לא חל שינוי במצב, ואך בקושי הצליח לגייס מנין לתפילת ליל שבת, כשתיכף לאחריה מיהר לבקר את הענין.

אך הסתיימה התפילה, ור' יוסף שאול אף אל הרחוב ועצר עובר אורח ממכריו, תודה בפניו לפשר הדבר. הלה, מבטו תמה על כך שר' יוסף שאול אינו מודע לכך, ציין כדבר פשוט שמרבית בני העיר השתתפו בתפילת ליל שבת עם לא אחר מאשר האורח, המנהיג החסיד ר' מרדכי מקרעמניץ.

חרד ר' יוסף שאול לשמע הדבר, צלו אוזניו ובעתה של ממש אזהר בו לנכח 'הפרצה החמורה', אולם תיכף הגיף בידו לביטול. 'אה, ודאי, נימק לעצמו בטוב טעם, אין ספק כי הלכו כולם לחקור אחר התופעה המוזרה, לתהות על קנקנו של האורח'. הוא שכנע את עצמו כי ודאי נוכחו כולם לראות עד כמה אין ממש בחסידות, ואדרבה מחו יבואו בהמוניהם כשרגש בושה וחרטה אופף אותם על כסיליהם אמש. אך למחרת, והיה בבוקר יום השבת, ובית הכנסת שתמיד הומה היה מתפללים, ריק ממיד. למען האמת, ריק לחלוטין, כתמול כן היום, כשהפעם נעדרו אף אותם בודדים שהיו בו בליל שבת. כעת כבר קנתה הדאגה שביה בלבו, ולאחר שהצליח לקושש קומץ מתפללים להשלמת המנין ניגש להתפלל כמנהגו,

כשהוא טרוד כולו בחידת התרוקנות בית הכנסת. לאחר התפילה, נשאו אותו רגליו כמו מאלהין אל בית מדרשו של הרבי, מבקש לחזות במרחש ולהבין במה דברים אמורים ומה סוד כח המשיכה של הרבי.

אך בא בשערי בית המדרש, והנה בא לאוזנו קול ערב ונעים עד מאד, נישא ברמה כקולו של כינור ומרטיט כל לב, חודר למעמקי הנפש ובוקע כל מיחצה. הביט אנה ואנה, וסביבו ייהום הסער. ציבור עצום מתנועע ברגש, משתפך בלהט סוחף, ומעל הכל נישא קול שאגת הרבי, משוע ועמתחן, ממים ומתוק כאחד. והנגינה, אוי הנגינה... שבתה את לבו של ר' יוסף שאול ומשכה אותו בכחבלי קסם הישר אל מקומו של הרבי, העומד ומשורר בנעימה ענוגה שאין כמותה. והרי ידוע שהתבטא הרה"ק **בעל 'אוהב ישראל' מאפסא** אודות רבנו, כי נשמתו הקדושה חצובה מהיכל הנגינה. אך לא איש כר' יוסף שאול נתנון ילך שבי אחר להטוטי גרש כאלה ואחרים, וכל הוא שיבטל וענתו דעת תורה רק מפני שלבו נכבש כליל באווירה הקסומה. 'ודאי מחביא הוא, הרבי הלה', הניח בלבו כדבר פשוט, 'כלי נגינה כלשהו תחת טליתו. ואז אבוי, הרי מחלל הוא את השבת רח"ל, וכל הציבור הולך שולל אחריו ומאמין לתומו כי קדושת רבם ומעלתו הנשגבה היא שמושכת את לבם כאיילים!'

קרב אפוא אל מקומו של הרבי, צעד אחר צעד, תר אחר כלי הנגינה המפלייל, והנה ניצב הוא ממש שם, על ידו. הציץ מתחת טליתו, והמחזה המפעים נגלה לעיניו במלוא הדרתו.

הרבי הקדוש ר' מרדכי מקרעמניץ ניצב שם, ידו חפה מכל כלי ורק נשמתו נישאת אל על, כמהה ונכספת לאלקיה, והוא עומד ומרנן, משורר ומפזם בהמיה מלאת געוועים נשמת חי'.

ראה ר' יוסף שאול, ונפל תחתיו מתעלף. רק בחלוף זמן מה התאושש מעלפונו, קם ויצא בלאט מבית הכנסת ועשה את דרכו לביתו על מנת לסעוד את סעודת יום השבת. במשך כל הסעודה עמדה נגד עיניו דמותו המאירה של רבנו, רוחו הסוערת שלא ידעה מנוח בתפילה הזכה כל כך, השלהבת האנושית הידועה שזוה עתה ראה.

לקראת דמדומי ערב, בשעת סעודה שלישית וכשהחשיכה שולטת בבית מדרשו של הרבי, נכנס ר' יוסף שאול בצעדים כושלים, כשהוא מנצל את השעה בה לא ישימו לב לנוכחותו ולא ייאלץ לנמק את עצמו על העבר, ההווה ומה שאירע ביניהם והביא לשינוי כה עמוק בתפיסתו.

הרבי הקדוש היה באותה שעה בעיצומה של אמירת דברי תורתו, אולם על אף החשיכה ולמרות שמשוכנע היה ר' יוסף שאול כי איש לא ראה בבואו, ברגע בו הציג את כף רגלו בבית המדרש נדם קולו של הרבי. רק כעבור רגעים ארוכים של דממה ממושכת, נוקבת, פתח הרבי שוב את פיו.

בדבריו הביא את דברי דוד המלך עליו השלום בתהלים (קז כג-כד): **'יְהוָה הִלֵּךְ בְּאֲנִיּוֹת עֵשִׂי מִלְּאֲכָה בְּמִים רַבִּים. הִמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלְאוּתָיו בְּמִצְוָה. וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סֶעֱרָה וַתְּרֹמֵם גְּלוֹי. יַעֲלוּ שְׁמַיִם יָרְדוּ תְהוֹמוֹת וַיִּפְשֵׁם בְּרִיעָה תִתְמוּגָן. יְחֻגּוּ וַיִּנְעוּ לִשְׂכוֹר וְכָל חֲקָמָתָם תִּתְבַּלֵּעַ.'**

וכן פירש: 'יורדי הים באניות', בא הדבר לרמז לאותם למדנים ותלמידי חכמים הנמשלים לאניות' בשל גודל האני' שלהם. חושבים הם 'אני ואפסי עוד' ובטוחים בעצמם, משוכנעים כי רק כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה.

אלה הלמדנים, המשיך הרבי והטעים, 'המה ראו מעשה ה', יכולים הם אכן לראות את מעשי הבורא יתברך, וזאת בכח עינם ועימם בתורה הקדושה. אולם אוי לכלליהם, באשר 'ויאמר' - כשאושרים הם איזה חידוש עמוק, אזי 'ויעמד רוח סערה ותרוםם גליו', מעמידים הם עצמם בקומה זקופה ובגאוה גדולה, כרוח סערה וכגלי הים המתנשאים לגובה.

סבורים הם אותם אנשים כי אין מי שידימה או ישווה להם ולגדולתם, סבורים הם כי הם בבחינת 'יעלו שמים' בדרגתם ומעלתם, אך לאמיתו של דבר

אינם אלא בבחינת 'ירדו תהומות' ואין כל עמלם שווה מאומה. ולא זו בלבד, אלא סופם שתאבד מהם חכמתם, כפי שמסיים דוד המלך: 'יחוגו וינעו כשיכור וכל חכמתם תבלע'. וכשם שאמר האמורא רבי בנאה (תענית ז.) שכל העוסק בתורה לשמה - תורתו נעשית לו סם חיים, והעוסק בה שלא לשמה הרי היא נעשית לו ח"ו סם המוות.

זאת סיים הרבי את דבריו הנוקבים, ולא יסף. 'מבין אתה', סיים ר' יוסף שאול את סיפורו באוזני ר' אהרן, 'ביודעי ומכירי את תושבי עירי, יודע אני נאמנה כי לא היה בתוכם אף לא אחד מלבדי שזכה להיות מירדי ים החכמה. ואילו אותי לא ראה הרבי, שהרי החשיכה שלטה בכל. **אין זו אלא רוח הקודש גלויה!**

סיים הגאון ואמר: 'בדיבוריו הקדושים צחצח וזכר וזכר להתנגדות שהיתה בי לחסידות, עד שהייתי לפריה חדשה ממש! ומני אותו יום והלאה, לא רק שלא דיברתי סרה על עדת החסידים ולא הסתתי נגדם, אלא שאף מנעתי מאחרים לעשות זאת ומחיתי בכל תוקף בכל אחד המהין לפתוח פיו נגדם. ומאז דרשתי אך טובתם כל הימים!'

פנינים מתורתו

נפוץ ורווח היה בשנים עברו, המשקה המכונה 'מעד'. בתהליך ממושך היו מתסיסים דבש עד ליצירת האלכוהול, תוך מזיגה עדינה של מים במינון הנכון. התוצר הסופי, במידה והיה נעשה כראוי, היתה עולה על שלחן מלכים, מאן מלכי רבנו, והיה זה אחד מהמשקאות המצויים ביותר על שלחנם של חסידים ואנשי מעשה.

אחד השלבים במהלך הכנת ה'מעד', הוא טעימה תדירה של המשקה ההולך ומתסס, כדי לוודא שאינו מתוק מדי אך מייך אינו מופלס. לשם כך היו עושים שימוש בכלי המכונה 'צ'רפ'ק', מעין כף גדולת-ממדים באמצעותו היו טועמים. והיה אם ניכר היה שהמשקה מתוק מדי או להיפך, היו מאזנים את אחוזי הדבש והיין ומבשלים שוב, כך פעם אחר פעם.

משל נאה המשיל רבנו, בהשראת תהליך זה של ייצור ה'מעד'. אדם מזוג מים, מהל דבש וערבב, בישל וגם טעם, אבל משהו הפריע לו. המתקיות גרשה את פיו, העיקה עד כדי בחילה. ידע האיש את מלאכתו, והוסיף למזוג מעט מים. שוב בישל, ושוב טעם באמצעות ה'צ'רפ'ק'. אפס, גם הפעם היה המשקה מתוק מדי. לא אמר האיש נואש, והוסיף מידה נכבדה של מים. אולם אף לאחר הבישול הנוסף ולמרות ריבוי המים, עדיין היתה המתקיות מוגזמת.

הפשיל הלה שרולווי, ניגש לקדירה המבעעת ובידו קנקן מים נוסף, אך אז נוכח בכך אחד מידידיו ושלח את ידו לעצרו. 'מה לך כי תוסיף מים? הלא בסוף יהיה התוצר מים צלולים ולא מעד! טען בפניו, אולם הלה בו לטענה, חש שיועד הוא את אשר לפניו. הלא טעם הוא את התוצר, ועל העובדה שהמתקיות רחוקה מלהיות ערבה אין חולק.

'ראה נא', נתן בו חברו מבט מפוכח, 'שוטה שכמוך! הנך טועם שוב ושוב באמצעות אותו כלי, בו נותרה המתקיות מהבישול הראשון. נסה לטעום בעזרת כלי אחר, ותיווכח לדעת כי המתקיות מזמן פגה לה.'

כך, המתיק רבנו, משולים החסידים אשר טעמו טעמה של עבודת ה' וקרבתו, ולאחר זמן בטוחים הם כי המתקיות הרוחניות עונדה בתוקפה, וכי אין מה להמשיך ולעמול על כך.

אולם לא כן פני הדברים, התרה, משום שהמתקיות בה הם חשים מבוססת כל רגשות העבר, ההשגות שהיו מנת חלקם בשנים עברו והותירו את חותמם המתוק בנפשם. אך לא כן פני האמת, שהרי לאמיתו של דבר אין להם אלא המתקיות כהוא זה, וכל מה שהם חשים אינו קיים אלא הינו רק זכר למה שהיה לפני כן. אם ברצונם לחוש מתיקות אמיתית, פנימית, בעבודת הבורא, ואם כמהים הם להגיע למצב של 'קרבת אלקים לי טוב' על כל המשתמע מכך, הבהיר רבנו, אין להם אלא לעמול על כך שוב וביתר שאת, כי האדם - לעמל יולד.

נהרות

אורות של אמונה לדרך החיים

החזרת

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון יד
פרשת בלק תשפ"ו

פניני דעת לנתיבות חיי היום

שכר לפום צערא - יסוד העמל והשמחה בעסק התורה

זיהו בעיני כימים אחדים באבתו אותה). דוגמה מובהקת לכך מצאנו בעבודת הכהנים והלוויים בבית המקדש. עבודתם הייתה כרוכה בטורח רב, ועם כל זאת המקום נקרא בשם 'מנוחה ונחלה' (מכובד במגילה י' א ששילה נקראת מנוחה וירושלים נחלה), מכיוון שמצאו מנוחה ושמחה גדולה בעצם עבודתם.

כך פירש הרה"ק רבי חיים מצאנז' (בספרו דברי חיים פרשת בחוקותי ד"ה בפסוק אה), שמי שעוסק בתורה בשמחה, גם היגיעה נחשבת לו לחנוג. אך גם מי שעדיין לא זכה למדרגה עליונה זו, והתורה קשה עליו ונחשבת בעיניו לעמל יגיעה של ממש, גם הוא זוכה לכל הברכות האמורות בתורה, כפי שמבאר רש"י שהמילים 'אם בחוקותי תלכו' משמעותן להיות עמלים בתורה, בלשון עמל וכבודות, ודווקא על כך נאמרה הברכה 'ותתני גשמיכם בעתם'.

השכר על העמל עצמו

ייחודה של יגיעת התורה הוא שעצם העמל נחשב למצווה, גם אם האדם לא הצליח להשיג ולהבין את כל מה שלמד. הגמרא (ברכות כז, ה) אומרת שתפילת בית המדרש כוללת את ההודיה 'אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר'. **הכתב סופר** (אורח חיים סימן ז') מקשה על כך, הרי גם העמלים בעיני העולם הזה כגון סוחרים, מקבלים שכר על עמלם. הוא מתרץ שהסוחרים אינם מקבלים שכר על עצם העמל אלא על הרווח הכספי שהשיגו, ואילו היו יכולים להרוויח בלא עמל היו שמחים בכך. אך בעסק התורה, השכר ניתן לאדם על עצם יגיעתו ועמלו בלי קשר להבנה, על דרך שאמר חז"ל לפום צערא אגרא.

הוראה למעשה:

כאשר אנו לומדים תורה ונתקלים בסוגיה קשה שלא מובנת לנו מיד, או כשאנו מנסים ליישם הנהגה טובה ומרגישים קושי עצום, אל לנו להתייאש. עלינו לזכור שהקושי אינו חיסרון אלא הוא עצם מהות העבודה. כל דקה של מאמץ, כל קמט של מחשבה במצח וכל קושי שאנו מתמודדים איתו, נרשמים כזכות עצומה בפני עצמה, עליה אנו מקבלים שכר מלא גם אם לא זכינו לסיים או להבין את הכל. ההבנה שזוהר רצון ה', שניגע ונעמול, בכוחה למלא אותנו בשמחה ולתת לנו את הכוח להמשיך להתמיד בעמל הקודש מתוך אהבה ומנוחת הנפש.

מעלתו של עמל

כשאנו נוגשים ללימוד התורה או לכל עבודה רוחנית, לעיתים אנו מחפשים את הדרך הקלה ואת ההבנה המהירה. אנו נוטים לחשוב ששלמות הלימוד נמדדת רק בידיעת החומר ובתוצאה הסופית. אך חז"ל מגלים לנו יסוד הפוך לחלוטין. העיקר והתכלית של קניין התורה אינו טמון רק בהבנה השכלית אלא דווקא ביגיעה, בטורח ועמל שאנו משקיעים בה. היגיעה הרוחנית שניגרת על דף הגמרא היא זו שבונה את קומתו של האדם, מגינה עליו ומעניקה ללימוד את כוח נצחיותו.

תורה שאין עמה יגיעה

מו"ר אבי ע"ה פירש בכך יסוד נפלא על המשנה המוכרת באבות (פרק ב משנה ב) שכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. אין הכוונה רק לשילוב של מלאכה גשמית, אלא שכל לימוד תורה שאין עמו יגיעה ועמל כדרך שאדם עמל במלאכה, סופו בטל ואינו מתקיים. שכן הלימוד אינו יכול להיות רק בדרך של תענוג שטחי, אלא צריך להיות כדברי חז"ל (ברכות סג, ב) שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. וזהו שאמר חז"ל על הפסוק (ויקרא כו, א) 'אם תהקתי תלכו', שתהיו עמלים בתורה, דהיינו שהלימוד יהיה מתוך יגיעה, פלפול ומשא ומתן בעומקם של הלכה (וכמו שכתב רש"י בברכות ג, ב. אגרא דשמעתא סבא, שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר).

על פי זה פירש **הט"ו** (אורח חיים סימן מז סק"א) מדוע תקנו חז"ל בנוסח הברכה 'לעסוק בדברי תורה' (וכדברי הב"ח שם את ג שעיך הרבטתה היא על הניסק והטורח), כדי להדגיש שעלינו להתייגע בה. זכות יגיעה זו היא המגינה על ישראל, וכאשר התרשלו ממנה התגלגל הדבר ונאבדו ישראל מארצם (כמו שדרשו בגמרא בבא מציעא פה, ב על הכתוב 'על מה אבדה הארץ', על שלא בירכו בתורה תחילה, דהיינו שלא עסקו בה בדרך טורח ויגיעה, ולשון הליכה כפי שדרשו על הפסוק 'אם בחוקותי תלכו').

יגיעה מתוך אהבה הנחשבת למנוחה

אך למרות שהתורה דורשת עמל, יש לדעת כיצד לגשת לאותה יגיעה. כאשר אדם עושה את עבודתו באהבה ובחשק רב, יכול הוא להגיע למצב שבו היגיעה עצמה הופכת לעונג ולשמחה (כפי שנאמר בייקב על העבודה ברחל

בצל האמונה

פרקי חיזוק לחיים של רונע ושלווה

מפתח הפרנסה - כוחו של הביטחון לפתוח אוצרות שפע למתייגעים בתורה

המירוץ היומיומי והעונג הרחמי

בכל בוקר אנו פוקחים את עינינו אל תוך מציאות מאתגרת של דאגות וטרדות. עול הפרנסה, הניסיון לכלכל את הבית בכבוד וההוצאות המתרבות, תופסים מקום נרחב במחשבותינו ומייצרים לא פעם מתח וחרדה. בתוך שטף החיים הזה, לעיתים מתגעבת ללב תחושה מוטעית כי הזמן שאנו מקדישים ללימוד תורה או השעות שאנו מבלים בתפילה, באים כביכול על חשבון ההשתדלות הגשמית שלנו וגוזלים מאיתנו זמן יקר של עשייה. אך תורת החסידות מבקשת להעניק לנו משקפים שונות לחלוטין. היא מגלה לנו שהשלווה האמיתית והמפתח לאוצרות השפע אינם טמונים ברביעי עמל חומרי מתוך דאגה, אלא נשענים על עונג איתן ופנימי של חיבור לתורה וביטחון טהור בהשם יתברך.

חיבורן של התורה והפרנסה

משנת חכמים קובעת יסוד מוסד בחיי היהודי, אם אין קמח את תורה, ואם אין תורה אין קמח (אבות פ"ג). במבט ראשון, נראה כי מדובר בשני קווים מקבילים ושונים לחלוטין - צורכי הרוח הבהויים אל מול צורכי החומר הפשוטים. אך בהתבוננות מעמיקה מתגלה כי שזורים הם זה בזה לבלי הפרד. נקודות החיות של כל יהודי, התורה והפרנסה, נובעות ממקור אחד טהור, ממידת הביטחון בהשם יתברך.

סוד שמות הביטחון וסגולתם

הרה"ק בעל **אהבת שלום מאקסוב** ע"ה (בספרו על פרשת במדבר) מבאר את דברי המשנה על דרך הרמז. הוא נסמך על המובא בכתבי **האר"י הקדוש** (פרי עץ חיים שער ספירת העומר פרק ז, ובוהר פרשת שמות דף כב ע"ב) כי קיים שם קדוש הנקרא "שם הביטחון", אשר על ידו מושפע שפע רב לאדם בכל צרכיו. כאשר אדם בוטח בהשם יתברך שייספק לו את כל מחסורו, הוא מעורר את השם הקדוש הזה ופותח בעבורו אוצרות של שפע בגשמיות וברוחניות. שם זה מורכב מהאותיות אבדט"ם, שהן האותיות המקדימות לשם אלקים, ומספרן בגימטריא ע"ד, ויחד עם הכולל שלהם החשבון כמניין המילה ביטחון.

מבאר ה'אהבת שלום' כי קיימות שתי מדרגות במידת הביטחון. המדרגה הראשונה והגבוהה ביותר היא של אדם הבוטח כל כך בהשם, עד שהוא מרגיש כאילו כל צרכיו כבר מוזמנים ומונחים בכף ידו, ועל כך נאמר (ישעיהו י"ב) הנה אגל ישועתי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְהֹד, שמתוך ביטחון שלם הוא משולל מכל פחד שמה יחסר לו. המדרגה השנייה, אף שאינה שלמה כראשונה, היא של אדם הבוטח שהשם יספק את צרכיו, גם אם אינו מרגיש זאת בפועל ממש. החידוש העצום הוא ששני שמות הביטחון הללו (שתי פנים ע"ד) עולים בדיוק כמניין המילה קמ"ח. בא הדבר ללמדנו שעל ידי הביטחון, הממתיק את מידת הדין ומעורר את שם הביטחון, מתעוררים רחמים וזוכה האדם לקמח ולפרנסה ברווח.

הביטחון הוא כוח הקיום של התורה

יתרה מזו, הביטחון אינו רק מפתח לפרנסה, אלא הוא סוד קיומה של התורה עצמה. הגמרא (עירובין כ"ב, א) מלמדת שהתורה מתקיימת באדם החזק בביטחון, כפי שאמר אחד האמוראים לאשתו על דאגת פרנסת בני ביתו, מי שלומי קורמא באגמא (כלומר, וכי כלו עשבי השדה מן האגם שיש לי לדאוג לפרנסה), מתוך ביטחון מוחלט שהשם יספק את צרכיו גם בלא השתדלות. אמנם לא כל אדם זוכה לאחוז במדרגה נשגבה זו, אך כל איש כפי שיעור הביטחון הניתנו בלבו, כך יזכה שהתורה תתקיים בידו. אולם ללא כל אחיזה במידת הביטחון, אפילו בדרגה הפחותה והבסיסית ביותר, נשמטת הקרקע ואין התורה יכולה להכות שורשים ולהתקיים בנפש האדם.

המשך בעמוד הבא

מלשש היהלומים - להכיר בערכה העצום של נשמת יהודי

מאחר שאותו אדם אינו יודע את ערכה האמיתי של האבן הוא לא יפחד, ילטש אותה כרגיל והעבודה תצלח בידו.

הנמשל הנוקב - הכרת ערך הנשמה

המשך הילד וסיכר את אונתו של הצדיק עם הנמשל הנוקב. כאשר באים לעשות חשבון נפש להרבי, אם מדובר באדם רגיל שאינו מבין את שוויה האמיתי, מלאכת החשבון אורכת לו חמש דקות בלבד. אך אני, מאחר שאני מבין היטב מהו הערך של הנשמה שהעניק לי הבורא, הרניי מדקדק על כל תנועה ותנועה פן נפגמת בה. משום שקשה לי לשבץ אותה, ועל אחת כמה וכמה שקשה לתקן אותה ולהכניח כראוי לשבת בכרת מלכו של עולם.

שומר פתאים ה' - מלחמת היצר בילדות

גדלות זו של עמידה איתנה על משמר הנפש כבר מגיל ילדות, באה לידי ביטוי גם בחשבונות של מרוזין כאשר נשאל פעם, עם כינסתו לעול תורה ומצוות, כיצד הצליח להחזיק מעמד ולהתגבר על היצר הרע בשנות ילדותו. הרי ידועים דברי המדרש (קהלת רבה ד י) על הפסוק טוב יָלַד מִסָּבֵן וְחָסֵן, כי יצר הטוב נקרא ילד משום שאינו מזדווג לאדם אלא מבן שלוש עשרה שנה ולמעלה, ואילו היצר הרע נכנס בידם מיד עם היוולדו. אם כן, מנין שאב את הכוח לגבור על היצר הרע ללא סיועו של יצר הטוב.

השיב הרבי תשובה אנונית, בכל פעם שבא היצר הרע לפתות אותי, הייתי דוחה אותו בטענה הלכתית ברורה, שכן ההלכה קובעת שאין שומעים דברי בעל דין אחד שלא בפני בעל הדין השני. וכך הייתי מסרב להקשיב לטענותיו ודוחה אותו שוב ושוב עד שהנעתי לגל בר מצווה, אז כבר נכנס בי היצר הטוב, ומעתה כשאשמע את דברי שניהם, אוכל לחשב בדעתי שכר עבירה כנגד הפסדה ולעמוד בבגורה במלחמה.

נקודה לחיים:

התבוננות במעשי הצדיקים נועטת בנו תובנה מעשית עצומה לחיי היומיום. עלינו להקדיש בכל יום רגעים מספר כדי להתבונן בערכה האינסופי של נשמתנו. כאשר אדם מפנים שכל דיבור, מחשבה ומעשה שלו חורטים רושם ביהולם הרחני שברשותו, הוא נוהר פי כמה מהרהורי עבירה ומעשים פגמים, ומשתדל ללטש את מעשיו שיהיו זכים וראויים. כמו כן, בובאנו להתמודד מול פיתוי היצר הרע, עלינו ללמוד את כוחה של ההשגחה, לא לקבל החלטות פזיזות ולא לשמוע לצד אחד בלבד, אלא להמתין עד שנשמיע לעצמנו גם את קולו הטהור של היצר הטוב המחזיר אותנו למסלול.

אנו רואים לעיתים לומדי תורה ועובדי השם אשר מזונותיהם מצומצמים. קושיה זו כבר עלתה בגמרא (שבת קנ"א, ב) האומרת שצורבא מרבנן אינו נעשה עני, ומקשה הגמרא הרי אנו רואים בחוש תלמידי חכמים עניים. מתרצת הגמרא שאמנם יש תלמיד חכם עני, אך הוא אינו מחזר על הפתחים. על כך הקשה הרה"ק רבי בעריש מזידיטשוב ע"ה (הובא באמרי יוסף פרשת חיי שרה את כו), והרי אנו רואים גם תלמידי חכמים שכן נאלצים לחזר על הפתחים.

משום כך ביאר את הגמרא בדרך פלאית על פי תורת הסוד. ההלכה קובעת (שולחן ערוך אורח חיים סימן נ"א סעיף ז) שחובה להתפלל על הפרנסה, ויש לכוון בפסוק "פִּתְחָה אֶת יָדְךָ וּמְשִׁיבֵי לֶבְךָ חַי צְרוּן", שבו רמזים השמות הקדושים המסוגלים לפרנסה (ממבאר בשער הכוונות ובפרי עין חיים. סופי התיבות של מילים אלו הם חתך, שהוא שם הפרנסה). על כן כשהגמרא ושאלת מדוע תלמידי חכמים מסוימים עניים, היא מתרצת "אהדורי אפתחא לא מיהדר", כלומר, אותם תלמידי חכמים לא חיזרו ודקדקו בכונת "אפתחא", הרינו בפסוק "פִּתְחָה אֶת יָדְךָ", ולכן חסר להם השפע ומשום כך הגיעו לידי עניות.

שתי הדרכות יסודיות עולות מן הדברים. ראשית, עלינו לעבוד על מידת הביטחון מתוך הבנה ברורה שהיא המפתח האמיתי לכל השפע הנשמי והרוחני שלנו, ולשנן לעצמנו שוב ושוב כי הדאגה המוגזמת לעתיד הכלכלי פוגעת ביכולתנו לקלוט את קדושת התורה. שנית, קבלה מעשית וקלה לכל יום - בעת תפילת שחרית ומנחה, כשאנו אומרים "אשרי יושבי ביתך" ומגיעים לפסוק "פִּתְחָה אֶת יָדְךָ וּמְשִׁיבֵי לֶבְךָ חַי צְרוּן", עלינו לעצור לרגע קט, ולחזק היטב במילים, לכוון באמונה שלמה שהשם יתברך, הוא הרוח הטהור לכל ברחמים, ועל ידי התעוררות כוונה זו נזכה לפתיחת שערי השפע והברכה.

אוצר גנוז תחת ידינו

בשטף מאורעות הזמן וטרדות הקיום, אנו עלולים להתרגל לשגרת חיינו ולשכוח את גודל האוצר שהופקד בידינו. נשמת היהודי, שהיא חלק אלוה ממעל, משולה ליהלום נדיר ויקר שאין לו תחליף. ככל שאדם מכיר יותר בערך נשמתו ובעוצמתה, כך גוברת זהירותו לשמור עליה מכל משמר ולמקד אותה מכל פגם, מתוך שאיפה טהורה שתהא ראויה להשתבץ בכתר מלכו של עולם. עובדה פלאי מימי ילדותו של אחד מגדולי החסידות ממחישה יסוד עצום זה.

חשבון הנפש של ילד בן שש

מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי ישראל מרוזין ע"ה, בהיותו ילד רך כבן שש שנים. באותם ימים הגיע אחד הצדיקים להתאכסן בבית אביו, הרה"ק רבי שלום מפראהביטש ע"ה (אשר היה בנו של הרה"ק רבי אברהם המלאך ע"ה, בן הרה"ק המגיד ממעזריטש ע"ה). מפאת הדחוק והבתים הקטנים של אותה תקופה, נהגו להלין את האורחים בחדרי הילדים.

נכנס אותו צדיק לחדרו של הילד רבי ישראל, ולפליאתו הוא רואה כי הילד אינו עולה על משכבו, אלא קם ומתהלך אנה ואנה בחדר שעה ארוכה. לשאלתו מדוע אינו ישן, השיב הילד כי הוא עוסק כעת בחשבון נפש. התפלא האורח ואמר, אף אני עשיתי חשבון נפש וכבר סימתיו זה מכבר, ועל מה יש לך, ילד רך בן שש, לערוך חשבון נפש ממושך כל כך, והרי אני רואה אותך כבר שעתים הולך ושב בעבודתך.

משל האומן והאבן היקרה

פתח רבי ישראל הקטן ואמר, אמשול לך משל למה הדבר דומה. מעשה במלך בשר ודם שהיה לו כתר מפואר ורצה לשבץ בו אבן יקרה ונדירה עד למאוד. מסר המלך את האבן לאומן מומחה כדי שילטש ויצחצח אותה לקראת שיבוצה בכתר. משארה הילומן את האבן, ררתו ואמר כי אינו מסוגל לקבל על עצמו את המלאכה, שכן מדובר באבן יקרה כל כך והוא חושש פן ייכשל.

תמה המלך ושאל את האומן, הלא אתה המומחה הגדול ביותר בממלכה וכיצד זה תהסס. השיב לו האומן, דווקא משום שאני מכיר היטב את ערכה העצום של האבן, הפחד משתק אותי, שמא מרוב אימה אחרוך שלא במקום הנכון ואאבד את האבן כליל. ביקש המלך עצוה מן האומן, והלה השיב שהעצה ההוגנת ביותר היא לקחת את האבן לאדם פשוט שאינו מבין ביהלומים.

בְּצֵל הָאֲמוּנָה

המשך מעמוד קודם

משום כך אמר התנא, אם אין קמת, דהיינו אם אין בו אחד משני סוגי הביטחון העוליים כמניין קמת, אזי אין תורה. ולהיפך, אם אין תורה אין קמת, שכן הביטחון יונק מן התורה. סוד זה רמזו ביעקב אבינו ע"ה, שהאות י"ד משמור רומזת לעשרת הדיברות, והאותיות "עקב" רמוזות לקע"ב המילים שבעשרת הדיברות, הרי שיעקב הוא סוד התורה (בצל הטורים שמות כ"ד). יעקב הוא גם סוד הביטחון, כפי שמובא במדרש (בראשית רבה ס"ב) שבאשר רדף אחריו אילפן בן עשיו, שאל יעקב "מאין יבוא עזרי", ומיד התחזק ואמר חס ושלוש שייאוש ייכנס בלבי הוא "עָזְרִי מֵעַתָּה ה' עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ". נמצא שמאחר שיעקב אלא סוד התורה והוא סוד הביטחון, הרי שהביטחון תלוי בתורה, ואם אין תורה אין קמת.

תאומים אהובים שלא יחסר להם מזון

מתוך חיבור זה בין עסק התורה לפרנסה, זוכים העוסקים בתורה להשגחה פרטית ולדאגה מתמדת ממרום. לא בכדי ניתנה התורה בחודש סיוון שבו שולט מזל תאומים (כפי שמבאר בספר עבודת ישראל לטבעות), כדי לרמז שעם ישראל והקדוש ברוך הוא כביכול תאומים הם, וכשם שתאומים שיר שווים ומרגישים זה את כאבו של זה (ממבאר במדרש שיר השירים רבה ה ב על הפסוק ויניח תמול), כך משתתף עמם בורא עולם. קשר אמין זה מעניק חיזוק עצום ללומדי התורה, שלא יחששו שמא יחסר להם עולם חוקם בשל עסקם בקודש, בהיותם כתאומים עם בורא עולם הרי נאמר עליהם "כְּבָל צְרָתָם לֹא צָר" (ישעיהו ס"ט), והוא ידאג לכל מחסורם כדי שיוכלו להמשיך ולהגות בתורה ללא הסחת הדעת.

סוד הכוונה בפסוק "פִּתְחָה אֶת יָדְךָ"

למרות ההבטחה הברורה, עדיין נשאלת השאלה מדוע

אור בתוך החושך - ערכה העצום של עבודת השם בזמן ההסתר

עבודה שבלב מתוך הקושי

בדורות אנו, כשאנו מוקפים בהסתרות, טרדות וקשיים מבית ומחוץ, הלב נמלא לעיתים בתחושת קטנות. אנו מתבוננים על דורות ראשונים, על ימי תפארת בהם עמד בית המקדש על מכונו וגילוי השכינה היה עובדה מוחשית, ועלולים להרגיש כי עבודתנו הדלה והשגרתית בקושי נחשבת. המאבקים הרותניים של שגרת היומיום מביאים אותנו לא פעם למחשבה שמעשיו הפשוטים אובדים בתוך חושך הגלות הארוכה. אך דווקא מתוך פרשת בלק, אנו זוכים לדלות מסר עצום ומרומם, המגלה לנו עד כמה כל התגברות קטנה שלנו יקרה, אהובה וחשובה למעלה.

קושיית השפתי צדיק על דברי רש"י

בפרשתנו אנו קוראים את הברכה המפורסמת מה שבו אהליך יעקב משַׁבְּתֵיךָ יִשְׂרָאֵל (במדבר כ"ד). רש"י ע"ה מבאר שקיים כאן רמז לשתי תקופות בחיי העם. המילים אהליך יעקב מדברות על הזמן המואר שבו המשכן ובית המקדש היו קיימים. לעומת זאת, המילים משַׁבְּתֵיךָ יִשְׂרָאֵל מתייחסות לזמן שבו בית המקדש חרב ונתמשכן בעוונותינו.

על חלוקה זו עומד הרה"ק בעל שפתי צדיק מפליץ ע"ה (את מ"ו) ושואל שאלה גדולה. הרי כידוע, השם יעקב רומז לדרגה פחותה, מלשון עקב. לעומתו, השם ישראל מבטא גדולה, שררה ורוממות, כפי שנאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם יִשְׂרָאֵל כי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אֱנָשִׁים וְתוֹכַל (בראשית לב ט). אם כן, הדבר מעורר פליאה עצומה, מדוע דווקא בזמן שביט המקדש היה קיים והעבודה הייתה בשלמותה מיוחס לעם ישראל השם אהליך יעקב, ואילו על תקופת החורבן והגלות, שבה אנו משוללים מעבודת הכהנים בטהרתה, מופיע דווקא התואר הנשגב משַׁבְּתֵיךָ יִשְׂרָאֵל.

המאמץ בהסתר מייצר רוממות

כדי לברור זאת, מביא השפתי צדיק תירוץ מאיר עיניים שיש בו כדי להחיות כל נפש בזמן שהמשכן ובית המקדש היו קיימים, תחושת הקרבה לבורא הייתה מוחשית וברורה. המדרש (שמות רבה לא) אומר על הפסוק מִשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ (תהלים מח ג), שלא היה יהודי אחד שהיה מיצר ודואג בזמן שביט המקדש היה קיים, הסיבה לכך פשוטה, אפילו אדם שהיה נכנס אל הקודש כשהוא מלא בעוונות, היה מקריב את קורבנו, מתכפר לו, והיה יוצא משם צדיק ונקי. אין לך שמחה גדולה מזו.

בתקופה מאירה שכזו, עבודת השם הייתה קלה יותר. עצם קיומו של המשכן הוסיף שפע ורוניות שהקלו על האדם. מכיוון שהעבודה הייתה טבעית ולא דרשה שביירה עצומה, הרי שהיא מוגדרת בבחינת יעקב, אך בזמנו אנו, שאין לנו לא משכן ולא מקדש ואנו נמצאים בהסתר פנים, המציאות שונה בתכלית. מתוך ההסתר, כל גנדל קל של קדושה, וכל עבודה קטנה שיהודי עושה כדי לעשות נחת רוח לבורא יתברך, דורשים גבורה פנימית עצומה וקשים פי כמה, לכן, באותם זמנים של חורבן והסתר, כשיהודי מצליח לפעול למרות הקושי, הוא מגיע מיד לדרגה העליונה של ישראל מלשון שר ושלטי, וחובה לקרבה נדירה כיון שמעשיו כה חביבים ויקרים לפני הקדוש ברוך הוא.

הוראה למעשה:

החל מלמדים אותנו שברכה זו של בלעם הרשע לא נהפכה לקללה ונשארה לדורות. משכך, חובה על כל אחד ואחד מאיתנו להחזיר את האמת הזו אל עומק רוחו של המשכן. עליו להכיר בגודל ההערכה שהקדוש ברוך הוא רוחש לכל מאמץ קל שלנו בעמקי הגלות שבה אנו נמצאים. כל התגברות על יצר, כל מילה של תפילה הנאמרת בכוונה, כל מחשבה טובה וכל פסיעה שאדם צועד לקראת בורא מתוך החושך, נחשבים למעשים נשגבים. אף אם הפירות אינם נראים לעין מיד, עלינו לזכור שעל ידי כל מאמץ אנו מתעלים לבחינת ישראל וזוכים להאיר באור החיים באר דרכנו בעבודת ה'.

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי מים בשש"ן...

מעשה ביהודי אחד מעשירי סאלי שקנה מאחד הנכרים בעיר פרס, ובו שני מעיינות מים זכים וצלולים. אלא שלדאבנו כי רב, לא חלפו כי אם חודשיים ימים והמעיינות יבשו חרבו. התעצב היהודי אל לבו מאד והלך אצל רבינו לשפוך לפניו את לבו. תוך כדי ישיבתו לפני רבינו, נטל העשיר את כד המים שעמד על השולחן, מזג לעצמו כוס מים זכים וצלולים ושתאם מבלי לברך לא לפני השתיה ולא לאחריה.

נענה רבינו ואמר: "אכן נודע הדבר. בגלל חסרון שתי הברכות שאתה מזלזל בהן, יבשו שני מעיינותיך!".

נתן בו העשיר את עיניו, ורבינו הסביר לו במליצתו: הפסוק אומר, "ושאתם מים בששון ממעיני הישועה". "בששון"ן הרי אלו ראשי התיבות של "ברכות שיתיים: שיהכל ובורא נפשות" רק לכשתקפיד על שתי הברכות תשאב מים בששון ממעינותיך!".

קיבל העשיר על עצמו לשוב למוטב. אמרו: לא יצאה יממה, עד ששבו המעינות לנבוע, והיו תושבי סאלי קוראים להם "מעיינות חיים" על שמו של רבינו, ואף ייחסו להם כוחות סגוליים והיו שואבים ממימיהם כסגולה לרפואה בזכות רבינו.

מכתב לשכינה הקדושה!

מעשה היה באחד מתלמידי רבינו שעקר דירתו לעלות לארץ ישראל וביקש מרבינו כי יתן לו כתב המלצה לרבינו ירושלים. נענה לו רבינו ואמר: "אינ לי מכרים בירושלים. זאת אעשה איפוא, אתן לך כתב לשכינת עוזנו, ובכתך שמה תניח את הכתב שאמסור לך באחד מחריצי הכותל המערבי".

לפי אחת הגרסאות, כתב רבינו בפתקה: "אחותי רעייתי יונתי תמתי אבקש ברחמים להשפיע שפע טובה לפלוני בן פלוני".

כך עשה התלמיד, טמן את הפתק בכותל ואכן היתה פרנסתו מצויה.

פטירתו של רבי חיים בן עטר הזקן

בשנת תפ"א נפטר לבית עולמו בשיבה מופלגת זקנו, מורו ורבו של רבינו, הלא הוא רבי חיים בן עטר הזקן שעל ברכיו גדל רבינו, מפתו אכל ובחיקו עלה והתעלה. הוא היה בפטיירתו כבן מאה שנה. עת הסתלק רבי חיים הוסרה עטרת ראשו של רבינו, וגם היה זה אות מבשר רעות לקראת השנים הבאות ובבחינת "כי מפני הרעה נאסף הצדיק".

שנות הבצורת תפ"א - תפ"ד

בימים ההם ובשנים ההמה, היו יהודי מרוקו מוכים ונרדפים בידי שמים ובידי אדם. אם לא די היה להם בהתנכלויותיו של המלך הרשע, התרגשה ובאה עליהם בשנת תפ"א צרת הבצורת הנוראה. גזירת רעב, מדיבת עינים ומכלת נפש. היתה זו עצירת גשמים איומה ומוחלטת שנמשכה כשלש שנים, והמיטה על ראש יהודי מרוקו השבורים והרצוצים, רעב ועוני, מחלות וייסורים ומיתות משונות ומרובות.

פניני אור החיים

מתלמידיו של בלעם 'עין רעה'

וַיִּזְבַּח בַּלֶּק בָּקָר וַיִּצְאֵן וַיִּשְׁלַח לְבָלְעָם וְלִשְׂרָיִם אֲשֶׁר אִתּוֹ (במדבר כב מ)

אחרי שבלעם הגיע אל עיר מואב, אומרת התורה 'ויזבח בלק בקר וצאן, וישלח לבלעם ולשרים אשר אתו'.

עיקר העניין כאן הוא מה שעבר בין בלק לבלעם, ומה עניין יש בפרט זה שהאובל ששלח בלק היה גם עבור השרים שעם בלעם?

כאן יש לנו הזדמנות נוספת לראות את מידותיו המושחתות של בלעם. כפי שהמשנה במסכת אבות מונה את מידותיו הרעות 'עין רעה, נפש רחבה, רוח גבוהה'.

בלעם רוצה הכל בשבילו, רק לי, הכל עבורי, אני ואפסי עוד.

אומר האור החיים הקדוש: בלק חשב כי בלעם יקח לעצמו את כל מה שהוא, בלק, שלח אליו. הכל רק בשבילו. זו הרי מידתו - 'רע עין'.

לכן, כששלח בלק, אמר בפירוש שלא הכל מיועד לבלעם, אלא יש כאן גם עבור השרים.

עין רעה - מתלמידיו של בלעם הרשע.

כי ברוך הוא!

מָה אָקָב לֹא קָבַה אֵל וּמָה אָזַעַם לֹא זָעַם ה' (במדבר כג ה)

האור החיים הקדוש שואל:

איזו משמעות יש לקללה. אם מגיע לאדם עונש בגלל מעשיו, הרי ייענש גם אם לא יקללוהו. ואם לא מגיע לו - מה ערך יש לקללה. האם יכול המקלל להמיט עונש על אדם שלא מגיע לו?

מוסיף האור החיים הקדוש ואומר: זה מובן, איך יכולה הברכה לחול גם על אדם שלא מגיעה לו הברכה. 'לפי שמידה טובה מרובה גם לעשות ה' רצון וידידו, לברך המתברכים מהם במידת החסד, תקובל ברכתו גם למי שאינו ראוי לה כמו מעשיו'.

אולם הקללה איך תוכל לחול על האדם?

את התירוץ לכך מבאר האור החיים. לפי שאחת ממידותיו של הקב"ה הוא 'ארך אפים'. הקב"ה ממתין לעוברי רצונו ולא ממחר להענישם, ונותן

להם הזדמנויות נוספות לשוב בתשובה. מידה זו של 'ארך אפים' נוהגת תמיד, זולת בעת אשר יזעם ה', כנאמר 'כי רגע באפו, ואז הדינים מתגברים. וכשמקלל אדם את חברו, תגרום הקללה, שאותן עונות שה' מאריך לו אפו עליהם, ימהר להיפרע ממנו. זה היה רצונו הרע של בלעם לגרום לישראל חלילה, ולא עלתה זממו בידו, 'ויהפוך ה' אלוך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלוך'.

ולפי דרכנו, דבר גדול למדנו מדברי האור החיים הקדוש, שברכת צדיק יש לה משמעות אדירה. גם אדם שלא מגיע לו ישועה או הצלחה מסוימת, יוכל להשיג אותה באמצעות ברכת הצדיק.

כי חפץ ה' לעשות רצון ידידו, לברך המתברכים מהם במידת החסד, ולכן תתקבל ברכתו של הצדיק, גם למי שאינו ראוי לה לפי מעשיו.

לחיות כמו יהודי

מִי מִנְה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב וּמִסֹּפֶר אֶת רֵבֶעַ יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָיִם וְתַחֲי אַחֲרֵיתִי כְּמָהוּ (במדבר כג ו)

כאשר נמנע ממנו לקלל, משתפך בלעם בהבעת רצונו האישי 'תמות נפשי מות ישרים'.

בלעם הרשע רוצה למות כמו יהודי! האמנם?

אומר האור החיים הקדוש: בלעם, רשע שבאומות היה. מלא רוע ועוונות. הוא הכיר את עצמו ולא ביקש לחיות כמו יהודי, אך למרות זאת שאף למות כמו יהודי.

לחיות כמו יהודי זה לא קל ולא פשוט. התגברות יום יומית, לחיות עם משטר עצמי, להימנע מעבירות ולקיים מצוות. בלעם הכיר את עצמו וידע שזה רחוק ממנו, לכן ביקש לכל הפחות שבשעת דכדוכה של נפש, במוות, יהיה ישר. תמות נפשי מות ישרים.

מוסיף האור החיים הקדוש דברים מפעמים: ראיתי רשעים שאמרו לי בפירוש כי אם היו יודעים שיחזרו בתשובה ותיכף ימותו, היו עושים, אלא שיודעים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך, כי דבר מלך עליהם - מלך זקן וכסיל (היצר הרע), רחמנא ליצלן.

בלעם הרשע רוצה למות כמו יהודי, אך המשימה היא לחיות כמו יהודי. יום וישעה שעה.

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

למות כיהודי

משומדים רבים קמו לעם ישראל במהלך הדורות, למגינת לב, וכבר המליצו על אלה ושכמותם את לשון הנביא (ישעיהו מט, ז): "מהרסייך ומחריבייך ממשך יצאו".

כזה היה גנשר המומר. יהודי אשר גדל בבית כשר וישר אלא שיצרו גבר עליו, והוא שנה ופירש, הרחיק לכת והלך לחצוב לו בורות נשברים עד שהתדרדר לדיוטא התחתונה וחטא והחטיא את הרבים.

במהלך חייו הקלוקלים הספיק גנשר לטפח אי או חלומות חומריים ואף להגשים אותם, ולפתח קריירה מזהירה כראש העיר בקוז'ניץ.

'קריירה מזהירה' אמרנו, אך רק בעיניו. בעיני היהודים היה גנשר משוקץ ומתועב עד לאחת, הם הסירו מבטם בכל אימת שפגשו בו - כדי שלא להביט בפני אדם רשע, ואילו הגויים לעגו לו כמצופה, בידועם בעצמם היטב עד כמה נלעג אדם הנוטש את מסורת אבותיו ומחפש לו אחר מעמד וכבוד מדומים במקומות זרים מוזרים.

היה זה בראש השנה, שנת תש"ג, בעיצומה של השואה הנוראה.

בית הכנסת המפורסם של המגיד הקדוש מקוז'ניץ זיע"א, לב העיר, הודה והדרה, הועלה באש למול עיניהם הקרועות של יהודי קוז'ניץ ולקול צחוקם הגס של הקלגסים הנאצים, ואילו יהודי העיר נגרו בעל כרחם למפקדת האס-אס, להבריך את הרצפות לשביעות רצון המפקדים המקומיים ולתועלת מכונת ההתעללות המשומנת היטב.

'אתה יהודי, או לא?!' נשמעה לפתע צרחה חיייתית מקפיאת דם, והמבטים כולם הופנו לעבר מקור הקול.

גנשר, חבול כולו חוב דם, ניצב שם בגאון וחטף בזו אחר זו מהלומות רצחניות והצלפות שוט. חבלות כחלחלות עיטרו את גופו, שריטות עמוקות נפערו בבשרו ופניו שתתו דם, וחיות האדם מצידם המשיכו וצווחו: 'אתה יהודי, גנשר?'

גנשר מצידו עמד, דמם ולא הוציא הגה מפיו.

הצלפה נוספת, ואפס תגובה. אגרוף חיייתית הישר לשיניו, וכולם. דממה גאה.

רמז קל מצד המפקד, ואחד החיילים הזוטרים אץ אל פח האשפה ושלף משם - למרבה הזעזוע - ספר תורה שהושלך לשם כבזו אך זמן מועט קודם לכן. חייל נוסף ליקט עצים והצית מדורה, והמפקד מצדו מחך ידיים בהנאה שטנית.

'זרוק את הספר לאש' הורה לגנשר, 'הינצל'.

בשלב זה נקטעה הדממה מצידו של גנשר. הוא הזדקף בתנוחה גאה, גבר על ייסוריו הנוראים וחילץ מבין שפתיו הסדוקות ושיניו השבורות משפט אחד, יהודי כל כך. 'לא אעשה זאת חלילה!'

עוד מהלומה מוטחת בפניו, והוא בשלו: 'יהודי אני! לא אעשה זאת בשום אופן!'

האגרוף שבא כתגובה הבהיר כי היו אלו מילותיו האחרונות של גנשר. הדם כמו נשאב מפניו, הוא החוויר באחת וקרס תחתיו. כיהודי. מת מות קדושים.

את גופתו הורו הרשעים לשרוף באותה מדורה שהוכנה מבעוד מועד, ואת בגדיו קיבלה רעייתו בצירוף פתק ציני להחריד: 'מתנה!'

רעייתו הציגה לימים פתק שנתר לו ממנו, מזכרת מיהודי שהתרחק כל כך.

בפתק נכתב בדם ליבו: 'השתמדת כי רציתי פרנסה. פעמים אין ספור קללתי צעד זה. העיקר שגרם את אי שביעות רצוני, למרות הכסף והזהב המדומה, היא גירסא דינקותא, דברי תורה שספגתי מימי ילדותי. רעיון אחד מלווני ואי אפשר להשתחרר ממנו, עוקב אחרי, מקפח את מנוחתי: בטיפשות מנעתי את עצמי מלחיות כיהודי, תעמוד לי גירסא דינקותא שלי לכפר על החטא הזה ותעזור לי למות כיהודי'.

ספור חייו של גנשר וסיימום הטרגי והמרגש בו-זמנית, אינו מנת חלקו בלבד. רבות העדויות אודות יהודים שהתרחקו ואף התבוללו בין הגויים, מרדו בכל הקדוש והיקר וכפרו בעיקר, אלא שהכל התברר כהצגה עלובה בהגיע רגע האמת.

וכך העיד הגאון ר' צבי הירש מייזליש זצ"ל בראש ספרו - 'שו"ת מקדשי השם' (זו זהב אות ל): 'ופלא ראינו שאותם אנשים חופשיים שראו שאנחנו מתפללים ומניחים תפילין באושוויץ [אשוויץ], המה ראו כן תמהו ולא נשתנו דעתם לשוב לה'. רק באותה שעה שהובילו אותן לבית המוקד, היה נשמע דברים כאלה ששמחו על שזוכים להישרף על קידוש השם כישאל. וראיתי עד כמה צדוק דברי אור החיים הקדוש בפרשת בלק עה"פ (במדבר כג ז): 'תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וְתָהִי אַחֲרֵיתִי פְּמָה'.

וכדלהלן:

בלעם הרשע, אם כי ייצג את צד הטומאה ואת שפל המדרגה אליו מסוגל בן אנוש להתדרדר, היה בסופו של דבר - נביא. השגותיו היו רחבות ועמוקות, היכרותו עם עולם הרוח והנשמה לא היה שטחי. הוא ידע היטב מהו טוב ומהו רע, מי הוא העם הנבחר באמת ומהי ייחודיותו של עם סגולה.

בעצמו העיד על כך לאונקלוס בר קלוניקוס, אשר העלה את נשמתו באוב ופנה אליו בשאלה (גיטין נו ז): 'מי חשוב ביותר בעולם הבא? על כך השיב בלעם: 'ישראל'.

אף בדבריו על ישראל התבטא ואמר: 'תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו', ועל כך עומד האור החיים הקדוש ומפנה את תשומת לבנו לנקודה הבאה:

עוד ירצה, שבהגיעו ליום המיתה יטיב דרכו ממעשיו הרעים ותועבותיו, כי רשע שבאומות היה, אלא שנתאוה שבשעת מיתה ישוב ויהיה ישר כישרים שבאומות, ולפי שעמד על מזגו והנה הוא רע בתכלית הרע ונמנע ממנו עשות ישר, לזה שאל דבר שיכול להיות שבשעת דכדוכה של מות יהיה ישר.

ממשך רבינו ומעיד: וכיצא בזה ראיתי רשעים שאמרו לי בפירוש כי אם היו יודעים שיחזרו בתשובה ותכף ימותו היו עושים אלא שידועים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך כי דבר מלך עליהם מלך זקן וכסיל רחמנא ליצלן.

בלעם חפץ היה למות כיהודי.

הוא הבין עד כמה גדולה מעלת איש ישראל, ידע אל נכונה כי פסגת השאיפות היא למות על קידוש ה', וכמאמר התנא האלוקי רבי עקיבא בצאתו להריגה (ברכות סא): 'כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה (דברים ו, ה): 'בכל נפשך' - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו'.

אך בעיה אחת היתה לו - הוא לא היה מוכן לחיות כיהודי.

אין ספק, מעלת המקדשים שמו יתברך ונטבחים

כעולה תמימה לפני הקב"ה אין בה שיעור, וכבר אמרו חז"ל (בבא בתרא ז): 'הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן'.

אולם אם נשוב לדברי רבי עקיבא אותם הזכרנו לעיל, נשים לב ונדייק בלשונו: 'כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה!'

רבי עקיבא לא שקט על השמרים, לא ישב שאגן ועשה ככל העולה על רוחו במהלך החיים, תוך טיפוח משאלת לב עצלה כי יזכה למות מות קדושים ולקיים בעצמו 'אפילו נוטל את נשמתך'. ממש לא.

במשך כל חייו עסק רבי עקיבא בתורה ועבודה, הוא השקיע את כל אגו ומרצו בבניית קומתו הרוחנית ובהשלמת נפשו לפני קונו. לאור עובדה זו, מה שנותר לו היה רק לייחל ולקוות כי אכן יזכה למות מות קדושים.

אולם איזו צורה ואיזה טעם יש לאדם ההולך בשרירות לב ואחר מראה עיניו ותאוותיו, עושה ככל העולה על רוחו ונתלה בסיכוי הקלוש שיזכה להתעלות במעלות קדושים וטהורים? האין זה מגוחך ונלעג, וחמור מכך - מתריס?

וכך היה רגיל לומר הגה"צ רבי יחיאל מיכאל דב וויסמאנדל מנייטרא זיע"א (איש חמודות פ"י עמ' ריב), שקידוש השם האמתי אינו למות על קידוש השם, אלא דוקא לחיות על קידוש השם, להתגבר על הקשיים למען כבוד שמים.

ובזה פירש את דברי חז"ל באותו מעשה של מיתת רבי עקיבא, שכך אמרו שם: בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה סרקו את בשרו במסרקות של ברזל והיה קורא קריאת שמע, אמרו לו תלמידיו, רבי עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה (דברים ו, ה) 'בכל נפשך' אפילו נוטל את נשמתך, מתי יבא לידי ואקיימנה, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנה. שהכונה היא שהתלמידים התפלאו איך יכול ילוד אשה להגיע למדרגה של קידוש שם שמים באופן זה שקידושו רבי עקיבא בשעת מותו, ועל זה השיב להם רבי עקיבא אין זה חידוש כל כך למות פעם אחת על קידוש השם, כי יותר חידוש הוא מה שחיתתי כל ימי חיי על קידוש השם שהיא עבודה תמידית שממית עצמו הרבה פעמים.

וזהו מה שאמר להם 'כל ימי הייתי מצטער', שהייתי עובד כל ימי במדרגה יותר גבוהה של 'מתי יבא לידי ואקיימנה' שגם לאחר מסירות הנפש אזכה למסור נפשי עוד הפעם, דהיינו הנסיון של חיים עם מסירות נפש על יראת שמים, 'ועכשיו שבא לידי בפעם הזאת כשבא לידי במדרגה נמוכה מזו דהיינו המסירות נפש של מיתה בפועל ממש, שאחריו 'שוב לא אקיימנה', כלומר שלא אזכה לקיים אותה שוב, אין זו עבודה קשה כמו הראשונות, וכיון שאני מורגל בעבודות הראשונות אין חידוש שביכולתי להתגבר על זו.

דווקא לנוכח הסיפורים המצמררים והמחוקים אודות כל אותם יהודים שזכו לכך, על הקדושים שבירכו בשם ומלכות 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקדש את השם', שומה עלינו ליישם זאת בחיי המעשה ולהטמיע ענין נשגב זה בחיי היום-יום.

'אשר קדשנו במצוותיו' אנו מברכים מדי יום על ציצית ועל תפילין, על נטילת ידיים ועוד, וכך אנו חיים על קידוש השם! כך אנו זוכים לקדש שמו יתברך באהבה, לחיות חיי ישרים ואחר מאה ועשרים למות מות ישרים וקדושים!

ובמדרשו של הגאון רבי משה חיים לאו זצ"ל הי"ד,

עבודת ה' בשמחה

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כג כא)

נתאר לעצמנו ילד שב מטויל מיוחד ומתנה, ואמו בוכה ומקוננת, איזה מסכן. טיפסת הרים, צעדת רגלי, התישו אותך במתקני השעשועים... כל אחד מבין שזו שמחה לילד ולא צער. הוא נהנה מכל רגע.

או אם נראה אדם שזכה בזוכה גדולה בפיו, והוא יושב מזה שעות אחדות וסופר את סכמו הכסף שקיבל. האם נרחם על המסכן הזה שרתוק למקומו וידיו 'כאבות' מספירת הכסף?! הרי ההיפך הוא הנכון.

בברכות אשר שם ה' בפי בלעם, נאמר 'לא ראה עמל בישראל'.

מבאר האור החיים הקדוש:

הצדיקים, הגם שעושים מצוות וכל עסקם בתורה, אינם מרגישים שיש להם 'עמל', אלא אדרבה הם חשים 'כאדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים'.

ודאי עמלים אנו בתורה, אבל אין זה נחשב 'לעמל'. העיסוק בתורה 'משמחת לב ועיניים מאירה', חדותא דאורייתא.

לא ראה 'עמל' בישראל. התורה היא משוש לבנו ותפארנו.

השמחה מעוררת השפעות טובות

וַיֵּרָא בַלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה' לְבָרְךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הֵלֵךְ בְּפִעֲמֵי בְּפִעֲמֵי לְקִרְאֵת נַחְשִׁים וַיֵּשֶׁת אֶל הַמַּדְבָּר פְּנִינִי: (במדבר כד א)

אפשר לחשוב מה כבר יכול להיות מלכעוס... מה כבר קרה... בלעם הרשע עשה כל מה שרק היה נראה לו, כדי לעורר חס וחלילה קללות על עם ישראל.

אומרת התורה 'ישת אל המדבר פניו'.

כמה פירושים נאמרו בזה, רצה להזכיר את חטא העגל, ועוד.

מבאר האור החיים הקדוש: המדבר הוא מקום של הקליפות, המקום של כוחות הטומאה השונאים את עם ישראל.

ומה עשה בלעם, וישת אל המדבר פניו, 'פניו הוא לשון כעס, כמו שנאמר 'פני ילכו' שהוא לשון כעס.

מפעימים דבריו של האור החיים הקדוש: רצה בלעם שתתעורר הקליפה באמצעות הכעס: כדרך שתתעורר הקדושה בשמחה ובלב טוב! כי כל אחד יתעורר למינו.

לכולם יש חלק בתורה

בְּנַחְלִים נָטְיוּ כְנַגַּת עָלֵי נְהַר כְּאֵהָלִים נָטַע ה' כְּאַרְזִים עָלֵי מַיִם (במדבר כד ו)

מה טובו אהלך יעקב.

בנחלים נטיו. כנגות עלי נהר. כאהלים נטע ה'. כארזים עלי מים.

לכל אחד מעם ישראל יש חלק בתורה, וכולם מרומזים כאן בפסוק, וכפי שמונה והולך האור החיים הקדוש:

אלו שהם כמו שמואל הנביא שהיה הולך ממקום למקום ומלמד תורה לעם ישראל, עליהם נאמר 'בנחלים נטיו', כמו נחל שנטה מימיו ממקום למקום, כך הם טורחים בעצמם כדי ללמד תורה לבני ישראל.

אלו הנמצאים במקומם, וכל מי שרוצה ללמוד מגיע אליהם, עליהם נאמר 'כנגות עלי נהר'. כמו גן שנטוע במקומו, ומי שרוצה להנות ממנו יבוא אליו.

ויש הלומדים לעצמם, ואין בהם כח להשפיע. עליהם נאמר 'כאהלים נטע ה'. הם נקראים 'יושב אהלים'.

ויש כאלו שאינם יודעים ללמוד בעצמם, אבל הם 'מחזיקי תורה', עליהם נאמר 'כארזים עלי מים'. הם עשירי העם, בעלי קומה, בעלי כח וגבורה בעולם הזה, אבל אינם עושים פירות בגלל שאינם עוסקים בתורה, וגם הם זוכים להיות 'עלי מים', לפי שמחזיקים ידי האנשים הלומדים בתורה שנמשלה למים. וכלשון האור החיים הקדוש: 'כי המחזיק ידי לומדי תורה חולק עמם בשכר, כידוע'.

ומכאן שלכל ישראל יש חלק בקדושת התורה, ואפילו העוסקים בעניין העולם הזה. אשריכם ישראל.

רשע! למה הפכת פניך אל הקיר? נענה הדיבוק ואמר: מפני שאיני יכול להסתכל בפני השכינה! מיד גזר עליו מהרה"ו שיהפוך פניו לכיוונו, וכן אכן עשה הדיבוק. אמר לו מהרה"ו: מה פשעך ומה חטאתך שהענישו אותך בעונש חמור זה? השיב הרוח: נענשתי בכך בגלל שחטאתי בעוון אשת איש, ולכן כבר עשרים וחמש שנים שאני נע ונד בארץ ואין לי מנוחה, כיון ששלשה מלאכי חבלה הולכים תמיד איתי לכל מקום שאני הולך ומענישים אותי במכות ויסורים קשים, והם מכריזים בפני ואומרים: ככה יעשה לאיש אשר חטא! סיפר הדיבוק כי הוא מת בטביעה וכי הוא אפילו לא הספיק לומר וידוי לפני מותו.

שאל אותו מהרה"ו: מי נתן לך רשות להכנס בגוף האשה הזאת? ענה הדיבוק: באחת הלילות שהייתי בביתה, ובאשמורת הבקר קמה האשה ממיטתה וברצונה להדליק אש הייתה משפשפת אבן וברזל יחד בכדי שהניצוצות ידליקו את הסמרטוט, אלא שהסמרטוט לא התלקח. כיון שכן, כעסה האשה כעס גדול עד מאד והשליכה את כל אשר בידה, את האבן הברזל והסמרטוט, לארץ ואמרה בכעס גדול: יהא כל זה לשטן! ותיכף כשכעסה ואמרה זאת, נתנו לי השמים רשות להכנס אל תוך גופה (שבחי האר"י פרק ז).

על הפסוק (במדבר כד א): **וַיֵּרָא בַלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה' לְבָרְךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הֵלֵךְ בְּפִעֲמֵי בְּפִעֲמֵי לְקִרְאֵת נַחְשִׁים וַיֵּשֶׁת אֶל הַמַּדְבָּר פְּנִינִי, מסביר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שהמדבר הוא המקום בו מצויים כוחות הטומאה (זוהר ח"ב קגז), ורצונו של בלעם היה לעורר את כוחות הטומאה, שונאי בני ישראל, בכדי שיעזרו לו במלחמתו עמהם, והאופן בו ביקש בלעם לעורר את כוחות הטומאה היה באמצעות הכעס, שכשם שכוחות הקדושה מתעוררים על ידי שמחה וטוב לב, כך כוחות הטומאה מתעוררים על ידי הכעס, ועל זה נאמר שבלעם השית את 'פניו' אל המדבר, כי פנים הוא לשון כעס, על דרך אומרו (שמות לג יד) 'פני ילכו' שהוא לשון כעס, ועל דיי הכעס ביקש בלעם לעורר את כוחות הטומאה המצויים במדבר.**

וכה כתב רבינו הרמח"ל זיע"א (מסילת ישרים פרק יא): הנה יש הרגזן שאמרו עליו (זוהר בראשית כז), כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, והוא הנכעס על כל דבר שיעשו נגד רצונו ומתמלא חימה עד שכבר לבו בל עמו ועצתו נבערה. והנה איש כזה כדאי להחריב עולם מלא אם יהיה יכולת בידו, כי אין השכל שולט בו כלל והוא סר טעם ממש ככל החיות הטורפות.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

אב"ד פיעטקוב, שאף הוא נעקד על המזבח בחורבן האיום על ידי הרשעים ימ"ש, למדנו שזה הוא גם עניינה של עקידת יצחק, וכן כתב בספרו 'הדרך לקידוש ה'.

באברהם כתיב (בראשית כב יב) 'עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני' אשר לא כתוב כן ביצחק, משמע שמעלת אברהם עלתה על זו של יצחק במעשה העקידה, וצריך ביאור, הלא יצחק היה זה ששכב מתחת המאכלת מוכן להיות נשחט לעולה ולא אברהם. ונראה בביאור הענין, שזה ברור בין יצחק ובין שרה שפרחה נשמתה כששמעה אודות זה שכמעט שחט ליצחק להעלותו לקרבן עמדו בנסייון העקידה, אבל נסיונם היה בזה שימותו על קידוש ה' בזה שקיימו את דבר ה', אבל לא יהיו מוכרחים לחיות עם צער אחר כך.

מה שאין כן אברהם אבינו שנסיינו היה כולל גם את זה שאחרי כן, עד סוף ימיו יהיה מוכרח לחיות כשכל העולם כולו ילעיגו עליו ויאמרו בהוראת אצבע, שזה האב ששחט את בנו יחידו והקריבו על גבי המזבח, במקום שבמשך כל ימי חייו לימד והדריך אותנו למידות טובות להיות רחום וחנון וכו', ועתה במעשה אכזריות שחט את בנו יחידו. אברהם אבינו היה מוכן גם לזה, לכן עליו נאמר 'עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה' שאברהם אבינו היה מוכן לא רק למות על קידוש ה', אלא גם כן לחיות על קידוש ה'.

מידת הכעס

בימיו של רבינו האריז"ל זיע"א היה אשה אלמנה שבים מהימים נכנס בה דיבוק שהיה מצער אותה מאוד. היא הייתה צועקת ובוכה, ואין מושיע לה. היו רבים שניסו לבוא ולדבר אל הרוח שיואל לצאת מהאשה, שהרי היא אלמנה עניה והיא צריכה לעבוד ולהתפרנס בכדי לזון ולכלכל את ילדיה, אלא שכל אחד שניסה לדבר עם הדיבוק נענה בכך שהדיבוק היה מספר בקול את כל מעשיו הרעים.

כמוכן שאנשים נרתעו מלדבר עם הדיבוק, ובראותם את צרת האלמנה, פנו אל האריז"ל שיואל להוציא את הדיבוק ממנה. באותם ימים היה האריז"ל עסוק מאוד, וגם לא חש בטוב, ולפיכך הוא מינה את רבינו מה"ר חיים ויטאל זיע"א כשליחו להוציא את הדיבוק מהאלמנה. האריז"ל לימד את מהרה"ו את סודות הכוונות, ואף אמר לו שאם הדיבוק יסרב לצאת, אזי יגזור עליו חרמות ונידוים עד שהוא ייצא בעל כרחו.

כשכנס מהרה"ו אל הבית בו שהתה האלמנה, תיכף סובבה האלמנה את פניה אל הקיר. עמד מהרה"ו ואמר:

מתיבתא אור החיים

נמי תרווייהו לשימוש ידידיה, ומעתה ניגמר מאברהם, ועמ"ש בס"ד.

ובדברי דוד לט"ו הקשה עוד בדברי הב"ר אמאי הזכיר רק את אברהם ושאלו, ולא הזכיר גם את בלעם, ויישב כל הקושיות בחדא מחתא, וז"ל: נראה לי לתרץ הכל בדרך אחד, כי אלו הטעמים נמצאו לפעמים זה בלא זה, והיינו טעם שמירה לפעמים אין שייכה, כגון שיש בלאו הכי שם אנשים אחרים חשובים, אלא שעדיין שייך טעם שאחד משמש להבירו. ולפעמים טעם זה לא שייך, כגון שהאדם חשוב מוחל על כבודו, והרב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין לב.), והוא יחזור וישמש להאחד אם יצטרך בהכרח, לכך מכל מקום שייך טעם שמירה וכו'. ועל כן אצל בלעם שהיו שרי מואב עמו, ונהג עצמו בנפש גבוהה ולא מחל על כבודו לחזור ולשמש את משרת שלו, על כן אמר הטעם משום שיחזור וישמש את חבירו, ובוה אין איסור אם יעבור על זה. אבל אברהם היה לו נפש שפלה ורוח נמוכה, ומחל על כבודו, ואם היה צריך לשמש את שמש שלו היה עושה וכו', רק שהוצרך לשני נערים עבור שמירה, וקא משמע לן שאף על פי שתלמיד חכם תורתו משמרתו מכל מקום אסור שיסמוך על זה. כדאשכחן (פסחים ק"ב). ברבי חנינא בן דוסא שהיה יוצא יחידי ופגעו בו מלאכי חבלה, ואמרו אי לא דמכרזי עלך ברקיעא הוהרו בחנינא היינו מוזיקים לך. וזהו שאמר [בב"ר] שנים הלכו בדרך ארץ, פירוש אף על פי שהיו תלמידי חכמים ותורתן משמרתן, מכל מקום התנהגו

פירש שם שאם יצטרך אחד לנקביו יהיה השני עמו. [וכאן לא שייך טעם זה] שהרי לא היה יחידי, שהיו שרי מואב עמו, לכך פירש בכאן טעם אחר שחזרין ומשמשין זה את זה, ולכך חלק רש"י טעמיהן. ובגור אריה כתב: הא דפירש שם 'שאם יתרחק כו', ולא פירש שיהיו חזורים ומשמשים זה את זה, משום דעדיפא קאמר, דאפילו אסור לילך בלא שנים עמו, משום סכנה, שאם יתרחק לא יהיה אחד עמו. אבל היכי שיש שאר בני אדם עמו לא היו אסור, רק דרך ארץ. ולכך כתב לעיל 'אין רשאי', כלומר שהוא אסור. ובשפתי חכמים (שם) הביא לתרץ, וז"ל: ומהרש"ל פירש, דבלעם שהיה רוחו גבוהה, והיה צריך לשימוש, פירש שהיו משמשים זה את זה. אבל אברהם שהיה רוחו נמוכה, לא היה צריך לשימוש, שהיה משמש את עצמו, רק שלא יהיה יחידי שאם יצטרך אחד מנעריו לנקביו משום הכי לקח שני נערים עמו, לכך פירש טעם זה. ובמשכיל לדוד (שם) כתב שאין כאן כל קושיא. וז"ל: נלע"ה, דמה שכתב שם רש"י וחזרין ומשמשין זה את זה, הוא עצמו מה שכתב כאן שאם יצטרך וכו', כלומר, שכשאחד אינו יכול לשמש דטריד בצרכי עצמו, ישמש השני תחתיו, נמצא משמשין זה את זה, שאם לא היה זה השני לא היה יכול האחר לעשות צרכי עצמו.

עוד הקשה במשכיל לדוד (כאן): אף על גב דכבר יש לנו לימוד לזה מקרא דגבי אברהם דכתיב ביה 'ויקח את שני נעריו אתו' וכו'. ולפי דעתי נראה, דאי מהתם הוה אמינא, דילמא בחד סגי, והתם הוה צריכי תרי, חד לשמש לאברהם וחד לשמש ליצחק, משום הכי אצטריך הך. ואי מהכא לחוד הוה אמינא, אטו אנן מבלעם רשיעא ניקום וניגמר, שאני בלעם שרוחו גבוהה, ומשום הכי לקח שנים, הילכך צריכי תרווייהו. דהשתא דכתיב תרווייהו ילפינן שפיר באופן זה, דמעיקרא נילף 'נערים' דגבי אברהם מ'נערים' דהכא בלעם, מה הכא תרווייהו לשימוש ידידיה התם

כתב רבינו (במדבר כב כב): 'ושני נערי עמו'. צריך לדעת לאיזה ענין הודיע שהיו עמו ב' נערי, ורז"ל (במדבר כ יג) אמרו להודיע דרך ארץ וכו', ועדיין קשה למה לא הודיע כן אלא אחר שהזכיר חרון אפו יתברך ויצאת מלאך לשטן לו, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (ברכות מג): כי ל' אין המזיק נראה להם, ואין צריך לומר שלא יזיק, וכאן לפי שיצא שטן לבלעם מלאך המזיק מודיע הכתוב טעם שלא הזיק גם שלא נגלה אליו לפי שהיה הוא ושני נערי עמו הרי ג'.

והנה מה שכתב רבינו 'להודיע דרך ארץ' וכו'. כן דרשו במדרש: 'ושני נערי עמו', זו דרך ארץ שהיוצא לדרך צריך שנים לשמשו וחזורים ומשמשין זה לזה. ובב"ר (נה ח) 'ויקח את שני נעריו אתו' (בראשית כב ג), אמר רבי אבהו, שני בני אדם נהגו בדרך ארץ, אברהם, ושאלו, אברהם, שנאמר 'ויקח את שני נעריו', שאלו 'וילך הוא ושני אנשים עמו' (שמואל א' כח ח).

וראה בוי"ק (כ ו): לא יהא אדם יוצא לדרך בפחות משנים, שאם יצא סופו נעשה עבד לעבדו. ובמדרש אגדה מובא עוד טעם: 'שני נערי עמו', כך הוא דרך ארץ שאין אדם חשוב יוצא לדרך פחות משלשה בני אדם. מפני שני דברים, מפני שלא [ל]ך האחד למקום אחר וישאר הוא יחידי, ועוד, שאם יעשו השנים מריבה, יעמוד השלישי וישים שלום ביניהם. רבי מאיר כן הוא עבד, אם חזי חד בר אינש נפק באורחא קרי ליה תרי מות, אתרי מדי קטטה, תלתא מדי שלמא, דהא הוא דכתיב (קהלת ד ט) 'טובים השנים מן האחד', ואומר (שם פסוק יב) 'והחוט המשולש לא במהרה ינתק'.

והנה כאן פירש רש"י הטעם מפני שחזרין ומשמשין זה את זה. וגבי הכתוב אצל אברהם אבינו 'ושני נערי עמו', כתב: שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו. והקשה הרע"ב (כאן), וז"ל: למה שינה את טעמו ממה שכתב גבי אברהם וכו' ומה נשתנה זה מזה. ויש לומר, דהתם גבי אברהם לא שייך טעמא דחזרין ומשמשים זה את זה, לפי שהיו ישמעאל ואליעזר, ואין דרך כבוד שישמעאל בנו של אברהם ישמש את אליעזר העבד, לכך

גם אתם זכותם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כדאי הוא האור החיים לסמוך עליו בשעת הדחק

רצייתי לשתף אתכם בסיפור אישי ומטלטל, שכולו אור - אור החיים ממש. לרגל יום ההילולא של רבנו האור החיים הקדוש זיע"א, ראוי לפרסם את הנס ולחזק את הלבבות.

הסיפור שלי משתרע על פני עשור. לפני כעשר שנים, התפללתי והבטחתי לבורא עולם: אם אזכה לבן - אקרא לו 'אייר חיים', על שם הצדיק הקדוש רבי חיים בן עטר, האור החיים. ואכן, הקב"ה שמע תפילתי - ונולד לנו בן. בלי היסוס קראנו לו 'אייר חיים', כשמו של הצדיק.

אלא שהשמחה לא הייתה שלמה. יאיר נולד עם אי ספיקת כליות חמורה, ומגיל ניקות עבר טיפולי דיאליזה יומיומיים, קשים ומייסרים. כך עברו עליו שלוש שנות חיים לא פשוטות כלל.

בגיל שלוש - ביום ההילולא של האור החיים - נסענו יחד לציון הקדוש שבהר הזיתים. שם עמדתי ואמרתי בתמימות: 'אם השנה יזכה בני לעבור השתלת כליה מוצלחת - אבוא איתו כל שנה ביום ההילולא, לומר מזמור לתודה על קברו של הצדיק, ואכן - אותה שנה התרחש הנס. יאיר עבר השתלה מוצלחת!

השמחה הייתה עצומה. מאז, שנה אחר שנה, עלינו לציון, אב ובנו, בדיוק כפי שנדרתי. אך הנה, חמש שנים לאחר מכן - השנה - הכל התחיל להתערער.

יאיר חווה דחייה של השתל, הגוף סירב לקבל את הכליה. מצבו הידרדר, והוא אושפז במשך חודש בבית החולים. עבר טיפולים מורכבים ומכאיבים. היינו על סף ייאוש.

ושוב - עמדתי מול בורא עולם, מול עצמי, ואמרתי: אם יאיר יצא מזה, אם הכליה תחזור לתפקד - אקח אותו מיד לאחר השחרור לציון של האור החיים, ונאמר שם יחד מזמור לתודה.

וכך היה. ברוך ה' - המצב החל להשתפר בצורה פלאית. התפקוד של הכליה התייצב, הטיפולים הצליחו, וברוך ד' הילד חזר לעצמו!

לא המתנני. מיד לאחר השחרור - נסענו יחד לציון הקדוש, עמנו שם - אב ובן - ואמרנו יחד 'מזמור לתודה' עם עיניים דומעות ולב מלא הודאה. יהודים יקרים - כדאי הוא רבי חיים בן עטר לסמוך עליו! האור שגננו בו - מאיר גם בדור הזה.

אני חי את זה, נושם את זה, ומרגיש חובה לפרסם את הנס הזה לרבים.

א. כ.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעוא דרעון)
פרשת בלק - תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון ל"ז
פרשת בלק
תשפ"ה

עם בלביא

ספרן של צדיקים

בסייעתא דשמיא, עומדים אנו ביום ט"ו בתמוז, ערב שבת קודש פרשת בלק (תשפ"ה), אשר זהו גם יומא דהילולא של רבינו האור החיים הקדוש זיע"א. ובמאמר זה נשתדל לעסוק בדברי קדשו. עיקר פרשתנו סובבת סביב ברכותיו של בלעם לישראל. שלוש פעמים עמד לקלל ונמצא מברך בעל כרחו, ומלבד זה הוסיף נבואה רביעית על אחרית הימים. בברכה השניה נאמר (במדבר כג כד): "הן עם קלביא יקום ויבא יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה". כאן נזכרו הארי והלביא בתפארת גבורתם, קמים ומתנשאים.

לעומת זאת, בברכה השלישית שוב הזכירם בלעם, אך הפעם בלשון שכיבה ורביצה (שם כד ט): "כרע ישכב כארי וקלביא מי יקימנו מברך ברוך ויבא יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה".

מעלת פרשת בלק

והנה אמרו חז"ל (ברכות יב): כי בתחילה ביקשו חכמים לקבוע את פרשת בלק בקריאת שמע, על שום הפסוק הנזכר (שם כד ט), "כרע ישכב כארי וקלביא מי יקימנו". ודברים אלו צריכים תלמוד, במה נתייחד פסוק זה עד שראוי היה לקבועו בקריאת שמע, שבה מזכירים אנו את יסודות האמונה. ועוד יש להבין, מדוע נקטה הגמרא את הפסוק השני שבו נזכרו הארי והלביא, ולמה לא הובא הפסוק הראשון (במדבר כג כד), "הן עם קלביא יקום ויבא יתנשא". ובפרט לפי הערתנו כי בפסוק זה נזכרו בקימה והתנשאות, אשר לכאורה עדיפים הם מן הרביצה והשכיבה.

אכן מדברי רש"י שם נמצא תשובה על שתי שאלות אלו, שכתב חז"ל: "כרע ישכב - דמדי לבשכב ובקומן" (דברים ו ז; שם יא ט), שהקדוש ברוך הוא שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלום ושקטים כארי וכלביא".

הרי נתבארה השייכות בין פסוק זה לקריאת שמע, וכן מדוע נזכר הפסוק המדבר על השכיבה.

אכן גם אחר דברי רש"י עדיין צריכים הדברים תבלין. ועוד, כי אין בידינו טעם מספיק למה לא נזכר הפסוק הראשון העוסק בארי והלביא, בשעת קימתם והתנשאותם, אשר לכאורה הוא מענין 'ובקומן'.

קימה כהלכתה - בשכיבה כהלכתה

ונראה לומר כמה פירושים בביאור גירסת רש"י. ראשית כל נאמר בדרך פשוט, כי עיקר הדבר שבו ניכר היהודי הוא באופן שבו שוכב לישון, אף יותר מן הדרך שבה קם. ודאי דבר גדול הוא שקודם שילך אדם לעסקיו ולענייני הגשמיות, יתן את ראשית ביכורי אדמתו ואת השעות הראשונות של היום לתפילה בהתלהבות וללימוד התורה, ובכך תבוא הצלחתו. אולם כבר אמרו צדיקים כי שורש הקימה - נעוץ בשכיבה, וההולך לישון בודדות כאשר כל מטרותיו להחליף כח כדי לקום לעבודת הבורא, יש בזה מעלה גדולה יותר.

על כן, חשיבות גדולה ישנה בברכת 'כרע ישכב כארי', אף שנאמרה רק בנבואה השלישית.

לא ינום ולא יישן

עוד נוכל לומר ביאור שני, כי גבורת הארי בשעה שהוא קם ומתנשא אינה מעלה כל כך, כי בזה לא נתייחדו דווקא ישראל, ומצינו כמה אומות שיש בהן גבורה וחוזק. אולם עיקר מעלתם של ישראל היא כי אפילו בשעה שהם שוכבים ורובצים - שכיבתם כארי ללא מורא ופחד, כי לא ינום ולא יישן שומר ישראל. וכפי שביקש חזקיהו המלך מאת ה' יתברך, "אני שוכב על מיטתי ואתה עושה" (ראה איכה רבה פתיחתא ל). על כן, יותר שבח לישראל הוא בהיותם כארי וכלביא גם בשוכבם על משכבם.

האריה והלביאה

הדרך השלישית שמבקשים אנו לבאר בזה, יורדת לעומקן של דברים, ויסודה מדברי סניגורן של ישראל, הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א בספ"ק קדושת לוי בפרשתנו, אשר את דבריו הקדושים נרצה לחבר עם דברי רבינו האור החיים הקדוש, שהזמן גרמא לעסוק בדברי קדשו.

קודם שנבוא אל הביאור נקדים, כי בברכות אלו מזכירים את הארי והלביא, ובדרך הפשט 'לביא' היא נקבת האריה. והנה בפסוק הראשון נאמר 'עם כלביא יקום וכארי יתנשא', ובו קדמה הנקבה לזכר. ואילו בשני נאמר 'כרע ישכב כארי וכלביא מי יקימנו' - קדם הזכר לנקבה.

דרך העלייה

על כך כותב הקדושת לוי, כי כלל גדול הוא עבודת ה' יתברך, שאין לו לאדם לקפוץ מדרגות, ולא יוכל ברגע אחד להיות בעל השגה, לדעת ש"ס ופוסקים ולכוון בתפילה בכוונות הארז"ל ולהיות עובד ה' נשגב. אלא צריך האדם ללכת לאיטו ממדרגה למדרגה, ואם יתמיד בעלייתו יזכה בסוף לבוא אל מחוז חפצו לעבוד את ה' באמת.

לא מיד זוכה האדם לעבודת את ה' מתוך דביקות, וצריך הוא לעבוד גם שלא לשמה, ובלבד שיכוון לבוא אל ה' לשמה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה.

כאשר יזכה לקבל טעם אמיתי בלימוד התורה, שוב יהיו כל ענייני העולם הזה כאפס בעיניו, ובזו יבזו להם לעומת התענוג האמיתי שבלמוד עצמו. ולאחר שקלט מעט מן השמן הטוב, כבר אינו מחפש דבר אחר. וככל שיעלה אדם ויגדל יותר, יבקש את האמת מפני שהיא אמת, ולא יחפוץ בקבלת הפרס, אלא ירצה לעבוד לשם שמים. אולם לזאת יגיע האדם רק אחר עמל וגיעה רבה, ואז יזכה ללמוד את התורה לשמה.

משפיע ומקבל

והנה כל העולם נחלק לדוכרא ונוקבא, אך אין זה החילוק הרגיל בין זכרים ונקבות, אלא בין משפיעים ומקבלים. והרבה מן הזכרים אינם בגדר דוכרא כלל, כי תכלית כל מעשיהם היא לקבל ולהגות, ובזה טועים הם טעות גדולה, כי האדם צריך להידמות לקונו וללכת בדרכיו של

הקדוש ברוך הוא שהוא טוב ומיטיב, וכל רצונו יתברך הוא רק להשפיע טובה לבריות.

אמנם כאשר האדם עומד בראשית דרכו, ומצפה לשכר כגמול על מעשיו ולימודו, הרי הוא בבחינת מקבל, הנקראת 'נוקבא'. וזהו טבע הבראה, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ותכלית כל מעשיו בתחילתו היא רק לקבל, בבחינת נקבה. אמנם צריך האדם לעמול על כך שיצא מבחינת נוקבא לבחינת דוכרא, ויעבוד על מנת להשפיע.

ועבודה זו אינה מיוחדת לאנשים בלבד, אלא גם הנשים נוטלות חלק בה. כי הקדוש ברוך הוא ברא את העולם ביחוד זכר ונקבה, וכאשר באים האיש והאשה ליחוד, זוכים הם לשלימות, אשר זהו לבדו האדם השלם, ואילו כל אחד מהם לבדו אינו אלא פלג גופא.

הן נודע כי כאשר אדם נושא אשה הרי זה בבחינת שם י"ה, כי האיש בבחינת י' והאשה היא ה' (ראה סוטה יז. וברש"י שם), ואילו כשמביאים תולדות לעולם נוספת להם בחינת ו"ה, שהוא החצי השני של שם הו"ה הקדוש, נמצא כי שניהם יחד משפיעים לבניהם, כמו שנאמר (משלי א ח) "שמע בני מוסר אבין ואל תטש תורת אבן", הרי שמקומה התורה הוא אצל האם.

לאחר שיצא האדם מבחינת מקבל לבחינת משפיע, אזי אינו רוצה לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, אלא מבקש להוסיף כח בפמליא של מעלה, וכמו שאמרו חז"ל (ראה בזה הקדוש ח"ג ז): כי ישראל מפרנסים לאביהן שבשמים. וזאת על ידי שעובדים את ה' שלא על מנת לקבל פרס.

קבלה קודמת להשפעה

מעתה מבאר הקדושת לוי את פשר שינוי לשון הפסוקים. בתחילה נאמר 'הן עם כלביא יקום', כי לביא הוא הלביאה הנקבה, כי בתחילה עובדים על מנת לקבל פרס, בבחינת נוקבא. ולאחר מכן 'כארי יתנשא', לבוא אל מדרגת הזכר המשפיע, שלא על מנת לקבל פרס.

על פי דברי הקדושת לוי, אף אנו נאמר כי זהו הטעם למה שהזכירה הגמרא את הפסוק השני דווקא, 'כרע ישכב כארי', וכגירסת רש"י. כי אמנם שם רובץ הארי, אך מכל מקום קודם הארי ללביא, בחינת זכר קודם לבחינת נקבה, שזה מורה על דרגה גבוהה יותר, שכבר זכה האדם להיות משפיע.

המלמד ידי לקרב

בדרך אחרת מבאר רבינו האור החיים הקדוש את הפסוק 'הן עם כלביא יקום'.

הנה קימתן של ישראל אינה כשאר אומות, אשר על חרבת יחיו וסומכים על כח גבורתם, ואינם יוצאים למלחמה עד שירגישו עצמם כאריות ויבטחו בנצחונם. אולם ישראל, גם כאשר אינם אלא כלביא - בוטחים בקדוש ברוך הוא שילחם להם את מלחמתם. בהיותם במצרים היו בשפל המדרגה, שבויים בבית עבדים, ומיד כשיצאו - היו הם המנצחים, ואף שלא לומדו ידיהם לקרב היכו שוק על ירך את סיחון ועוג הענקים הגיבורים. ואף אנו נאמר, כי גם בדרך האחרון, בשנות הזעם

שנתרחשו על עם ישראל בימות השואה הקשה, היו היהודים המנצחים, אפילו כאשר התעללו בהם הרשעים ימ"ש, כי הם לא איבדו צלם אנוש והחזיקו בכל כוחם באמונה ובמצוות המעטות שיכלו לקיים, כמי שחייהם תלויים בהן. מראיהם כלפי חוץ - לא היה רע ממנו, אך לעומת רודפיהם אשר נעשו כחיות מהלכות על שתיים, לא עזבו ישראל את דביקותם ברוחניות. זהו 'כלביא יקום'.

נכורת ארי

אך 'כארי יתנשא' מבאר האור החיים הק' על פי מה שאמרו חז"ל כי שלושה הם כשמזקינים מוסיפין כח, ואחד מהם הוא הארי. כי גם אחר שלחמו ישראל מלחמות רבות, אינם נחלשים כי אם מתגברים. ומן הליביאה הנקבה מתגברים להיות כאריה הזכר והחזק. עוד מפרש האור החיים, כי מלבד עצם הכח והגבורה אשר נתן ה' לבני ישראל, עוד נוסף מה שיראים כל העמים מפניהם עוד קודם שנלחמו בהם בפועל ובורחים מפניהם. וכפי שראויים עד היום הזה שמייחסים הגויים ליהודים כוחות נעלמים וחוששים מאיתם. וכפי שהיה בימי משה ויהושע שנמנוגו כל יושבי כנען. וזהו 'כלביא יקום' לפי ערך גבורתם באמת, 'וכארי יתנשא' לפי מידת הפחד שפוחדים מפניהם.

כח הבטחון

לפי דברי האור החיים הקדוש, נוכל להשלים את מהלכו של הקדושת לוי.

הן בדברי הקדושת לוי למדנו כי הפסוק 'כרע שכב כארי' מורה על מעלת ישראל בשעה זו, שכן בראשית העבודה הליביאה שהיא הנקבה קודמת לארי הזכר, כי בתחילה האדם פועל מחמת רצונו לקבל, ורק אחר כך לומד להיות נותן, ואילו כאן קדמה בחינת הזכר לנקבה.

אכן רבינו האור החיים הקדוש מפרש כי מדובר בזה על מציאות שבה אין צורך בחבר ובמלחמה כלל, ויכול הארי לכרוע ולשכב, כי נצחונו כבר והוכר ונתקבל על הכל ובבטחונו בגבורתו, אף אינו טורח כלל לשמור מן הקמים כנגדו, אלא שוכב לבטח שקט ושאנן, בידועו כי לא יחין איש לקום להילחם בו.

ומה שכפל הכתוב והזכיר את שכיבת הארי ואת הליביא אשר מי יקימנו, בא לרמוז בזה על שתי הדרגות שבישראל, הצדיקים והבינונים, כי גם הבינונים שבישראל יכולים לצנצן את אויביהם, שלא באומות העולם שאין נלחמים אלא הגיבורים כארי, וכפי שנתבאר למעלה.

אם כן, דברים אלו מוסיפים על דברי הקדושת לוי ומחזקים אותם, כי דווקא הפסוק השני - 'כרע שכב כארי', הוא המורה על מעלת בני ישראל, שיכולים כבר לנוח מן המלחמות הנזכרות בפסוק הראשון, ולבטוח בה' המוסך בהם עוז וגבורה, אם בגשמיות ואם ברוחניות. ושורש הכל הוא במעבר האדם מהיותו מקבל להיותו משפיע, אחר שהבין מדעתו כי לא לשם כך בא לעולם.

כח המשפיע - בין באיש ובין באשה

עלה בידנו, כי הפסוק 'כרע שכב כארי' מורה על בחינת הזכר, שהיא הבחינה החזקה יותר, ובה קודם הארי לליביאה, ומשום כך ראוי היה להזכירו בקריאת שמע.

וכאמור, בכמה מקומות עוסק רבינו האור החיים בשתי בחינות אלו, ואחד מהם הוא בפרשת תזריע (ויקרא יב).

בדבריו שם עומד רבינו לבאר את הפסוק הפותח את הפרשה, 'אשה כי תזריע ויולדה זכר'. וכתב: "דע כי בחינת הזכר היא בחינה עליונה מבחינת הנקבה, והתורה מיחסת בחינות העליונות בבחינת הזכר, והודיע הכתוב כי אם כנסת ישראל תזריע ודאי שתוליד הדרגות עליונות".

כאמור, אין התורה מדברת כאן על זכר ונקבה שבזה העולם, אף כי ודאי איש ואשה הם המייצגים מציאות זו בעולם, אולם כאן אנו עוסקים בענין המשפיע והמקבל, אשר בזה יוכלו הן האנשים והן האנשים לזכות למדרגות הגבוהות ביותר, והרי עמדם לישראל נביאות כשם שעמדו נביאים, ובזכות נשים צדקניות עתידין להיגאל. ולזאת יזכו כאשר לא יבקשו לקבל מן העולם, אלא היה כל רצונן להשפיע ולפרנס לאבינו שבשמים.

ואמרו חז"ל (ברכות יז): "נשים במאי זכיין, באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתגווי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן". כלומר, כאשר האם היהודיה מוסרת

את עצמה בעבור גידול ילדיה לתורה, ומוותרת מזמנה כדי לשלוח את בעלה ללמוד תורה, וממתינה לו עד שישוב - זהו חלק ההשפעה שיש לאשה, ובזה היא נעשית כלי לקבל את השפעת הבעל, אשר גם הוא מושפע ממנה, וחוזר חלילה.

שני סוגי הגאולה

וממשיך רבינו לבאר, כי זה סוד מה שביארו חז"ל בשני האופנים שיכולה גאולת ישראל לבוא (סנהדרין צח): "זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה". כי אם יסגלו ישראל מעשים טובים, יהיו בבחינת הזכר, ובזה יזכו לגאולה בהפלטת פלאות אשר יפליא ה' כאשר יבוא המשיח. אולם אם לא יזכו, אזי יהיו בבחינת נקבה המקבלת בחינם, כפי שהיו ביציאת מצרים שהיו ערום ועריה מן המצוות, ואז תבוא הגאולה בעיתה שלא בהפלטת ניסים כל כך.

בחינת זכר ונקבה שבטומאה

על ענין זה נסובים גם דבריו הנפלאים של רבינו האור החיים הקדוש בפרשת ויחי (בראשית מט יא), אשר הזכרנו כבר כמה פעמים במאמרנו. בברכת יעקב אבינו ליהודה בנו, אשר הוא שורש ויסוד מלך המשיח העתיד לצאת ממנו.

את דבריו שם מייחד רבינו על הפסוק (שם) "אָסְרִי לְגִפְנֵי עֵירָה וְלַשְׂנֵקָה בְּנֵי אֶתְנֹו".

עיר ואתנן - שניהם מיני חמורים הם, אלא שהעיר הוא זכר ואתנן היא הנקבה. וביאר שם, כי כשם שמצד הקדושה ישנן בחינות זכר ונקבה, כך גם מצד הטומאה אשר בשר חמורים בשרם, ונקראים עיר ואתנן.

דבר גדול הוא שקודם שילך אדם לעסקיו ולעניני הגשמיות, יתן את ראשית ביכוריו אדמתו ואת השעוה הראשונות של היום לתפילה בהתלהבות וללמוד התורה, ובכך תבוא הצלחתו. אולם כבר אמרו צדיקים כי שורש הקימה - נעוץ בשכיבה

מזבקו של האור החיים בסטרא אחרא

ובדרך הסוד מבאר רבינו על פי מה שאמרו בזה הקדוש (ח"ג רלא): כי בסטרא אחרא בחינת הנקבה גדולה וחזקה היא מבחינת הזכר. ועל כך מוסיף רבינו וכותב דבר נורא: "וכדבר הזה ובחזיון הראוני בחלום, שהאבקתי במלחמה עם הזכר ומהי נקל בעיני להכניעו והפלתו אותו בכחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים, ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר".

ודאי אין לנו השגה כלל בחלומותיו של איש האלקים קודש הקדשים. אך לפי דרכנו שמענו כאן על גודל התאמצותו של רבינו האור החיים הקדוש להביא את הגאולה, ועל גודל תוקפה של בחינת הנקבה שבסטרא אחרא.

ומעתה מפרש האור החיים כי על זה אמר הכתוב 'ולשורקה בני אתנו'. כי רק לעת הגאולה העתידה, כאשר ישרוק ה' כרועה המקבץ טלאי עדרו לקבצם מגלותם ביד חלק הנקבה שבסטרא אחרא, אז יאסור ה' בכבליים גם את חלק הרע הקשה הזה.

ניקת הטומאה מן הקדושה

ובאמת יש להבין, אחר שנתבאר כי בחינת הזכר שהוא המשפיע גדולה בבחינות העליונות מבחינת הנקבה, מה טעם בצד הטומאה הוא היפך הדבר.

אך באמת הדבר פשוט, שהרי כל ענין הרע הוא להיות היפך הקדושה. וכל ניקת הרע מן הקדושה היא. וכפי המשיח רבינו האור החיים הקדוש בפרשה הקודמת - פרשת חוקת (במדבר יט ב), לענין טומאת מת, כי הגוף הישראלי דומה לחבית מלאה דבש, וכאשר מוציאים את הדבש באים כל הפרעושים ליטול ממנו, מה שאין כן חבית מלאה זבל שלא יבואו כל כך.

וכך הוא לעולם, כי כוחות הטומאה מבקשים לינוק מה שיוכלו מצוץ דבש הקדושה, ובלא ניקתו מן הקדושה היה הרע כלא היה. ובאמת כאשר מצליחים הצדיקים להוציא יקר מזולל ולשבות שבי יצוצי קודש מן הטומאה, מיד מתה טומאה זו ומתבטלת לגמרי כמי שלא היתה מעולם. ומכיון שכך, ודאי עיקר בקשת הסטרא אחרא היא לקבל ולקבל, לקבל ולקבל, ככל שתוכל לגזול מן הקדושה.

מטעם זה יש להתרחק כל כך מלרדוף אחר הנטיה, כי כאשר יברח האדם מזה ולא יחפוץ לקבל - יפריד עצמו מכח הרע של הטומאה.

והלכת בדרכיו

זהו עומק מה שציוונו הקדוש ברוך הוא ללכת בדרכיו, שהוא יתברך משפיע טובה לכל בריותיו, וכך צריכים גם אנו להיות משפיעים ומיטיבים, וגם כאשר אנו מקבלים - יהא זה על מנת לתת.

וכאמור, כך היא שלימות חייהם של איש ואשה, אשר כל אחד מצידו חפץ רק בטובתו של השני, וכאשר הוא מקבל מאיתו - הרי עצם הקבלה נתינה היא, שכל תכליתה היא המשך החיבור והנתינה. ועל ידי שלימות זו שבקדושה המשיח חיים חדשים שלעולם, אשר להם נותנים ההורים נתינה ללא גבול, וכן הלאה והלאה.

קדימת הזכר - גם בעת מנוחה

בדברים אלו יאירו לנו באור חדש דברי הגמרא בברכות וכגרת רש"י שם, שבחרה הגמרא דווקא בפסוק השני, 'כרע שכב כארי', ודלא כגרת המדרש. והטעם, כי עיקר נצחון הקדושה הוא בהיותה היפך הסטרא אחרא, ובקדושה הארי קודם לליביאה והזכר עדיף על הנקבה. וזהו מלבד המעלה העצומה שנתבארה כאן, כי גם כאשר ישראל שוכבים נים ולא נים, עדיין ליבם ער כלב הארי, ומבקשים להיות המשפיעים, ובזה הם מובילים אחריהם גם את בחינת המקבלים, כהמשך הפסוק, 'וכלביא מי יקימנו'.

באחרית הימים

לפי כל היסודות הנפלאים הללו, מבקשים אנו לעבור אל החלק הריביעי שבגבולות בלעם.

בדבריו מתאר בלעם את מהלך הגאולה, ומפסוקים אלו למד הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק יא הלכה א) את דרך התגלותו של המלך המשיח.

זהו לשון הרמב"ם שם: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, וכו'. אף בפרשת בלעם נאמר, ושם נבא בשני המשיחים; במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשו. ושם הוא אומר (במדבר כד ז) 'אראנו ולא עתה' - זה דוד, 'אשורנו ולא קרוב' - זה מלך המשיח. 'דרך כוכב מיעקב' - זה דוד, 'וקם שבט מישראל' - זה מלך המשיח, וכו'.

שלוש רגלים

צריכים אנו ליתן לב ולהבין פשר דבר. הנה בתחילה קרא בלק את בלעם לקלל את ישראל, אך זממו לא עלה בידו, ובכל פעם נהפכה הקללה לברכה.

וטעם הדבר פשוט מאוד, וכבר הודיעתו אתונו של בלעם במה שהוכיחה אותו בזה הלשון (במדבר כב כ): "מה עשיתי לך כי הפיתיתני זה שלש רגלים, ופירש רש"י: "רמז לו, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה".

כי הנה כתב הסו"ר בהלכות ראש חודש (אורח חיים סימן תי"ז) כי שלושת הרגלים נתקנו כנגד שלושת האבות; פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, וסוכות כנגד יעקב.

לא לחינם נחלקו הברכות לשלושה קבוצות. דבר זה נרמז בשלושת הרגלים שעושים ישראל, כנגד שלושת האבות, אשר כל אחד מהם עמד מנגד לקללת בלעם והפכה לברכה.

עתה, אחר שלוש פעמים שבירך בלעם את ישראל, פנה בלעם שוב אל בלק וניבא את אותה נבואה אשר לא נתבקשה מאיתו, העוסקת באחרית הימים.

בעתה אחישנה

אמנם באמת יש להפליא, כי בדברי חז"ל (ראה בראשית רבתי, בראשית מט ז) נתבארו כל הפסוקים לענין מלך המשיח,

וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו, 'אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין פרנסה'. אמר להם, 'לכו והתפרנסו זה מזה'. אמרו לו, 'איך צריכין משיביע את הארץ ואין הבור מתמלא מחולית'. אמר להם, 'לכו ופשטו ידיכם בגדוד'. מיד יועצים באחיפתול ונמלכין בסנהדרין, ושואלין באורים ותומים".

הרי לנו כי הכל מתנהל לפי סדר ותכלית; ראשית כל היה עוסק דוד בתורה, כי אין כח לעמוד במלחמה ללא עסק התורה. לאחר מכן באה תכלית המלחמה - לצורך עסקת בני ישראל. ולבסוף דרך היציאה למלחמה: בתחילה נועצים בחכמים המורים את הדרך הגשמית הנאותה, לאחר מכן נמלכים בסנהדרין שהם מורי ההוראה בהלכה, ולבסוף שואלים באורים ותומים - לקבל הסכמה משמים.

הרי כאן ממש כדברי הנצי"ב על דרכו של דוד המלך. לעומת זאת, אצל שאול המלך לא שמענו דבר מכל אלו, כי בבטחונו המוחלט בה' לא היה עוסק בהכנות, אלא אם היה צריך לצאת למלחמה - היה יוצא, ואם היו צריכין פרנסה - היה עוסק בזה. וכל מעשיו היו נעשים בגבורה גדולה, כדי שיבואו מיד אל התכלית. וגם את האויבים היה משמיד כדי שלא יקומו עליו בשנית.

עדינו העצמי

כדברים האלה נמצא גם במסכתא מועד קטן (טז), שם דורשת הגמרא על דוד המלך את הכינוי (שמואל ב' ג ח): "עדינו העצמי", ואמרו שם: "שהיה יושב ועוסק בתורה - היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שיוצא למלחמה - היה מקשה עצמו כעץ".

נראה כי כאן טמונה תכונתו של דוד בהיותו 'גלי מסכתא'. בלימוד התורה היתה בו ענוה מיוחדת, ולא היה יושב על גבי כרים וכסתות, אך ביציאתו למלחמה היה קשה כעץ ועושה הכל כדי לנצח את אויביו. בלימודו בישיבה על גבי קרקע הראה דוד כי אינו סומך על כשרונו וחכמתו, כי חכמת אנוש מוגבלת היא, ואיש לא יוכל ללמוד לבדו את כל החכמה, על כן צריך הוא לרבותיו וחבריו, ויש לו להכין עצמו כראוי ללימוד הסוגיא.

עוד דרשו שם מהמשך הפסוק, שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת, והיה מתאנח על מאתים, דכתיב (דברים לב) "איכה ירדך אחד אלך".

גם כאן רואים את תכונתו של דוד, שלא הסתפק במה שכבר היה בידו. שהרי בוודאי גבורה מופלגת היא להפיל שמונה מאות חללים בפעם אחת. אולם דוד ביקש תמיד להוסיף יותר ככל שיוכל, ועדיין חיפש את המאתיים החסרים.

כי חסיד אני

כיוצא בדבר נוכל לראות בהמשך הגמרא בברכות ה"ל (ד), שם מתארת הגמרא את דוד כמורה הוראה היושב ומשיב לשאלות בהלכה, ואינו מניח ידו אפילו מן השאלות הפשוטות ביותר, וז"ל: "כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, לא חסיד אני, שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה". זהו גלי מסכתא, כשעוסק בסוגיות שאין בהן דווקא טעם וסברא, אלא בדבר האסור והמותר, הכשר והפסול, הטהור והטמא, בין בשאלות מסובכות ובין בשאלות פשוטות, בכלול עסק דוד ולא ראה בזה פגיעה בכבוד מלכותו.

משוזה ונתת

ואכן ידוע כי לרוב בני ישראל כך היא הדרך בעבודת ה', 'ולאום מלאום יאמץ', ולא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים (ראה מגילה ו. רש"י בראשית כג). על כן אין די בנצחון על האויב פעם אחת, כי בכל פעם יקום שוב, ויש לו לאדם להכין עצמו בהכנה פנימית כדרכו של דוד המלך, בצעד אחר צעד. וכדברי ה'קדושת לוי' שפתחנו בהם, דרך העבודה היא בקיום מאמר חז"ל (סוטה כב): "לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה - בא לשמה". כי לא ברגע אחד יוכל האדם להגיע לשלימות רוחנית, והגאולה השלימה לא תבוא כדרך גאולת מצרים שהיתה בחיפזו, אלא 'בְּשׂוּבָה וְנַחַת תִּנְשָׁעוּךָ' (ישעיה ל טו), מתוך הכנה ועוד הכנה ועוד הכנה, בגילוי מעט מן האור ועוד מקצת ועוד מקצת אור, ובלימוד עוד חלק ועוד חלק

של מקרא העוסק בנצחונותיו של שאול ובגבורתו, שהרי זה לשון הפסוק מתחילתו: "וְשָׂאוֹל לְכַד הַמְּלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּחֶם סָבִיב בְּכָל אֲבִיבֵי בְמוֹאָב וּבְכַנִּי עִמּוֹן וּבְעָדוֹם וּבְמַלְכֵי צוּבָה וּבְפִלְסְתִּים וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגְּהוּ יִשְׂרָאֵל: וַיַּעַשׂ חֵיל וַיִּגְדֹּל אֶת עַמְּלָק וַיִּצַּל אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד שְׂטֵהוּ". אם כן 'ירשיע' מובן שהרשיע את אויביו וניצח אותם עד שנשארו ללא כלום, ואיך באו חז"ל ודרשו מכאן שהיה בו פגם בהוראה כהלכה.

מינור וכיבוש

לאור שתי קושיות אלו, מציע רבינו הנצי"ב הבנה חדשה בכל העניין.

דרכו של שאול במלחמה היתה להרוג את אויביו ולהשמידם, לעשות בהם שמות עד שהיתה ארצם שממה. ממכה קשה זו לא יכלו האויבים להתרומם במשך זמן רב. אולם לא היה שאול כובש את ארצות אויביו ולא מכניעם תחתיו להיות לו לעבדים, אלא מניחם בחולשתם והולך לו למקום אחר. וזהו 'ירשיע', שהיה עושה כן כדי שלא ישובו להילחם בו.

לעומתו דוד המלך, כל מקום שהיה כובש היה מעמיד שם נציב לשלוט באויביו, ולא היה הורס את הארץ כשאויל לעשותה שממה, אלא רק כפי שהיה נצרך כדי להכניעם תחת כיבושו, כדי שיאכל הוא את שלל מלחמתו. ועל זה שמחו יראי ה', כי כל מעשיו היו בתחבולה ובהכנה ראויה.

דרכי הלימוד

וכאן מחדש רבינו הנצי"ב חידוש נפלא, וכותב כי הסיבה לחילוק ההנהגות בין שאול המלך לדוד המלך, נעוצה בדרכי הלימוד השונות שנקטו בהן.

תורתו של דוד היתה בחשבון סדור ובנויה לתלפיות כאריה על גבי לבינה, כאותה מסכת המסודרת מתוך הכרח העיון

אין לנו השגה כלל בחלומותיו של איש האלקים קודש הקדשים. אך לפי דרכנו שמענו כאן על גודל התאמצותו של רבינו האור החיים הקדוש להביא את הגאולה, ועל גודל תוקפה של בחינת הנקבה שבסטרא אחרא

והראיות ממשניות וברייטות ובמחשבה מעמיקה. ואילו שאול לא גלי מסכתא, שלא היתה משנתו סדורה לו, אלא בכשרונו הגדול היה מדמה מילתא למילתא ועוקר הרים וטוחנן זה בזה עד שהיה מגיע אל פסק ההלכה מתוך ברק הסברא.

בטחון והשתדלות

עוד מוסיף הנצי"ב בהעמק דבר (שם פסוק יב), כי שאול המלך היה חזק ואיתן באמונתו ובבטחונו בקדוש ברוך הוא, וסמך עליו יתברך שיעזרו, הן במלחמתו שינצח גם בלא שיקדיש לזה מחשבה מעמיקה, והן בפסק ההלכה שיהיה ה' בעזרו שלא ישלם בהוראה. נמצא שהנהגה זו של שאול באה לו מתוך חסידותו הגדולה, מן המקום שלא היה בו דופי, כי היה מחובר לקדוש ברוך הוא באמונה חזקה ביותר.

לעומת זאת בא דוד והכין עצמו הן אל המלחמה והן לאחריה בהחזקת הארץ בידו על ידי הנציבים שהעמיד בארצות כיבושו לגבות מיסים מיושבי הארצות הן.

הרי לנו כאן שתי הנהגות אשר יסודן בהררי קודש. שאול המלך סומך על הקדוש ברוך הוא באופן מוחלט, ובוטח בו שיעזרו גם בלא שום הכנה כלל, הן במלחמתו באויבי ישראל והן במלחמתה של תורה. עוסק בתורה במקום שעוסק וסמוך ובטוח כי אם תבוא לפניו שאלה ידע להשיב עליה כראוי.

סדרי המלחמה

לפי דרכו של רבינו הנצי"ב, נוכל להמשיך את מהלך הדברים ולמצוא כענין זה בדברי הגמרא ריש מסכת ברכות (ג): על דוד המלך ודרך מלחמתו ועסק התורה שלו. וז"ל הגמרא שם: "דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד,

ובדרך זו דרכו כל המפרשים, מלבד הרמב"ם אשר חילקם בין המשיח הראשון - זה דוד, למשיח האחרון שמוציא חלצו.

גם רבינו האור החיים הקדוש מבאר את כל הפסוקים באופן נפלא על מלך המשיח.

כי אכן, אחר שברך בלעם שלוש ברכות המכוונות כנגד שלוש תאוות האור - ריב אבות - מכלל דאיכא תולדות (בבא קמא ב.), וכפי שהאבות הקדושים קמו ונתקוממו כנגד כל מבקשי רעתם, כך כל כלי שיוצר על בניהם לא יצלח, ובאחרית הימים יכניעו את כל אויביהם ויפילו לפניהם.

על כך כותב האור החיים הקדוש, כי כל הנבואה כולה כנגד מלך המשיח נאמרה. כי שני זמנים נאמרו לישראל בביאת הגאולה, האחד 'בעיתה' והשני 'אחישה'. ואם לא זכו שתבוא הגאולה ב'אחישה' - תבוא בעיתה, אשר הוא זמן רחוק ומופלא מאוד.

כנגד שני חילוקי זמנים אלו אמר הכתוב: 'אראנו ולא עתה' - היינו שאם זכו ישראל לשוב בתשובה ולעמוד במדרגה גבוהה, אז יזכו לגאולה הנראית כבר מרחוק, ואף כי 'לא עתה' ממש, מכל מקום לא ירחק היום ותבוא. אולם ישנו אופן אחר, 'אשורנו ולא קרוב' - 'שור' היא צפייה מרחוק בדבר אשר איננו נראה לעין בשר, כי עת הגאולה אינו קרוב כלל.

כוכב ושבט

והנה אמרו חז"ל (סנהדרין צח) כי אם תבוא הגאולה בדרך 'אחישה' כשהיו ישראל ארויים לך, אזי יגאלו בדרך פלאית מאוד, בבחינת 'ארו עם עוני שמיא'. ואמרו עוד **בוזרה הקדוש** (ח"א קיש. ח"ג ריב): שיתגלה הגואל מן השמים בנפלאות גדולות, כגון כוכב גדול שיזרח על ירושלים. אולם אם תבוא מצד הזמן, ולא בזכות מעשיהם של ישראל, אז יהיה מלך המשיח 'עני ורוכב על חמור'.

בכך מפרש האור החיים הקדוש את המשך הפסוקים, 'דרך כוכב מיעקב וקם שבת מישראל'. 'כוכב' מורה על זריחת הגואל מן השמים כשתבוא הגאולה ב'אחישה', ואם לאו - יקום אחד משבטי ישראל להילחם באויבי ישראל בדרך הטבע. ואף שידוע כי מדרגת 'יעקב' פחותה מדרגת 'ישראל', מפרש רבינו כי אדרבה, אם אפילו אלו שבבחינת 'יעקב' יהיו ארויים לגאולה - אז יזרח כוכב להם, אולם אם תבוא בעיתה - תבוא רק בזכות הצדיקים הנקראים 'ישראל'.

העולה מזה, כי לפי מהלך האור החיים הקדוש, דיברו כל הפסוקים רק על מלך המשיח, אלא ששני פנים ואופנים לו ולהתגלותו. אולם לפי הרמב"ם דיברו הכתובים בכפל לשונם על דוד המלך ועל מלך המשיח.

ויש לנו לעמוד ולהתבונן, האם מחלוקת יש כאן בדבר, או שמא שני המהלכים משלימים זה את זה.

דוד מלכא משיחא

ונראה לומר כאן דבר נפלא, הנוגע ביסודו לכל אחד ואחד, ובו נוכל ללמוד מדרכו בקודש של רבינו האור החיים הקדוש.

איתא בגמרא (עירובין נג): "רבינא אמר וכו', דוד גלי מסכתא, שאול לא גלי מסכתא. דוד דגלי מסכתא כתיב ביה (תהלים קיט עד) 'ראויך יראוני וישמחו', שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה (שמואל א' ד מז) 'ובכל אשר יפנה ירשיע'".

ופירש רש"י שני פירושים; פירוש ראשון, שהיה דוד מלמד ומגלה את דברי התורה לאחרים ואינו משאירם ספונים אצלו, ופירוש שני שהיה מעמיק בדברים ומדקדק בסברות להבין טעמו של דבר עד שיתיישב על ליבו.

מכיון שכן, על דוד נאמר שהיו הכל שמחים עמו, כיון שהיה לומד עם אחרים ומגלה להם את טעמי המסכת, ועל ידי זה היה זוכה לכוון לאמת ולפסוק כהלכה לאסור את האסור ולהתיר את המתותר. אולם שאול המלך 'בכל אשר יפנה ירשיע', שלא היה זוכה להורות כהלכה.

בכל אשר יפנה ירשיע

וכאן בא הגאון הנצי"ב מוואלווין זצ"ל בהרחב דבר בפרשת וזאת הברכה (דברים לג יא) ותמה, כי שאול המלך הראשון ומלכי ישראל הוא, אשר לא פסק שבחו מפי חז"ל, ואמרו שלא נמצא בו דופי, והיאך ניתן לומר עליו שלא זכה להורות כהלכה.

ועוד קשה, כי המקור אשר הביאה הגמרא לדבר זה מן הפסוק 'ובכל אשר יפנה ירשיע', לכאורה סותר לפשוטו

מן התורה הקדושה - רק בזה יתגלה בעולם אור קדושת דוד המלך ומלך המשיח.

ידאו שונאי ויבושו

ועתה ניתנה ראש ונשובה אל דברי החפץ ה' אשר בהם חפצנו.

איתא בגמרא **במסכת שבת** (ל): "דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב (תהלים פ"ו ז'): 'עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבושו' - אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, 'רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון, אמר לו, 'מחול לך'. אמר לו, 'עשה עמי אות בחיי, אמר לו, 'בחיך איני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע'. כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה עשרים וארבעה רגנות ולא נענה. פתח ואמר (שם כ"ז ז), 'שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, והטו בתריה למיבלעיה, אמרו, 'מי הוא זה מלך הכבוד, אמר להו, 'ה' עוז וגבור'. חזר ואמר, 'שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד'. 'מי הוא זה מלך הכבוד ה' צב-אות הוא מלך הכבוד סלה, ולא נענה. כיון שאמר (דה"ב י"ב א) 'ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך' - מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל העם וכל ישראל שמחלו לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון."

לשם מה הוצרך הסימן

על פי דברי הגמרא הללו מחדש **רבינו האור החיים הקדוש** בספרו **'חפץ ה'** יסוד עצום.

תחילה מקשה רבינו שם, כי אם באמת מחלו לו הקדוש ברוך הוא לדוד מיד כשביקש, מדוע המתין מליתן לו סימן על כך עד לאחר מותו. ובכלל קשה לשם מה הוצרך סימן על אותה שעה כלל, והרי פשוט הוא כי לאחר מיתה נמחל לו העוון. שהרי ארבעה חילוקי כפרה ישנם (ראה יומא פ"ג), ולענין דוד המלך, הרי פשוט וברור שעשה תשובה על חטאו וכל ספר תהלים מלא מזה, וגם ביסודיים נתייחס, שהרי נצטרע ששה חודשים (ראה יומא כ"ב), וכמה ימי כיפורים עברו עליו מיום שחטא עד שנפטר, ולבסוף מת, אם כן מה צורך בסימן לכפרה אחר כל אלו.

עוד מקשה החפץ ה', כי לכאורה אין לך סימן גדול מכל הניסים הגדולים אשר עשה ה' עמו גם לאחר אותו חטא, שהיה מכה שמונה מאות חלל בפעם אחד (וכדלעיל), וכל נצחונותיו על כל אויביו, וכי כל החסדים הארוכים שעשה ה' עמו אינם סימן, ורק כניסת ארון הברית למקומו הוא הסימן.

צדיק יסוד עולם

אלא, מפרש רבינו האור החיים הקדוש כך.

ודאי ידע דוד כי חטאו נמחל לו. אמנם גם אחר כפרת העוון, אינו דומה אדם שחטא ושב בתשובה, למי שלא חטא מעולם.

על כך ביקש דוד המלך סימן מאת ה', שיראו שונאיו ויבושו אחר שיכירו בכך שהקדוש ברוך הוא אוהבו כבתחילה, ולא נותר בו שום רושם פגם כלל.

והנה, הרי עיקר טענת האויבים היתה בזה שפגם דוד המלך בעניני קדושה, הקשורים במידת היסוד. וארון הברית רומז אל מידת התפארת, היא התורה הקדושה, ואילו ההיכל שהוא מקום הארון רומז אל מידת המלכות. ונודע כי היסוד הוא המשפיע מן התפארת אל המלכות, והוא המקשר ביניהן, נמצא כי להכנסת הארון אל ההיכל נדרש צדיק גמור שאין בו שום חטא ולא שמץ חטא, ושלם הוא במידת היסוד. כי אם לא כן, אפילו אם שב בתשובה, סוף סוף אין קטיגור נעשה סיניגור, ולא יוכל להשלים את מלאכת הקודש.

מה עשה הקדוש ברוך הוא, לגודל חיבתו לדוד המלך, החשיבו כצדיק גמור. ורק אחר הזכרת זכותו של דוד נפתחו השערים ויבאו מלך הכבוד. ובוודאי אם היה נותר אצל דוד רושם ממצאות החטא, ולא היתה אהבת ה' אליו שלמה כאשר היתה בתחילה - לא היו השערים נפתחים. ובזה נודע לכל כי צדיק גמור היה דוד, ונהפכו פני שונאיו כשולי קדירה, כי הבינו שעתידיהם הם ליתן את הדין על מה שחשבו בו וביזו אותו.

שבע יפול צדיק וקם

והנה אמרו חז"ל **במסכת עבודה זרה** (ד) כי לא דוד ראוי לאותו מעשה של בת שבע, ולא ישראל ראוי לחטא

העגל, אלא למה עשו, לומר לך, שאם חטא יחיד - אומרים לו 'לך אצל יחיד', ואם חטאו צבור - אומרים להו 'לכו אצל צבור'.

והמבואר מזה, כי דוד המלך בכל תהלוכות חייו ובכל אשר עבר עליו, היה למופת לבית ישראל, והורה להם את הדרך הנבצחון במלחמות על אויביהם והן במלחמת היצר. אופן לימוד התורה של דוד נתן לו את הכח לנצח את אויביו וליתן פרנסה לישראל. כל ימי חייו היו מלאים נסיונות ורצופים ביסורים ורדיפות, ורק לאחר מותו נודע לכל כי צדיק גמור הוא.

וכך הוא בכל ישראל, כי רק לעתיד לבוא ישבו הצדיקים ליהנות מזיו השכינה, ויעשה להם הקדוש ברוך הוא מחול לצדיקים אשר בו יראה לעיני כל כי אין בהם מום ולא פגם ולא שום דופי (ראה תענית לא). אולם בכלל מהלך חייו הצדיקים, ישנה גם דרכו של דוד המלך, אשר שבע יפול צדיק - וקם.

דברים אלו מתיישבים היטב עם דברי הרמב"ם, המחבר את נבואת בלעם על מלך המשיח לנבואתו על דוד המלך. כי אכן כאשר יבוא מלך המשיח וקם שבת ישראל, אז יהיה הכל נפלא מאוד, בלי שום פגם ושום לכלוך, והיו כל ישראל צדיקים גמורים, עד שיהיו מורים באצבע ואומרים (ישעיה כ"ט ט) "זיהו ה' קנינו לו נגילה ונשמחה בישועתו".

ואמנם, רבינו האור החיים הקדוש פירש הכל לענין מלך המשיח, על שתי הבחינות שבו - 'בעיתה' ואחישנה'. אך גם דבריו אלה הולכים בדרך זו, כי יום יבוא ויראו הכל את האמת, כי אין בישראל שום דופי, כפי שנראה הדבר אצל דוד המלך.

כשם שאצל דוד נעשה לבסוף יחוד גדול ונורא של התפארת עם המלכות על ידי היסוד, בהכנסת ספר התורה

תורתו של דוד היתה בחשבון סדור ובנויה לתלפיות באריה על גבי לבנה, כאותה מסכת המסודרת מתוך הברכה העיון והראיות ממשניות ובריות ובמחשבה מעמיקה. ואילו שאול לא גלי מסכתא, שלא היתה משנתו סדורה לו, אלא בכשרונו הגדול היה מדמה מילתא למילתא ועוקר הרים וטוחנן זה בזה עד שהיה מגיע אל פסק ההלכה מתוך ברק הסברא

להיכל - כך יהיה אצל כל ישראל.

ומעין כוחו המופלא של דוד המלך בדבר זה, מצינו בזעיר אנפין אצל בעל ההילולא, רבינו האור החיים הקדוש, שנתעצם כל ימיו כנגד כל התלאות אשר עברו עליו ויגע בכל כוחו לאוקמי שכירתא מעפרא, וכפי שכתב מקצת הדברים בהקדמת פירושו לתורה.

טוב פת חרבה

והנה, בענין מה שרצו לקבוע את פרשת בלק בקריאת שמע, נמצא מהלך נוסף בדברי הרה"ק בעל השפת אמת **זיע"א** (במדבר, בלק תרנ"ב), אשר יש בו משום השלמה וחתימה לענינו.

ובביאור הדברים כתב בשם **זקנו הרה"ק בעל חידושי הרים זיע"א**, שהקדים את דברי המדרש (במדבר"כ יח), שם דרשו חז"ל על בלעם: "טוב פת חריבה" (משלי י"א) - טוב מנחה בלעם בחריבה, מביית מלא בחרי יריב - שאתה רוצה להכניס מריבה ביני ובין ישראל."

עבודה לשמה

וביאר החידושי הרי"ם, כי אומות העולם גם כאשר עובדים את ה', מוכנים לעשות כן רק בזמנים מסויימים ובמצבים המתאימים להם, וגם זאת - רק כדי להשיג את רצונם וחפצם. ומשום כך כאשר נוח הדבר לפי צרכם וטבעם - יכולים הם שיקיימו את דבר קדשו.

אולם איש ישראל אינו בר השוואה אליהם כלל, כי אין לו בעולמו דבר מלבד עבודת ה', על כן מיד כשניער משנתו הוא רץ לעבודת ה', וכן כששוכב על משכבו עובד הוא את ה'. בכח זה יש בו את טבע הזריזות, ומיד כשיקום - כארי

ינשוא. כי דבר זה הוא אות וסימן על כל מעשיו של כל היום כולו, שגם הם נעשים לתכלית זו - לקיים רצון ה'.

משום כך זוכים ישראל לקבל בכל יום חיות חדשה, ואינם רק מקבלים את פקדון נשמתם שהפקידו בליה, אלא כוחם ועוצמתם מתחדשת בכל יום, כארי וכלביא. ומשום כך, 'לא ישכב עד יאכל טרף' - אינם מוצאים מנוחה עד שישגו את מטרסתם דבר יום ביומו, כי כל יום יש בו מעשים מיוחדים שאי אפשר לעשותם אלא בו ביום.

בין ישראל לעמים

דבר זה - יסוד הוא בחיי כל יחיד ויחיד מישראל, אך מלבד זה יש בו כלל גדול לקורות חיי האומה הישראלית כולה. מראשית דרכם בעולם, קיבלו ישראל את התורה במסירות נפש. אולם "טוב אַחֲרֵית דָּבָר מֵאֲשִׁיתו" (קהלת ז ח), והעתידי יהיה טוב אף יותר מן ההתחלה. וזהו 'לא ישכב עד יאכל טרף' באחרית הימים, כי לא ינוחו ישראל ולא ישקטו עד שיזכו לביאת גואל צדק ולגאולה השלימה.

משום כך, סמל היהודי היא שמחתו התמידית, בכל הזמנים ובכל המצבים, בחושך - כמו באור. כי אין מעשיו ומחשבותיו תלויים במקרי העולם, אלא בעבודתו התמידית. על כן, בעבורו 'טוב פת חרבה ושלוה בה' - גם בהיות ישראל בגלות, עובדים הם את ה'.

זהו עיקר ההבדל בין ישראל לעמים, כי ישראל עושים לשם שמים, וגוי אדעתא דנפשיה עביד (ראה יבמות ק"ד), וחושב על טובת עצמו.

דברים אלו תואמים למה שהבאנו למעלה מדברי ה'קדושת לוי', כי סדר העבודה צריך להיות בהדרגה, ובתחילה האדם הוא מקבל, אולם תכלית העבודה להיות בבחינת משפיע, ליתן פרנסה לה' יתברך, זוהי עבודת ישראל, אשר עושים מעשיהם לשם שמים בעבודה תמימית וכפי שנתבאר כאן.

וכפי שממשיך השפת אמת ואומר, כי בני ישראל הם כלים מיוחדים להיות עובדי ה' יתברך, כמו שאמר הכתוב (ישעיה מג כא) "עם זו יצַרְתִּי לִי תְהִלָּתִי יִסְפְּרוּ". כי בני ישראל נבראו במיוחד לתכלית זו - לספר תהילת ה'.

צפייה לישועה

והנה כאמור, בפרשתנו מדבר **רבינו האור החיים הקדוש** על הגאולה ועל מלך המשיח, וביאר כי שני פרשיות זמנים הם לישראל, גאולת 'בעתה' וגאולת 'אחישנה'. ולמעלה חיברנו דבריו עם דעת **הרמב"ם** הדורש את פסוקי הפרשה על דוד המלך ומלך המשיח, ששניהם נרמזו בדברי בלעם, וביארו כי עולים דבריו בקנה אחד עם דברי האור החיים הקדוש.

ואכן, כל הלומד ולו מעט בספרו של רבינו, לא יוכל שלא להבחין בכיסופיו העצומים לגאולתו של ישראל, אשר עוסק בה בספרו בהרבה מקומות עד אין מספר. אם כן, כאשר מדברים על אודות שגב קדושתו של רבינו - מדברים על הגאולה.

מקודש מקודש

להשגות נפלאות זכתה אותה בשמה גדולה אשר כל עם בני ישראל מאוחד סביבה, וכל העם עונים אחר הספרים שחיבר רבינו מקודש מקודש, וניאותים לאורו הגדול, כי כל אחד יוכל לראות כיצד על ידי העסק בתורתו של רבינו יזכה לשוב בתשובה ולהידבק בה, וזאת משום שרבינו עצמו היה דבוק בשכינה תמיד, והשפיע מרוחו הגדולה על הלומד נפש בספרו.

לא לחינם נתאמצו כוחות הרע בכל מאודם כדי להפסיק את רבינו מעבודתו בקודש, כי היה כולו לשם שמים ולמען תיקון השכינה. גם **רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א** ביקש לפגוש בו, אך לא נסתייעא מילתא והוחמצה השעה. וכפי שהובא בספר ה"ק **נתיב מצוותיך** (נתיב אמונה שבי א' אות ט') **להרה"ק מקאמרנא זיע"א**, שאמר הבעל שם טוב כי הוא נפש דוד דאצילות האור החיים הקדוש הוא רוח דוד דאצילות, ואם יזדמנו לפונדק אחד יוכלו להביא את נשמת המשיח - נשמה דדוד דאצילות.

אם כן, כאשר לומדים אנו את תורת רבינו העוסק בעניני הגאולה, ודאי זוכים בזה לקירוב הגאולה.

הבה נשתדל לעסוק בתורת קדשו, אשר היא תורת הגאולה, ובזה נזכה במהרה לראות בעינינו את הגאולה השלימה בקרוב ובמהרה ונאמר אמן.

ספרי זהרונים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם מענדל פערנץ שליט"א
פרשת בלק

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

בשבת שהוא אב מלאכה. הגאון רבי חיים יוסף דוד אזולאי, החיד"א, בספרו 'כסא דוד' (לשבת הגדול, דרוש ג), הביא לפרש בשם ספר 'קנה חכמה' (דרוש ט) את חומרת הכעס ביום השבת, על פי דברי חכמינו ז"ל במסכת שבת (ק"ה): שכל השומר שבת כהלכתה, אפלו אם הוא עובד עבודה זרה חלילה, מוחלין לו על כל עונותיו!

והטעם הוא משום שאותם האברים שהאדם פגמן בעבירה מחויב לתקן על ידי המצוות, וכיון שהעובד עבודה זרה כופר בכל התורה ופוגם בכל האיברים, אין לו תקנה אלא בעשיית כל המצוות כולן, וזהו דבר בלתי אפשרי, כיון שיש מצוות השייכות רק בזמן הבית ורק לאנשים מסוימים, כמצוות שעל כהנים ולוים, או באופנים מסוימים.

אך על ידי קיום מצות שבת השקולה ככל התורה (שמו"ר כה יב), יוכל אדם לתקן אף את חטא עבודה זרה.

ובמסכת סוטה (כא.) אמרו חכמינו שעבירה מכבה מצוה, כלומר, המצוות שעושה אדם אינן מועילות אם יש בידי עונות המכסים על מעשיו הטובים.

אמנם מסתבר לומר שאת מצות השבת אין עבירה באחי יוסף, הלא הם השבטים הוא כשומר כל התורה.

ולעומת זאת, אם כועס האדם הרי הוא כעובד עבודה זרה שגם היא שקולה ככל העונות, ואם כן, בכחו של הכועס ביום השבת לכבות את מצות השבת, ועל כן באה אזהרה מיוחדת שלא לכעוס ביום השבת.

באופן נפלא באר רבנו משה סופר בספרו 'חתם סופר' (פ"ר ויקהל) מדוע באה האזהרה על מדת הכעס בשבת דוקא, על פי האמור באחי יוסף, הלא הם השבטים הקדושים בני יעקב, שלאחר שגילה להם יוסף כי אחיהם הוא, הזדרזו לעלות ליעקב אביהם ולבשרו כי עוד יוסף בנו חי ומושל בכל ארץ מצרים.

טרם צאתם לדרך, בקשם יוסף הצדיק אל תרגזו בדרך' (בראשית מה כד), ופרש רש"י שחשש יוסף שיתקוטטו בניניהם על דבר מכירתו ויאשימו איש את אחיו בגרימת המכירה, ולכן בקש מהם שלא ירגזו זה על זה.

ומעין זה, חזר הדבר ונשנה בדור מאוחר יותר, לאחר שעלו ישראל ממצרים ובעונם עשו את העגל.

לאחר שנגזר עליהם שימותו במדבר והבינו עד כמה חמורה היתה עשיית

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

צ"ל... מאמר הכתוב בפרשת בלק (במדבר כב א) 'ויקץ מואב מפני בני ישראל - מהפנים שלהם...'

כתב בספר 'שערי פרנסה טובה' על הפסוק (תהלים מב א) 'מתי אבוא ואראה פני אלהים', כי לכאורה היה צריך להיות כתוב 'ואראה פני אלהים', בניקוד סגול, ומדוע נכתב 'ואראה' אלא, רמז הוא לדברי המפרשים על הפסוק 'שש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה', שיראה את פני ה' בצלם אלהים שהוא 'פני ה' שיהיה על הבא ליראות.

על כך אמר דוד המלך עליו השלום 'מתי אבא ואראה פני אלהים', כלומר, שיהיה עלי צלם אלהים שאלך בדרך התורה והיראה בפניאות הראש ובזקן ובבגדי יהדות, ולא כאותם אנשים שטוענים שדי להיות ירא שמים בלב. וכבר הכו על קדקדם הרב הקדוש בעל 'ייטב לב' מסיגעט ובנו בעל 'קדושת יום טוב', על מה שאומרים 'לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי', כי אדם צריך להיות ירא שמים בסתר וגם בגלוי, שלא יגלה את פאותיו ובגדיו כמנהג האומות, אלא שיהא ניכר בחצות שהוא יהודי.

למות כהודי

אחד מאותם יהודים, שזכו וקנו את עולמם בשענה אחת, היה יוחף גאנשאר. יהודי עלוב נפש, שעל אף שזכה לקבוע את מקום מגוריו בעירה המקודשת קוזניץ, לא הצליח לעמוד בפני הפיתוי המפוקפק והמיר את דתו בעבור מון.

גאנשאר זכה למעמד מיוחד בעירה. לפרנסתו עבד כוטרירנר הממשלתי של מחוז ראדום.

כשנכנסו הנאצים לקוזניץ, סבורים היו שאדם זה פולני הוא, מפני שהיה חביב על תושבי הכפר הגויים.

מספרת אחת מבנות העירה, מרת פסיה שרשבסקי, שנחטפה לעבודה במפקדת הגסטאפו שבקוזניץ:

היה זה למחרת ראש השנה תש"ג.

ביום אמש, יום הדין, העלו הארורים באש את בית הכנסת העתיק שנתקדש על ידי המגיד מקוזניץ, וכמו על מנת להשלים את ההשפלה, חטפו את נשות העירה, ואני בתוכם, כדי לצחצח ולהבריך את מפקדת הגסטאפו.

בעודי מבריקה את החלונות, נתחחה לפתע הדלת, ויוחף גאנשאר המשומד נגרר פנימה בגסות, כשהוא מוכה וחבול.

"אג אז דו ביסט א יודע!", צרחו חיות האדם בקולי קולות. "הודה שאתה יהודי!"

גאנשאר, שדם זב מכל גופו ומראהו היה נורא, שתק.

העגל, היו בני אותו דור מאשימים זה את זה ואומרים איש לרעהו: "אתה גרמת לעוון העגל".

ומאת ה' היתה זאת שנצטוו ישראל להקים את משכן אהל מועד, ובאמצעות מלאכת הבנייה ואספסת הנדבות מאת העם, היו כולם עסוקים וטורדים בעשייתם ולא נותר זמן בידם להתקוטט איש עם רעהו על אשמת עוון העגל.

אך כשבאה השבת ונאסרה מלאכת המשכן, היו עתותיה פנויות וחזרה אש המחלוקת להתלקח תוך האשמה הדדית.

לכן צוה אותם משה רבנו 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם'; היצר מנסה להפריד בין הדבקים ולרוע את אש המחלוקת והכעס ביניכם, אך עליכם לדעת שחמור הרבר ביותר ולאש שכזו אין ליתן מקום בכל מושבותיכם.

מכך שרמזו רבותינו את חומר עוון הכעס בענין השבת, למד הרב הקדוש רבי ישראל מגור ז"ע בעל 'בית ישראל' (פר' ויקהל תשכ"ז), שיום השבת מסוגל לתקון המדות, ולש השבת עצמה מסמלת לאדם לישר ארחותיו.

לכן נצטוו ישראל באיסור זה לאחר חטא העגל, ללמד שחומרת הכעס כחומרת עבודה זרה, אך על ידי כח השבת יוכלו לתקן דרכם ולהשמר מכאן והלאה מכל המדות הרעות.

מנוחת שלום השקט וזכחה

בספרו 'שפתי צדיק' (ראש השנה אות כא) הפליג הרב הקדוש רבי פינחס מנחם מפליץ ז"ע בחומרת הכעס ביום השבת, בכתבו שאף האיש שדרכו להקפיד בענייני עבודת הבורא, מכל מקום ביום השבת יש לו להמנע מכך, אלא יהיו כל דיבוריו בהשקט ובנחת.

את דבריו הוא מבסס על המובא בתקוני הזהר (כ"א, טז), שבשבת צריך האדם לשנות את מנהגו מימי החול, ולדומה, אם היה אגל להדליק את בימי החול, ישנה ולא ידליק אותה בשבת.

הקשה על כך בעל 'שפתי צדיק', הרי איסור הבערת אש הוא מלאכה האסורה מן התורה בכלל כל המלאכות, ואין ההמנעות ממנה מצד שינוי מנהגי החול לכבוד יום השבת!

אלא ודאי כוונת תקוני הזהר היא על הבערת אש הכעס. פעמים שהכעס מותר הוא, כגון בענייני עבודת הבורא, אך אף הנהוג כן לא ינהג כן אלא בימות החול, אך בשבת עליו לשנות מנהגו ולהמנע מכך.

ומכל מקום כתב רבנו הרמב"ם בספרו 'משנה תורה' (דעות פ"ב ה"א) שעל האדם ללמד עצמו שלא לכעוס אף לצורך עבודת ה', ואם רואה אדם צורך להוכיח את בני ביתו או את תלמידיו, יראה כעסו רק כלפי חוץ כדי להחזיר גמולו ותייה דברו מיושבת בינו לבין עצמו. והביא את דבריו אלו הגאון הקדוש רבי שניאור זלמן מלאדי ז"ע בספרו 'שלחן ערוך הרב' (או"ח סי' קנא).

למעלה מוכן כתב הרב הקדוש רבי משולם פייבוש הלוי מז'ברז'א ז"ע בספרו 'יושר דברי אמת' (אות טב), שהנכשל בכעס בשבת אינו יכול לזכות לקדושת השבת.

כי ישנן דרגות רבות בקדושת השבת, ולא כל אחד חש בה באותה מדה.

הצדיק חוש בתענוג של אור שכלי ודבקות הבורא בנועם זיוו יתברך שמו, ומשאינו צדיק מרגיש עמוה גשמיית והמתנהג הלב להתענג במאכל ובמשתה, אך גם בכך שייך הוא לקדושת השבת, על כל פנים

לפי דרגתו.

אמנם כל זה רק כשאנו שרוי בכעס או בעצבות חלילה, כיון שהם הפך הקדושה, ויש להזהר מהם מאד עד הקצה האחרון.

ומסופר שפעם, בליל שבת קודש פרשת תולדות תשס"א, אחר השולחן הטהור, כשפנה הרב הקדוש רבי משה יהושע מוויז'ניץ ז"ע בעל 'ישועות משה' לצאת מבית מדרשו כדי ללכת לביתו, היה אחד הנוכחים כועס ורוגז וצעק בקול רם.

הסתובב הרבי לעברו: "בבשת לא כועסים. הרי יום שבת קודש הוא".

לאחר המתנה קצרה המשיך ואמר:

"אכן, גם ביום שלישי הדבר אסור, אמנם ביום השבת נדרש ביותר להזהר בכך".

בדומה לכך ארע פעם אחרת, כאשר שהה באשדוד, ובעת שיצא מבית המדרש, צעק וכעס אחד הנוכחים. אמר הרבי: "קדושת יום השבת אינה נותנת לאדם להתרגז".

מנוחת אמת

ממשנתו של הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בעל 'שפת אמת' אנו למדים כי ענין השבת הכעס בשבת קדש, יום המנוחה, נוגע כביכול גם כלפי מעלה, כאשר מתבטל ומסתלק הכעס שיש לפני הקדוש ברוך הוא ממעשה הרשעים.

שהרי על הפסוק (משלי כו ג) 'כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניה' דרשו חכמינו ז"ל במדרש (שמו"ר יג א), שישנם אנשים החושבים שבראיית השמים והארץ גייעה היא כלפי הבורא, ובאמת חלילה אין שיכת גייעה כלפי מעלה, אך כביכול קימת בחינה של גייעה כאשר מבטל האדם מזמנו בעולם הזה ומכעיס לפניו יתברך בדברים בטלים.

הרי לנו שמדת הכעס שיכת כביכול כלפי מעלה, הנגרמת על ידי מעשים שאינם ראויים, ומכעיסים לפניו בדברים בטלים.

דבר זה קיים בעיקר בששת ימי המעשה, בהם חושך יכסה ארץ על ידי מעשי הרשעים. אמנם בשבת קדש שהיא יום מנוחתו של הקדוש ברוך הוא, מתבררת ומתגלה האמת הפשוטה שבבריאיה שמלכותו בכל משלה, וממילא הכעס שנוצר על ידי מעשי הרשעים מתבטל כלא היה, ובכך קונה המנוחה את מקומה בכל העולמות תחת היגיעה והכעס של ימות החול.

והוסיף ה'שפת אמת', שמנוחה זו שרשה בשבת הראשונה שלאחר ששת ימי הבריאה, בה נאמר כלפי הבורא שביום זה 'שבת וינפש' (שמות לא יז), ויש צד שתי בחינות של מנוחה: 'שבת' היא עצם השביתה ממלאכת הבריאה, ואילו 'וינפש' היא הנחת הרוחנית שהיתה לפניו ממעשי הנבראים.

וכפי שהיה באותה שבת כן הוא בכל השבתות כולן שמתבטלים בהן כל כעס וגייעה, ורק נחת רוח עולה לפניו ממעשי הנבראים כולם.

לא יוסף ענב עמה

כיון שיום השבת הוא יום של שמחה בעליונים ובתחתונים, הזהיר חכמינו ז"ל שאין לכעוס כלל בשבת כדי שלא להגביר את מדת הדין חלילה, וכפי האמור.

מסיבה זו על האדם גם להזהר להיות שרוי בשמחה ביום השבת, היות שהשרוי בעצבות הרי הוא פוגם בזה בקדושת היום ומגביר את הדין בעולם.

כך ראינו אצל צדיקים וקדושי עליון, שעל אף שתכופם צערו יוסורים, מכל מקום נמנעו מלהביא צער ויגון ללבם ביום

השבת, ובתעצומות נפש המשיכו את סדר יומם מתוך שמחה ורוממות.

ומסופר על הרב הקדוש רבי צבי הירש הכהן מרימנוב ז"ע, סיפור שהתרחש בעת שבתו הצדקת, אשת הרב הקדוש רבי אריה לייבוש קנר זצ"ל, חלתה ונפלה למשכב. שמונה עשר ילדים היו לו לרבי צבי הירש, ועד עתה נפטרו על פניו שבעה עשר מהם, רחמנא-ליצלן.

תחושתו של הצדיק למראה בתו היחידה השוכבת על ערש-דוי ונוטה למות בלתי ניתנת לתיאור, אבל למרות המצב, כשהגיע ליל שבת קודש התפלל הרבי בשמחה יתרה ובריקודים ב'לכה דוד' כדרכו בקודש, ובסעודת ליל השבת, כאשר היה מסב על שולחנו הטהור בהתלהבות גדולה ובשמחה יתרה, באה לפניו כלתו של רבו, הרב הקדוש רבי מנחם מגדל מרימנוב, וצעקה בפניו בבכייה יתרה ובקול מר, כי בתו היחידה גוססת ומצבה קשה.

כשמעו זאת הרבי סמך פניו על ידו כעין נפילת אפים רגעים מספר, ואחרי כן פתח את פיו הקדוש ואמר:

"כתוב (דברים ג כג) 'ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר'. משה רבנו, עליו השלום, התחנן אל ה' ובקש שגם כשתהיה עת צרה חלילה ובעתה - 'בעת ההיא' מלשון בעתה, יוכל להיות בבחינת 'לאמר', כלומר, ישאר במקומו ובמצבו בחזקת אמונתו ובטחונו בה', ויוכל לדבר לפני הקדוש ברוך הוא.

ואומר גם אנכי לקדוש ברוך הוא: הלא בידך נפש כל חי, בכל עת ובכל שעה, מה אכפת לך כי תעבד עוד הדבר ותשאר בתי בחיים ביום השבת כדי שלא תבטל אותי משמחת השבת קודש?!"

והיה יושב וגומר סעודתו ברנה וצהלה, ולא היה נראה עליו שום שמץ עצבות. ונשארה בתו בחיים עד יום שני בשבוע. מעשה נורא שכזה ארע גם זמן מה קודם לכן, כאשר נפטר בנו של רבי צבי הירש, וכאשר באה השבת לא נראתה על פניו של הצדיק עצבות כלל, אלא היה משורר ב'לכה דוד' צהלה ובחזרה יתרה, עוד יותר מבכל שבת, כמי שהולך בשמחת נישואין.

כאשר ראה את חתנו רבי אריה לייבוש, לא התאפק ושאל: "כיצד יתכן שתפלת מורי חותני עבור רבבות אלפי ישראל הבאים לחלות פניו על חוליהם מתקבלת ברצון, ומתפראים כל החולים, ורק על צאצאיו שלו איננו מפיל תחינה להקימם מחלים ולהצילם ממוות?"

הסביר לו הרבי, כי פעמים גם מניעת התפלה היא מעבודת השם.

"מדוע לא יקשה בעיניך על אברהם אבינו, עליו השלום, שלא ביקש מאת הבורא שלא ידרוש מאתו את עקדת בנו יחידו? הרי היתה תפלתו מתקבלת ברצון..." המשיך הצדיק להסביר לחתנו.

"גם אתה מבין, שלו היה כך, באלו פנים היינו באים?!"

זה אלפי שנים באים אנו בתחינה 'עקדת יצחק' לורעו היום ברחמים תזכור, ולולא זאת לא היתה לנו תקומה בגלות, וזו היא עבודת הצדיקים אשר יעבדו בזה להבורא יתברך ויתעלה."

כמסופר החסיד המופלג רבי הירשלי איטשעס שני סיפורים אלו לפני הגאון רבי יעקב משלם אורנשטיין זצ"ל, רבה של לבוב ובעל 'ישועות יעקב', אמר כי מיום שנפטר על פניו בנו יחידו הגאון רבי מרדכי זאב זצ"ל, שהיה מעותד לגדולות, לא מרצה נוחם לנפשו עד ששמע כיצד קיבל הצדיק מרימנוב את פטירת ילדיו,

ותמיד היה מפליא את קדושת הצדיק הקדוש מרימנוב.

וסיפר בנו של רבי צבי הירש, הרב הקדוש רבי יוסף הכהן מרימנוב ז"ע, אודות החסיד המופלג רבי חיים זאב מלינסק, שפעם בעת ששבת בצל קורתו של הרב הקדוש רבי משה מסאווראן ז"ע, נפטר בנו יחידו של הצדיק, ומרוב צערו לא התנחם עליו בשום אופן.

לפתע פנה הצדיק מסאווראן לרבי חיים זאב, ושאלו האם יש בפולין צדיק אחד ושמור רבי צבי הירש, ומה היא דרכו בקודש. וסיפר שכעת נהגו, ומה היא דרכו בקודש. וסיפר מוסר לעצמו כיצד לנהוג, מהרב הקדוש רבי צבי הכהן שנפטרה על פניו בתו שהיתה הילד השמונה-עשר במספר שמת בחייו, ועל אף זאת, בכל השבת שבתוך ימי האבל היה מזמר ומרקד ב'לכה דוד' כמי שהולך למאורע משמח ביותר.

כי יום שמחת הוא

מסופר על הרב הקדוש רבי שמחה בונם מפשיסחא ז"ע שנפטר אחד מנכדיו בשבת, רחמנא-ליצלן, וכאשר בישרו לו על כך לא ניכר בו שום שינוי משבת אחרת והמשיך את סדר יומו ברוממות הנפש.

רק אחרי ההבדלה התחיל לבכות מאד.

ואמר לסובביו: "אמנם מובא בגמרא (ברכות ט), שכל מה שעושה הבורא לטוב הוא עושה, אך מתפלל אני שישמרני הבורא מטוב שכזה..."

ובזאת פירש את שאמר יעקב אבינו, עליו השלום: 'אתה אמרת היטב איטיב עמך' (בראשית לב ג), שבקש שיתן לו הבורא טוב הגלוי לכל שהוא טוב, ולא טוב החבוי בצרה חלילה. (חשבה לטובה, לקוטים, שבת).

בדומה לכך העיד הרב הקדוש רבי אברהם מסלונים ז"ע בעל 'ברכת אברהם' על הרב הקדוש רבי דוד מלובין ז"ע, מבחיני אנשי המעלה שבין חסידי צפת, ומהיושבים ראשונה בשלחן הצדיק מרוז'ין, שהיה לו בן יחיד ושמו יוסף.

בהגיעו לפרק האיש מקדש התארס יוסף עם אחת מבנותיו של החסיד רבי מוטקע לידר זצ"ל, שהיה מגדולי החסידים, חתן אחותו של בעל 'סוד העבודה' וחותנו של האדמו"ר בעל 'ברכת אברהם' מסלונים.

ימים מספר לפני החתונה, כאשר היו הכל נרגשים ומוכנים לחגוג את השמחה כראוי וכיאה, ארע אסון נורא.

ביום שיש, ערב שבת העליה לתורה שלפני החתונה, התמוטטה חלק מתקרת הבית על ראשו של החתן, וכתוצאה מהפגיעה הוא נהרג במקום.

אף על פי כן, במשך כל השבת התנהג רבי דוד כמנהגו ללא כל שינוי, ובליל שבת אף רק לכבוד שבת קודש. גם אורחים הזמין לאכול על שולחנו כמנהגו מימים ימימה מדי שבת בשבתו.

כשהגיע מוצאי שבת, מיד לאחר ההבדלה, פרץ רבי דוד בככי ומרוב צער התעלף על מקומו.

נשג אליו אחד מתושבי צפת ואמר לו: "כל השבת יכולתם להתאפק, וכעשיו, מיד עם יציאת השבת, כבר לא יכולתם להתאפק?" ענהו רבי דוד: "במשך כל השבת לא חשבתי על כך כלל, עתה, כשהגיע מוצאי שבת, חשבתי בדעתי: הרי כשיש לי צער כביכול, גם השכינה היא בצער. וצער השכינה העיקר עלי שלא יחלתי לשאתו עד שהתעלפתי..."

כי בשמחה תנא

רתיעתו הגדולה של הרב הקדוש רבי חיים

תפילה פנינים וערגלויות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

ואני תפילה

מתלמידיו הגדולים של המגיד הגדול הרבי רבי דב בער ממעורטש זי"ע, היה הצדיק הקדוש רבי שלמה מקרלין זי"ע, וצדיקי דורו היו אומרים עליו שהוא משיח בן יוסף.

עמוד העבודה היה הצדיק הקדוש מקרלין, עוקר היה הרים בכח תפלתו, שהיתה ממש במסירות נפש לה, כמעט בכל פעם אחר התפילה היו רואים כי יצא מגופו דם, מרוב התלהבותו.

ומסופר, שבכל יום, קודם התפילה, היה הולך להפריד מזוגתו, שמא יסתלק מן העולם מחמת דבקותו.

תפילה עצמה היה שואג כארי וקולו נשמע למרחוק, וביום חול היתה אורכת שלש שעות תמימות.

פעם אחת היה קטרוג גדול בבית דין של מעלה בדבר התפילה שבני ישראל מזולזין בה ואין מתפללים בכונה, הגם שהיא מהדברים שעומדים ברומם של עולם, ומחמת הקטרוג עמד מלך אחד ורצה לגזור גזירה לבטל את התפילה מעם בני ישראל.

נעשה רעש בשמים, והחליטו להמלך בצדיקים מעולם העליון, אולם הצדיקים הסכימו על הגזירה, שהרי בני ישראל מזולזלים בתפילה, ובדין אמת באה עליהם הגזירה.

כאשר שאלו משמים את רבי שלמה, אמר כי הוא מקבל על עצמו להתפלל במסירות ובכונה בעד כלל ישראל, וכך להשלים בשבילם את החסרון.

בדרך מליצה אמר 'ואני תפילה' (תהלים קט ד), כלומר, אני לבדי אתפלל, ותעלה התפילה בשביל הכלל.

אכן, עלה בידו של רבי שלמה ובטלה הגזירה, ובאופן מצמרר, אכן מסר רבי שלמה את נפשו על התפילה כפשוטו, כאשר לימים, בשבת קודש פרשת בלק תקנ"ב, בעצומה של תפלת מוסף בשעה שאחז באמירת 'כתר', ירה בו חוקר רוצח ושונא ישראל, וצפצפו באורח אנוש, עד שנפטר חמשה ימים לאחר מכן, ביום כ"ב תמוז.

הוצפה הירובית

את ענין הצעקה בתפילה הסבירו צדיקי בית קרלין, שהיו מודגשים במיוחד דבר זה כידוע, כי הוא מיוסד על דברי רבותינו ז"ל בתלמוד ירושלמי (תענית פ"ב ה"א) על הפסוק 'ויקראו אל אלקים בחזקה', כי מאנשי ינינו שקראו אל אלקים 'בחזקה', יש ללמוד שהחוצפה מועילה אפילו לרשעים, שבאמצעות הצעקה בקול שהיא בחינה של חוצפה, גברו אנשי ינינו על המקטרג וביטלו את הגזירה להפוך את עירם.

כל שכן, לבני ישראל אהובי של הבורא, שמצפה הוא לקולם ומשתוקק לתפילתם.

וכך אומר היה תלמידו הגדול של הרב הקדוש רבי שלמה מקרלין, הוא הרב הקדוש רבי אורי מסטרליסק זי"ע ('אמרי קדוש השלם' עניינים אות מח), על מאמר חז"ל (סוטה מט): 'בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגין', ססמון לביאת המשיח תרבה העזות והחוצפה, שאף שבשטותו נאמר ענין זה על דרך השלילה, אפשר לפרשו גם על דרך החיוב והשבה, שאפילו שיהיה היהודי באותה תקופה ריק מתורה ומעשים טובים ויהיה מונח בדיוטא התחתונה בדת ויראה רחמנא ליצלן, אף על פי כן יעז פניו להתחזק ולצעוק בתפילה ובפסוקי דזמרה.

כי עיקר עבודת היהודי בעולם הזה היא התחזקות בכל מצב שבו הוא נמצא.

מעשה מופלא סיפר הרב הקדוש רבי ישכר דב מבעלזא זי"ע, כי בימי הצדיק רבי שלמה

מאיר מויזניץ זי"ע בעל 'אמרי חיים' מן העצבות, התבטאה ביתר שאת לאחר פטירתו של אביו הקדוש הסבא קדישא בעל 'אהבת ישראל' זי"ע.

השבר היה גדול ועמוק והעדה הקדושה לא יכלה להתנחם.

בשבת הראשונה התבטא בעל 'אמרי חיים' באוני אחיו הרב הקדוש רבי ברוך מסערת ויזניץ זי"ע בעל 'מקור ברוך', כי אינו יכול לסבול את העצבות השורה על פני כולם.

לאחר מספר שבתות, בעת ישוב החסידים בשבת אחים כשעדין שוכנת עליהם עננת העצבות, אמר להם הרבי 'אמרי חיים':

"התלוצצו נא, ואפילו ממני, העיקר שתהיו בשמחה!" (נר החיים עמ' קצו)

גם בימי בין המצרים הקפיד הרבי 'אמרי חיים' מאד שלא לאבד את השמחה, וכה פירש את הפסוק 'וילבש שק' (אסתר ד א) שהוא בגימטריא 'תשמח', ומלמד שגם הצער והמרירות צריכים להיות מתוך שמחה.

בערב שבת קודש פרשת בלק תשי"ז, כשחל שבעה עשר בתמוז בשבת קודש, פנה הרבי אל החסיד רבי יחזקאל רוזנצוויג ז"ל בעת שעלה לתפילת קבלת שבת, ואמר לו:

"אין זה 'קונץ' להיות שמחים ב'שבת שירה', אולם כאשר מגיעה שבת שבעה עשר בתמוז ורחים הכל למחר, ומשמחת שבת אין מרפים. אמנם יש להיות שבורים, אך לא עצובים."

באחת השנים אמר כי בקריאת התורה ביום תשעה באב קוראים 'אתה הראת לדעת' (דברים ד לה) כיון שעשרים ואחד כנגד בין המצרים מכוונים כנגד עשרים ואחד הימים שבין ראש השנה לשמחת תורה.

נמצא לפי זה שיום תשעה באב הוא כנגד יום שמחת תורה, ויש לזכור גם ביום זה את שמחת תורה.

פעם בדרך לביתו מבית המדרש ליל תשעה באב פיוס הרבי 'אמרי חיים' לעצמו את תנועת הניגון של 'הא-ל בתעצמות' של יום טוב על הפסוק 'קרא עלי מועד' (איכה א טו).

בנהגות קודש אלו התכוון הרבי להורות כי אף בזמנים של שברון לב אין לשקוע בתהומות העצבות ויש לערב את השמחה בכל תהלוכות האדם.

ובספרו 'אמרי חיים' (ח"א קלה), כתב שבכח השמחה לבטל את הקליפה הנקראת 'לילית' שהיא מיללת ומעצבת את האדם. (שם עמ' רז)

מקרלין, התעורר קטרוג גדול על חסידיו, כי מתפללים הם בקול רעש גדול מאימת רבם ומחמתו, ולא לשם שמים.

הוכרו בבית דין של מעלה, שיש להעמידם בניסיון, וכך יתברר האם אכן מכוונים הם לשם שמים.

ויצא הבעל-דבר לנסותם, והופיע בבית המדרש בדמות בחור מופלג בתורה ומעשים, שהיה יוצא ונכנס בבית הרבי שקרבו ביותר.

מרוב גדלותו בתורה, היו כל החסידים מתבטלים בפניו, ובפרט שראו כיצד מקרב אותו הרבי ומעריכו.

כחלוף הזמן, החל אותו בחור להוכיחם על שהם צועקים בתפילה, ובחלקת-לשון היה מוכיח אותם כי אם אינם יודעים ללמוד היטב - לשם מה להם להתלהב בתפילה?

שהלא ללמוד תורה נגד כולם, ואם טרם עלו במעלה הראשונה, מה להם לדלג אל הבאות?

דבריו החלו לפעול את פעולתם, והתרופפות חלה בעבודת התפילה המופלאה של אותם חסידים קדמונים, עד שביום אחד נמנו החסידים וגמרו אומר לגרש את אותו בחור המונעם ומקררם מעבודת התפילה, על אף קירובו הגדול של הרבי, מבלי לשאול את פיו.

אמרו ועשו. שלחו את אותו בחור שנתלבש בו היצר מאיתם, ושבו להתפלל בהתלהבות וצעקה כדרכם.

כשמוע הרבי מכן, גילה להם כי היה זה היצר הרע שבא לנסותם, וחכו לנצחו ולהוכיח שכונתם היתה לשם שמים, ולא מאימת הרבי, שהרי השליכו מחבורתם את אותו בחור שהיה מקורב לרבי, לאחר שהפריעם מעבודת התפילה.

נפשי מונבב ארצה והאשני מניע השמימה

לא רק צעקה בפה יפה כוחה, אלא אף התנועות שעושה המתפלל מתוך דבקותו, מעידות על מדרגות גבוהות ביותר שאליהן הוא עולה בעולמות העליונים, כך גלה לנו הרב הקדוש רבי קלונימוס קלמן הלוי מקראקא זי"ע בספרו 'מאור ושמש' (פר תורע).

את דבריו סמך על מאמר הכתוב (ויקרא יג מ-מא) 'ואיש כי ימרט ראשו, קרח הוא טהור הוא, ואם מפאת פניו ימרט ראשו, גבח הוא טהור הוא'.

וכה הם דבריו המאירים:

כשאדם מישראל מתפלל מתוך רגשות קדש של אהבה ויראה בהתלהבות ודבקות, אי אפשר שלא יעשה תנועות באיבריו, כפי הידוע ממהזר הקדוש (ח"ג ריח): כי אדם מישראל שמאירה בו קדושת נשמתו, איננו יכול לעמוד על עמדו בתפלתו בלא נוע, אלא מאליו מתנועע הוא, כמו נר דולק שהשלהבת שבו מתנועעת, וכן הנשמה היא רוחנית ומאירה כשלהבת והגוף הוא כנגד הנר.

דבר מופלא כתב רבנו המאור ושמש, כי באותו איבר שהאדם מניע ביותר, מתגלית ביותר קדושת נשמתו, ובתנועתו הוא מראה את מקום אחיזתו בעולמות העליונים.

'בואי בשלום' בלייענסק

כוחה של תפילה בהתלהבות ובצעקת הלב,

יפה לפעול ולהשפיע חיות ורגשי קדש, לא רק על המתפלל עצמו, אלא אפילו על השומעים אותו, בבחינת 'דברים היוצאים מן הלב - נכנסים אל הלב'.

לעתים תכופות היה הרב הקדוש רבי שלמה זלמן מויליפולי זי"ע נוסע להסתופף בצל הצדיק הקדוש רבי שלום מבעלזא זי"ע. פעם אחת נסע לבעלזא עם גליון אחד שהיה אדם פשוט ומגושם ביותר ולא נחן בבנינה יתרה.

בדרך סיפר לו העלון שהוא עוד נסע עם העגלה הזאת ל'מייילך', כוונתו היתה לרב הקדוש הרבי רבי אלימלך מלייענסק זי"ע, וכה סיפר:

"הייתי נוסע ללייענסק לעתים תכופות עם החוזה מלובלין ורבי מנדלי מרימנוב". הוא ביטא את שמם בלי התואר רבי, "ועוד הרבה חסידים".

והמשיך ואמר: "אני מוכרח להגיד שהם היו אנשים קשים ומרים!"

שאל אותו רבי שלמה זלמן מויליפולי: "במה היו כל-כך קשים ומרים?"

ענה לו: "כל הדרך עשו לי צרות! כשהרימותי את השוט להרביץ בסוסים, לא נתנו לי, ואמרו שאסור לצער בעלי חיים. הכרחתי לנסוע כל הדרך לאט לאט, כדי לא לעייף את הסוסים חלילה. וכל פעם אמרו לי: תן לסוסים לאכול ולשתות.

כשאבנו סמוך ללייענסק, ירדו מהעגלה והתחילו לרוץ העירה. צעקתי אחריהם: 'חכמים' כמזכר, למה אתם יורדים מהעגלה, הלא אני בין כך נוסע העירה, ולמה לכם ללכת ברגל? אך הם לא שמעו בקולי ורצו.

אני לא הייתי 'חכם' כמותם, נתתי להם לרוץ, ואני נסעתי העירה. נכנסתי לאכסניה. הם הנמדתי את הסוסים באורה ונתתי להם לאכול. הלכתי להתפלל, אכלתי, הלכתי למרחץ ושכבתי לישון.

לקבלת שבת הלכתי אל הרבי שלהם. רציתי לראות למי נוסעים החכמים האלה. באתי לבית המדרש, ראיתי שהרבי עומד על יד המנומד וצועק. הקולות שלו הגיעו עד לי השמים. הוא צועק והם אחריו. ככה התנהלה כל התפילה בצעקות. הוא צועק, והם אחריו.

לא הבנתי מדוע הם צועקים כל כך, אך באמצע התפילה נפלה טליתו של מייילך וראיתי שהצואר שלו אדם כסלק, ובבתי שהוא שתי בקבוק שלם י"ש טוב, ובגלל זה הוא אדום כל כך וצועק. אבל כשהסתובב לשיר 'בואי בשלום' ראיתי בפנים שלו שהוא מדוע כעת הוא כה חירז? עד היום אני לא יכול להבין את זה!"

"אבל", סיים העגלון, "כשהתחיל לשיר 'בואי בשלום' - היה מה לשמוע..."

ובעל העגלה, אותו אדם גם ומגושם, שר את הנגון ששמע אז, וככה...

אמר רבי שלמה זלמן: "מאיש פשוט וגם זה יכולים להבין כחו של הרבי רבי אלימלך! המהשם שנה אחרי אותו נגון שמע מפיו, נתעורר לתשובה ובה!"

ומכן, אנו יכולים רק לנסות ולתאר לעצמנו, את גדולי הצדיקים ששמעו את הרבי מתפלל ואת התעוררותם הנפלאה.

לפתע צץ בידיהם הטמאות של אותם ארורים ספר תורה. הללו השליכו את ספר התורה הקדוש על הארץ, וציוו על המושמד: "רמוס את ספר התורה ברגלך!"

אגשאר לא נע, מה שהוביל את הארורים להתנפלות אכזרית מקודמתה. הקלגסים הפליאו בו מהלומות רצח, עד שנחלח דם ורמו מפניו. אך הוא לא זז.

מסביב התאספו תושבים פולניים וטענו להגנתו: "איזה יהודי הוא זה? הלא משלנו הוא!"

אך הנאצים לא התרשמו. "אנו יודעים טוב מכם למי הוא..." צוחו בשטניות, והמשיכו להכותו.

אחד מהם הדליק מדורה קטנה, וצוה על המוכה: "זרוק את ספר התורה לאש, ותנצלו!"

המושמד האומלל הזדקף לפתע, והנאצים, שחשבו כי הוא נענה לפקודה, הרפו ממנו לרגע.

פניו שטופות הדם לבשו עוז, והוא הכריז בקול רם וצלול: "לא אעשה זאת! לא אשורף את ספר התורה! יהודי אני! יכולים אתם להמיטיני, לא אכפת לי!"

בנפשי פנימה סבלתי תמיד, וכעת הוקל לי, כי בתוכי נותרתי יהודי, ואת אחי היהודים אהבתי אהבה עזה.

תודה לכם, מרצחנים!"

מכת אגרוף חזקה הפסיקה את דבריו. פניו של אגשאר החוריר, והוא צנח על האדמה והתמוטט.

הנאצים עזבוהו לנפשו לכמה רגעים, וחבריו הפולנים הקיפוהו. ביניהם עמדה גם מרת פסיה שרשבסקי, שלפתע שמעה אותו מלחש בשפתיו: "גם אני למדתי פעם ב'חזר', לאמי קראו רחל... כעת ודאי גאה בי אמי..." ואז גוע ומת.

כעסן של אותן חיות טרף על טרפן שמת, השליכו את גופתו אל המדורה הדולקת.

את בגדיו שלחו לאשתו בחבילה עטופה, עלתה נכתב: 'מתנה'.

כשהגיעו הבגדים, הוציאה אשתו פתק, שעליו כתב המושמד: "השמתתי עקב קשיי הפרנסה. פעמים אין ספור קללתי צעזע איום זה."

אמנם כסף זהב לא חסרו לי, אך דברי התורה שספגתי בילדותי לא ניהו לי כימי ימי חי. אי אשאר להשתחרר מן היהדות.

בטפשותי מנעתי את עצמי מלחיות כיהודי, תעמוד לי גרסא דינקותא שלי לכפר על החטא הזה ותעזור לי למות כיהודי..."

האקינו

בי בחשון תש"ג הועלה הגאון רבי משה חיים לאו הי"ד, רבה של פייטרוקוב, לרכבת המות שהובילה את בני הקהילה העתיקה והמפוארת לגיא ההריגה בטרבלינקה.

הצפיפות בתוככי הקרונות המזוהמים שנועדו להובלת בהמות היתה מעל ומעבר למחנה הסובלים האנושי; רבים התעלפו מלחץ האחרונה בכוח ויללו, ונאקת האומללים בדרכם האחרונה עלתה השמימה.

לפתע הושלך הם. מבעד לבליל הקולות האיום, הלך וגבר קולו הצלול של הרב.

שמו של רבי משה חיים לאו מפורסם היה בכל אירופה כנואם בחסד עליון, ונאומיו הנפלאים היו חלק מרכזי מכל כינוס מכוווד בפולין.

את דרשתו האחרונה על-אדמות נשא בתוככי הקרון הנורא, כשהוא עומד בדחק אנושי איום. גופו כאן, אך נפשו העפילה לה למקומות אחרים, ופיו מפיך ניצוצי אש במצות קדוש השם, בצטטו את דבריו של התנא הקדוש רבי עקיבא בעת מותו, הדברים שהיו שגורים על לשונו:

"כשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרוקת של ברזל, והיה מקבל עליו על מלכות שמים.

אמרו לו תלמידיו: רבנו, עד כאן?"

אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך' - אפילו נוטל את נשמתך, אמרת: מתי יבא לידי ואקימנו... ועכשו שבא לידי, לא אקימנו?!

היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשרך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד" (ברכות סא).

"יהודים יקרים!", פנה הרב אל בני עדתו.

"בואו נלך לדרכנו האחרונה כיהודים ההולכים לקדש את השם!"

הנהרג כאשר הוא יהודי - קדוש הוא! מוטב מות שיש בו חיים, מחיי השעה הזו שהמות מרחף עליהם..."

יחד עמו נשא הרב את כל בני עדתו אל אותו עולם מופלא של קידוש השם, וכאשר סיים את דבריו, פרצו כולם יחד בשירת 'כי בשמחה תצאו'...

אלו המלים שיצאו מפיו של רבי משה חיים לאו בדרכו האחרונה.

ויהי ביום רביעי י"א במרחשון בהיות הבקר, עת הורדו יהודי העיר מן הרכבות בשאלו התחמיות טרבלינקה והובלו בהתעללות ובהשפלה נוראה לכוון תאי הגזים, שמע קולו האדיר של רבי משה חיים שנעמד בין בני עדתו: **'אשמנו, בגדנו, גולנו, דברנו דפי...'** וכל בני הקהילה מחירים מחזיקים אחריו במלות יהודי עד ליציאת נשמתם... אכן, צעד רבה של פייטרוקוב בעקבותיו של רבי עקיבא, ויצאה נשמתו באחד. ה' יקום דמו ודם כל הקדושים.

כשלוש שנים לפני פרוץ השואה האיזומה, הוציא רבי משה חיים לאו לאור את ספרו **'הדרך לקדוש השם'**.

איש לא חלם בחלומותיו השחורים ביותר מקצת מן העתיד להתרחש. אולם רבי משה חיים השקיע את מרצו וכחו בסוגיא של **'קידוש השם'**.

לאחד ששאלו מדוע משקיע הוא את אונגו בסוגיא שאינה אקטואלית לימינו, ענה רבי משה חיים במשפט מצמרר:

"רואה אני תקופה מתקרבת בה יעמוד כל יהודי ויהודי בפני מבחן אישי של קדוש השם."

כשם שעלינו ללמוד כיצד לחיות כיהודי - כך ראוי לנו להתכונן לתקופה זאת כדי לדעת כיצד למות..."

בספרו זה האירי רבי משה חיים את פרשת העקדה באור חדש:

מדוע שיבח הבורא את אברהם אבינו על נסיון העקדה, ואמרו לו 'עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשבת את בנך את יחידך ממני' (בראשית כ"ב), ולא את יצחק שפשט את צוארו שלו לשחיטה מפני צווי הבורא יתברך?

אלא, שתי בחינות יש לראות בעמידה בנסיון העקדה.

הבחינה האחת היא עמידתם של יצחק אבינו שמסר נפשו לשחיטה, ושל שרה אמנו שפרחה נשמתה בשעה ששמעה על העקדה. זוהי עמידה בנסיון קשה ביותר, אך עם מיתתם עתידים הם להיפטר מחיי העולם הזה ונשמתם תעלה לשכון בגן העדן.

הבחינה הנוספת של עמידה בנסיון, הגבוהה יותר, שאליה הגיע אברהם אבינו, היא לחיות על קידוש השם.

לגבי אברהם אבינו לא היה נסיון העקדה נסיון הכרוך ברגע אחד של צער. היטב ידע שאם ישחט את בנו לעולה, יהיה את שארית חייו בצער וביסורים קשים. אב שכול ללא זרע, שבמו ידיו עשה את המעשה הנורא.

הוא לא יזכה אף לטיפת רחמים; כל העולם כולו יירו עליו באצבע - הנה האב שהקריב את בנו יחידו לקרבן. זהו האיש שלימד והדריך את כל באי עולם במשך שנים רבות לחסד ולמדות טובות, ולעת זקנה שחט את בנו יחידו.

על אף כל זאת, עמד אברהם אבינו בגבורה בנסיון - לחיות על קידוש השם! לא רק למסור את נפשו מוכן היה, אלא מסר את חייו בפועל, מעתה ועד יום מותו.

לכן זכה דוקא אברהם ונאמר לו משמים **'עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה'**.

יסודם של דבריו המופלאים של הרב מפייטרוקוב, הלא הם תורתו המאירה של רבנו חיים בן עטר זיע"א בפירושו 'אור החיים' הקדוש לפרשת בלק על הפסוק (במדבר כ"ג) **'תמות נפשי מות ישרים'**, ביאר בעל האור החיים שנתאוה בלעם הרשע שבשעת מיתתו יהיה ישר, לאחר שראה שבחיייו רשע הוא ואין לו תקנה.

והביא את דבריהם של כמה רשעים שאמרו לו בפירוש, כי אילו היו יודעים שתכף לאחר שישובו בתשובה - ימותו, היו עושים תשובה על מעשיהם, מפני שקשה עליהם עד מאד לחיות זמן ארוך בתשובה ובמעשים טובים מפני יצרם הרע המושל עליהם.

הרי שלחיות על קידוש השם קשה יותר מאשר למות על קידוש השם.

ובאופן דומה ביאר הגאון הצדיק רבי חיים מיכאל דב וייסמנדל מנייטרא זצ"ל, את דברי התנא הקדוש רבי עקיבא בשעה שהוציאו אותו להריגה וסרקו את בשרו במסרוקות של ברזל, שהובאו לעילו.

אמרו חכמינו (ברכות שם) שבאותה שעה היה קורא קריאת שמע, ושאלוהו תלמידיו: **'רבי, עד כאן?'**

ענה להם: **"כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה (דברים ו' ה) 'בכל נפשך' - אפלו נוטל את נשמתך: מתי יבא לידי ואקימנו... ועכשו שבא לידי לא אקימנו?!"**

וכך יש ללמוד את תשובת רבי עקיבא לפליאת התלמידים שהשתוממו לראות עד לאיזו מדרגה של קדוש השם יכול לוד אשה להגיע:

אין זה חדוש גדול כל-כך למות פעם אחת על קידוש השם! הרבה יותר קשה הוא לחיות על קידוש השם, שזוהי עבודה תמידית ונמשכת כל העת.

הן 'כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה 'בכל נפשך' - עובד הייתי את הבורא במדרגה הגבוהה של לחיות על קדוש השם על אף הצער והקושי, 'ועכשו שבא לידי' - וכעת כאשר בא לידי הנסיון לקדשו במיתה, שהוא קל יותר, 'לא אקימנו?!' - שוב לא

אזכה לקיימה יותר, ואין זו עבודה קשה כעבודה שהייתי עמל בה כל ימי, והרי זה פשוט שאוכל להתגבר על הנסיון.

קריאת שמע שעל המיטה

פעם נסע הגאון הקדוש בעל 'דברי חיים' **מצאנו זיע"א** לבקר את הרב הקדוש רבי אליעזר מדזיקוב זיע"א. בהיותו בדרך עם משמשו עברו דרך אחד הכפרים, ופגשו ביהודי שביום זה הכניס את בנו בכרייתו של אברהם אבינו.

פנה האיש בתחינה אל ה'דברי חיים': אנא יסור הצדיק אל ביתי ויכניס את הברכה אל מעוני. הסכים הרב, ויחד עם משמשו פנו ובאו אל מעונו של האיש. שמח היהודי שמחה גדולה על הזכות שנפלה בחלקו ומיד ערך לפניהם שולחן לסעודת מצוה. בין לבין הביא הלה יין ישן נושן ממרתפו ומוגז הימנו לצדיק.

כשרצה ה'דברי חיים' לצאת לדרך, הפציר בו האיש שישאר עוד בביתו, מחמת שיין זה השפעתו חזקה ושמא יכביד על הצדיק בדרך, אך ה'דברי חיים' סירב לדבר ושם לדרך פעמיו.

כשהגיע אל העיירה דזיקוב, שלח את משמשו שיקבש מרבי אליעזר שיבוא אליו למעונו, יען שחש הוא בראשו מחמת היין ששתה באותו הכפר. כששמע זאת רבי אליעזר מיד רץ להקביל את פני הדברי חיים. ישבו השניים ושוחחו בדברי תורה וחסידות, לאחר זמן מה קם הדברי חיים וליהו את רבי אליעזר עד לביתו.

ביקש רבי אליעזר מהרבי: אנא יועיל מורנו ורבנו ללון בביתו, הן כבר ירד הלילה. הסכים הרבי לבקשתו ונשאר ללון בביתו. כשבא השמש לבדוק מדוע מתמהמה הרבי לשוב אל האכסניה, הורה לו רבי אליעזר שישוב לאכסניה מחמת שהרבי ילון הלילה בביתו.

בעת שהאיר השחר חזר המשמש אל הדברי חיים ומצאו עומד ליד המזוזה וקורא את פסוקי קריאת שמע בדביקות רבה.

כשסיים הדברי חיים הביט במשמשו ואמר: **"מסתמא אתה משער בליבך כי קראתי עתה את קריאת שמע של שחרית, דע לך כי הרגע סימתי לקרוא את קריאת שמע שעל המיטה..."**

על הפסוק (במדבר כ"ג כד): **'לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה'**, פירש הגאון הקדוש האביר יעקב זיע"א, שזהו רמז על קריאת שמע שעל המיטה שהיא המכריחה את המזיקים. וכך כתב בספרו 'פתוחי חותם': **"והנה ישראל בכל בוקר, על ידי תפילת שחרית הם מכריחים כוח הסטרא אחרא ודוחים אותה לחוץ, ובכל לילה בעת שכביה על ידי קריאת שמע שהם קוראים על מיטתם הורגים ומפילים כמה אלפים ורבבות של מזיקים, כמו שכתוב (תהלים צ"ד) 'פול מצדך אלף ורבבה מימינך'."**

וזהו שכתוב 'הן עם כלביא יקום' בבוקר ועל ידי תפילתו 'כארי יתנשא', באותה שעה הוא מלך על כל הסטרא אחרא כארי שהוא מלך על כל החיות, ואין הסטרא אחרא יכולה להרים ראש לפניו. זאת ועוד, בעת שכביהו 'לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה', שהוא הורג המזיקים לאלפים ורבבות, וכל זה בלי לחש ובלי מכשפות, רק על ידי עסק התורה ותפילות."

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחוקה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מדוני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

מכסה תפילין של יד

כאשר בית אחר מכסה ממנו אור החיצון, או שבית אחר נוסף על גביו ומחמת כן אינו רואה האויר, אבל כשהוא רק מכוסה ברצועה אינו נחשב כסוי. ב. שמה הפסול שאין בית החיצון רואה את האויר אינו אלא בתפילין של ראש, אבל לא בשל יד, והביאו שכן כתבו בתשובות הגאונים. וכוונת הגמרא 'מעברתא' היא ברצועה קטנה שעל תפילין של יד ולא בתפילין של ראש. ג. לפי שהרצועה שנותנים על בית הזרוע אינה מכסה כל הבית, אלא הבית עצמו מגולה ימין ושמאל, ואם כן הבית רואה שפיר את האויר לצד המעברתא ולצד שכנגדו ולפיכך אינו פסול. וכן הוא גם ברצועה שאינה מכסה לגמרי את הבית יד וממילא אינו פסול.

וכן כתב הרא"ש (הל' תפילין סי' ז): ויש מפרשים שהמעברתא היא רצועה קטנה שמעבירים למעלה על תפילין של יד, וכן נהגו האידנא, ואין התפילין נפסלים משום בית החיצון שאינו רואה את האויר, אלא אם כן חיבר להן בית אחר וכו', ועוד שלא שייך פיסול באין רואה את האויר אלא בתפילין של ראש שהן ארבע בתים ושינה אחד מהבתים ממקומו, אבל בתפילין של יד שהן בית אחד לא, וכן נמצא בתשובות הגאונים. הרא"ש הוסיף להקשות מדוע אין פסולים כדן ציפה את התפילין בזהב שהם פסולות, ויישב לחלק שדווקא זהב פסול, אבל הרצועות שהם מעור בהמה טהורה אינן פסולות.

גם המרדכי (הל' תפילין י'): כתב בשם רבינו שמשון, בשימושא רבה מצריך לכרוך בקלף כל פרשה ופרשה, לפי שבוה משתמרת יפה. ויש שהיו רוצים לפסול משום שאין בית החיצון רואה את האויר, ואין לפסול משום כך, כדחזינו הכא שטולה עליהן עור, אף דהשתא אין עור הבתים רואה האויר. ומיהו נמצאתי לרבי יוסף טוב עלם שכתב דלא מפסיל משום ראיית אויר אלא דוקא בתפילין של ראש, אבל בשל יד לא, דלא שייך בשל יד בית חיצון וכו'. ומיהו כהאי גוונא לא מקרי יתיר, אלא אי מייתר בית חמישי, אבל זה הקלף המכסה שהוא להגן בעלמא לא אשכחן בהו פיסול, והא דק"ל ציפן זהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות, לאו משום ראיית אויר הוא, אלא בגוף הבתים מיירי, והלכה למשה מסיני שיהא עור בהמה טהורה.

מבואר בדברי המרדכי שבציפן זהב, על כרחך שאין הפסול מצד שאין בית החיצון רואה את האויר, דאם לא כן, מדוע נצרך להלכה למשה מסיני, ומכך המשך בעמ' ג'

אני לומד עם בני את הלכות תפילין הכנה לקראת יום בר המצווה שלו. זכור לי שכאשר לימדו אותי להניח תפילין, הדגישו שבשעת הנחת תפילין של יד יש להסיר את מכסה הפלסטיק המגן מעל הבית, ולא להניח את התפילין כשהמכסה עדיין עליו. האם אכן יש להקפיד על כך מעיקר הדין, או שמה מדובר בהידור ובהנהגה טובה בלבד?

תשובה:

על מנהג זה שהונהג לכסות את בית תפילין של יד בקופסא מנייר או קרטון כדי להגן על הריבוע של התפילין שהוא הלכה למשה מסיני, וכיום עושים אותו מפלסטיק, היו מגדולי הפוסקים שעוררו עליו ונמנעו לגמרי מלהניחה שלא להנהיג מנהגים חדשים שלא הובאו בקדמונים, ואף דנו האחרונים לחוש בזה מצד שני טעמים: א. משום שעל ידי המכסה אין בית החיצון רואה את האויר. ב. שהרי זה כציפן זהב שפסול, ונבוא לברר דין זה וכיצד נוהגים למעשה.

פסול שאין בית החיצון רואה את האויר

בגמרא במנחות (לה) 'אמר אביי מעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני'. ומצינו כמה דרכים בראשונים בפירוש מעברתא, מצינו בתוספות (ד"ה מעברתא) שפירשו: א. שהוא המקום בו עוברת הרצועה בתיתורא, ונקרא מעברתא על שם הרצועה עוברת בה ולא קבועה. ב. בשם שם מפרשים שאין הכוונה לבית עצמו, אלא רצועה קטנה שמעבירין למעלה על בית תפילין של יד מצד לצד.

וכתבו התוספות על הפירוש של היש מפרשים, שאפילו שהרצועה עוברת מעל הבית של יד אין משום כך לפסול משום שאין בית החיצון רואה את האויר, שאמרו בגמרא (שם לעיל) שאין להחליף את הפרשיות שבתוך הבתים, שאם יעשה כן פרשה שצריכה לראות את אוויר צד ימין, תהפך לראות את צד שמאל, או להיות פנימית של לראות שום אויר חיצון, ומבואר שהפרשיות החיצוניות צריכות לראות את האויר החיצוני. ועוד נבאר בגמרא (סנהדרין פט.) שאם עושה חמשה בתים לפרשיות, התפילין פסולות, שכן הבית החיצון אינו רואה את האויר שהרי בית אחר מסתיר אותו, וכל שאין בית החיצון רואה את האויר פסול. ואם כן אם יסובב את הרצועה על גבי הבית החיצון שוב לא יראה את אויר החיצון. וכתבו שלשה תירוצים מדוע אין פסול משום כך: א. שלא שייך פסול זה אלא

בלוטוס תחובה באוזני, עקב ריבוי שיחות הטלפון שאני מקבל. אתמול לפני שנכנסתי לתפילת מנחה ניתקתי את הפלאפון, אך את האוזנייה לא הסרתי מהאוזן. לאחר התפילה העיר לי חבר שאין זה ראוי להתפלל עם אוזנייה. השבתי לו שאיני צריך להסיר אותה בשעת התפילה, כיוון שאני הולך כך בכל שעות היום והרי זה כמו בגד. האם עליי להקפיד להסיר את האוזנייה?

ת. יש להסיר את האוזנייה קודם התפילה.³

המשך בעמ' ב'

דוד (סי' מה) שכתב ששני הפירושים נכונים להלכה, וראה במשנה ברורה (שם סי' יא) שביאר כפירוש רש"י שהוא איזור שמניחים בו מעות, וכתב שאסור להתפלל בו לפי שאין זה דרך כבוד לעמוד כן לפני הש"י. והנה הכלל בכל אלו הדברים הוא מה שמבואר בשו"ע (שם) ובמשנה ברורה (סי' יג) שאין להתפלל בבגדים שאין דרך אנשי המקום לעמוד בהם בפני הגדולים, ולכן נראה שאין להתפלל באוזנייה בלוטוס כיון שבדרך כלל לא מקובל להניחה כן כאשר עומד לפני אנשים מכובדים, ויש להסירה קודם התפילה.

אותו בבירור. האם עליי לענות אמן על הברכות שאני שומע מתפילתו?

ת. מאחר ואין למתפלל להגביה קולו בתפילת הלחש, נחלקו הפוסקים אם מי שהברכות נשמעות לאוזניו יש לו לענות אמן. בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים שבהן מותר להגביה מעט את הקול, יענה השומע אמן.²

תפילה עם אוזנייה בלוטוס

אני נוהג להסתובב בכל שעות היום כשאוזנייתי

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

עניית אמן על ברכות הנשמעות מתפילת הלחש

במהלך התפילה עמד לידי יהודי מבוגר, וניכר היה ששמיעתו אינה חדה כל כך. משום כך, בתפילת שמונה עשרה שנאמרת בלחש, היה מתפלל בקול מעט חזק יותר, באופן ששמעתי

1 בהגהות חכמת שלמה (אורח סי' קכז) הסתפק בזה, ותלה זאת במה שמבואר בילקוט שמעוני (ומה נחמ) מה הוא הר"ת של תיבת 'אמן' האם 'אל מלך נאמן' או 'אתה מלך נאמן', עיי"ש. וכן הסתפק במשמרת שלום (סי' יא סי'). להלכה נקטו הגר"ש אויערבאך (הליכות שלמה עמ' קיב) והשבט הלוי (ח"ג סי' טו) שאין לענות אחריו אמן כיון שמדיני התפילה שלא להשמיע את קולו וכמבואר בשו"ע (אורח סי' קא סי'), ולא תיקנו חז"ל לענות אמן באופן זה. אך בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' ה) הקשה שהרי מבואר בשו"ע (שם) שאם עושה כן

כדי שיוכל לכוון בתפילתו מותר. וכן כתבו בשו"ת יגל יעקב (אורח סי' מב) ובשו"ת יביע אומר (ח"ח אורח סי' י) שצריך לענות אמן אף למי שמתפלל את תפילת שמונה עשרה בקול. 2 כן כתב המטה אפרים (סי' תקפב אף המגן סקמ"א), וראה בשבט הלוי (שם) שהסתפק האם צריך לענות אמן אף באופן שמותר לו להתפלל בקול וכגון כשמתפלל בקול כדי ללמד בניו הקטנים, או שאין בזה חיוב מאחר שלא נתקנה עניית אמן על ברכות תפילת שמונה עשרה של לחש.

נשיאת כפיים קודם ברכות התורה

אני כהן ובכל יום זוכה לברך את עם ישראל בברכת כהנים. הבוקר, בדרכי לבית הכנסת, עברתי סמוך לבית כנסת אחר שבו עמדו הציבור באמצע חזרת הש"ץ. המתפללים הבחינו בי וביקשו שאכנס כדי לשאת את כפיי ולברך את הציבור, מאחר שלא היה שם כהן אחר. אלא שבאותה שעה עדיין לא הספקתי לברך את ברכות התורה. האם מותר לי להיכנס ולברך ברכת כהנים קודם שבירתי ברכות התורה?

ת. יכול לישא כפיו אף שעדיין לא בירך ברכות התורה, אמנם אם יש לו זמן יקדים ויברך ברכת התורה.

ספר תורה שנפל טרם שכתבו בו את האותיות האחרונות

אני עובד כמגיה סת"ם. קיבלתי להגהה ספר תורה שהאותיות האחרונות בו עדיין לא נכתבו. לצערי ספר התורה נפל מידי על הארץ. האם עליי להתענות, או שמכיוון שכתבתי הספר טרם הושלמה אין בו עדיין קדושת ספר תורה?

ת. אין צריך להתענות, ויפדה את התענית בצדקה.

לתת לילד לשחק בבצק המיועד לאפיית חלות

בכל יום חמישי אני נוהגת ללוש בצק

ולאפות חלות לכבוד שבת קודש. הן שלי מאוד אוהב 'לעזור' לי בקליעת החלות, ואני רוצה להפריש עבורו חתיכת בצק, שישחק בה ויקלע ממנה חלות כאוות נפשו. ברור לי שכאשר הילד יגמור להתעסק בבצק, החתיכה תהיה מלוכלכת ואצטרך לזרוק אותה לפח. האם יש במשחק כזה משום 'ביזוי אוכלים'?

ת. אם על ידי המשחק הבצק נפסל לאכילה, אין לתת לילד לשחק בבצק. אך כאשר הבצק אינו נמאס מאכילה מותר לתת לו.

חיזוק הברגת צינור ביוב בשבת

במהלך השבת הבחנתי בניזילה מתחת לכיור המטבח. בדקתי את הסיפון ואת הצינור המוליך אליו, וגיליתי שההברגה התרופפה והמים דולפים. ניסיתי למשוך את הצינור וראיתי שהוא עדיין מחובר היטב ואי אפשר להזיזו כמלוא נימה. האם במצב כזה מותר להבריג את הצינור עוד מעט כדי לעצור את זרימת המים, בשעה שהפעולה הזו אינה מוסיפה מאומה לחיבור הצינור עצמו לקיר?

ת. אסור לעשות כן בשבת.

טלטול פח אשפה בשבת

בבתי הכנסת מצויים לאחורונה פחים גדולים שבתחתיתם קבועים גלגלים. לצורך פינוי מפות גדולות אחרי סעודות וכדומה, מקרבים את הפח אל השולחן ומורידים את המפות

שירות לתוכו. האם בשבת מותר לטלטל את הפח אל השולחן, או שהוא מהווה בסיס לאשפה שבתוכו?

ת. הפסולת הנמצאת בפח היא מוקצה ואין לטלטלה, אלא אם כן היא מדיפה ריח רע, שאז מותר לפנותה החוצה כדין 'גרף של רעי'. לגבי הפח עצמו, אם הוא היה ריק בכניסת שבת דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. אך אם הוא היה מלא באשפה בכניסת שבת, הרי הוא בסיס למוקצה ואסור לטלטלו. ומכל מקום ניתן להכניס קודם כניסת השבת כלי לתוך הפח, ואז יהיה מותר לטלטלו אף כאשר יש בו אשפה.

איסור ריבית בגזל

ביצעתי תשלום לחברה מסוימת, ובטעות חיובית בסכום כפול מן הנדרש. לאחר שגיליתי את הטעות פניתי אליהם מספר פעמים בבקשה לקבל את כספי בחזרה, אך למרות הזמן שחלף והפניות החוזרות, הכסף טרם הושב לי. האם מותר על פי ההלכה לדרוש ולקבל פיצוי כספי נוסף במקרה כזה, או שמא מאחר שמדובר בכסף שהיו חייבים לי והחזירו אותו באיחור, יש בכך חשש איסור ריבית?

ת. אין זו הלוואה רק גזל, ואין בכך משום איסור ריבית.

המשך מעמ' ד'

וכמבואר כן במשנה ברורה לעניין עצמות (ס"ק קטז), 9 ברמ"א (א"ח סי' ט"ז) מבואר שכיסי המיוחדות לנתינת אשפה שבו וכמבואר במשנה ברורה (שם ס"ק ד), ודינו כדון האשפה ואין לטלטלו אלא אם כן הוא נמצא של 'גרף של רעי'. ואף פח אשפה שהיה ריק בכניסת שבת אם נתנו בו אשפה באמצע שבת אף יכול לתת לתוכו דבר היתר ולטלטל הכל יחד וכמבואר במשנה ברורה (א"ח סי' ט"ז, ועיי' שו"ת א"ש (א"ח סי' ס"ה)).

10 בשו"ע (א"ח סי' ט"ז) מבואר שכלי שהיה עליו מבעוד יום דבר האסור ודבר המותר, מותר לטלטלו, כיון שהוא נעשה בסיס לדבר האסור והמותר, אמנם זהו רק כאשר הדבר המותר חשוב מדובר האסור, אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר, הרי הוא בטל אצלו ואסור לטלטלו. והנה בפח שיש בו אשפה אף אם יניח בתוך הפח דבר ששוויו מושג הרי הוא חשוב יותר מהפסולת הנמצאת בפח, ועל ידי זה יעשה הפח 'כביס' לדבר האסור והמותר' שינוי נעשה מוקצה. ובאופן זה שהניח שיש יום כלי בתוך הפח יהיה מותר להזיז את הפח בשבת אף כאשר יש אשפה בתוכו, וכדון טלטול בו הצד המבואר בשו"ע (סי' ט"ז) שמותר לטלטל חפץ המבואר בשו"ע (סי' ט"ז) שיש בו מוקצה ח"ד עמו, ובתנאי שהטלטול נעשה לצורך דבר היתר, והוא אינו בסיס לדבר האסור, ואין באפשרותו לנער את המוקצה ממדבר המותר לטלטלו, וכיון שאין לנו יכול לנער את האשפה בתוך הבית מותר לו להזיז את הפח כדי לרוקן לתוכו עוד אשפה.

11 בספר חסידים (ת"ת תקצ"ה) כתב שכל גזלן שלל חשיב את הגזילה ביום שגזל, ואם רוצה לצאת יום שמים צריך להוסיף על הגזילה כפי מה שהיה הנזיל יכול להרוויח מן השחרור על שחשבו לו, וכן צריך להוסיף בעד הצער שצטער מחמת הגזילה. וכתב שאף שלא הוצרכו חכמים עומק החשיבה הזאת, כך היא לפחצים שאלו יקראו לדין גלגלים הבא, ואף בעולם הזה לא יקבל עונש ונקמה וכו', וכל זה אין להורות אליו למי שמתחרו ומבקש להיות יקני מן הקודש ברוך הוא. והנה הדבר פשוט שאין חשש איסור ריבית בגזל וכן במיני כל שלא קיבל מעות מדעת בעל המעות. וראה בשולחן ערוך (סימן קע"ט) לענין משתמש במקדון שלא ברשות, שאין בו משום רבית. וראה עוד בבבית

וכתב שכן עמא דבר, ומכל מקום בעל נפש יחוש לעצמו, ונראה שלתת חתיכת בצק לילד אין זה כדושיק פת שהוא ביזוי לפת, ולכן מותר לתת לילד לשחק בה כאשר החתיכה אינה נמאסת. ואף אם נאמר שהמשחק בבצק הוא בזיון לפת כמו זריקת הפת, מ"מ יש להקל בזה כיון שהבית יוסף (שם) ביאר שהטעם שהחמירו בפת יותר משאר אוכלים הוא מפני חשיבותו, וזה שייך רק אחר האפייה שאז יש לו שם לחם, אך קודם האפייה אין דינו כפת אלא כשאר אוכלים, שאין איסור לזרוקם כאשר אינם נמאסים על ידי כן. אולם כאשר הבצק נפסד ונמאס מאכילה על ידי המשחק נראה שאין ליתנו לילד כדי לשחק בו, שהרי אף שאין מיני אוכלים אסור להשתמש כאשר הם נפסדים על ידי השימוש. אמנם בשו"ת תורה לשמה (סי' ק"ו) הוכיח מדברי המשנה (ב"מ פ"ג ש"ה) שמוותר להשתמש בבצק כדי לסתום את הקדירה אף כאשר הוא מתקלקל על ידי זה. וראה עוד במשנה ברורה (שם ס"ק ט) שכתב שצנורין רפואה מותר להשתמש באוכל אף כאשר הוא נמאס על ידי זה, והוסיף שאפילו שאר שימושים שאינם רפואה אף הם לצורך האדם ודרך העולם לעשות כן, מותר. ולפי זה נראה שבימינו שאין דרך העולם ללוש בצק לצורך משחק לילדים אלא נותנים להם בצק מלאכותי ('בר בצק') לצורך המשחק, שוב יש לחוש לביזוי אוכלים כאשר נתון לילד לשחק בבצק רגיל והבצק נמאס על ידי המשחק, ועל שיש לחשוש בו לאיסור 'בל תחטית'.

7 בשו"ע (א"ח סי' ט"ז) מבואר שקורה שגשברה מותר לסומכה כדי שלא תוסיף ותיפול, אבל אסור לסומכה ולהביאה משום איסור בונה, והטעם לפי שכל דבר המחויב לבנין יש בו משום איסור בונה אף מוסיף לחוקו. בהברגת צינור אף שאינו מוסיף כלום בבנין אלא מונע את הידוק הברגת הצינור שכתב היה מחויב בבנין, מכל מקום כיון שהצינור אינו עשוי להברגה תולכת החוזרת, נמצא שפעולת הידוק והשלמת הבנין, ואסורו משום בונה, וכן הביא באורחות שבת (פ"ו ט"ז).

8 בשו"ע (א"ח סי' ט"ז) כתב דבר מוטון, כגון רוצה אשה, אם היו בחצר שיושבים בה, מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא וכו', ואם היו בחצר שאינו ביה"ש, אסור להוציאם. ומה שאסור להוציאם כשהם מוסיפים בחצר שאינו ביה"ש, כתב המהר"ם ברורה (סי' קל"ג) שזה לפי שישנם כמקוצה ממת גופו, והם כעצים ואבנים שאסורים לטלטול אפילו לצורך גופם ומקומם. ואפילו הכי התירו ח"ל משום כבוד הבריות לפנות את דברי הטינוף לאשפה כאשר הם נמצאים בחצר שיושבים בה. והיתר זה אינו רק בפסולת המדיפה ריח רע, אלא כל פסולת ולכלוך שהצטברו בבית ואין דעת האדם סובלתו הרי הם ככלל 'גרף של רעי', ומותר לפנותם בשבת,

4 המשנה ברורה (סי' מ"ז ס"ד) הביא מהגר"א (שם ס"ו) שמוחר לכו"ץ לקיים מצוה קודם ברכות התורה, ואף שעל ידי קיום המצוה הוא מהרהר בדני המצוה אין בכך איסור, כיון שאין כוונתו להסיב לימוד תורה אלא כדי לעשות מצוה ואינו מוסיף בברכות התורה. וכתב מהר"ם (שם ס"ו) שמוציא את האשפה מפי, מכל מקום הדין שמוציא (שם ס"ז) שאף הרהור בדברי תורה אסור קודם ברכות התורה, ואפילו הכי היתר לקיים מצוה קודם ברכות התורה אף שעל ידה יבא להרהר ב"ד"ל כיון שאין כוונתו להסיב לימוד תורה, ולכן אף להוציא פסוקים מפיו מותר אם אין זה לשם מצוות תלמוד תורה, אלא כדי לקיים מצוה. והנה המנהג סבירא אחרונה שהרי בימי הסליחות מתפללין הגלוי"ת כתב וז"ל: 'לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אע"פ שהוא אומרה דרך תחנונים, וי"א שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים, ונכון לחוש לסדרא ראשונה'. וברמ"א כתב 'אבל המנהג סבירא אחרונה שמוציא פסוקים קודם ברכת התורה ואח"כ מברכין על התורה עם דבר שאר הברכות, וכן בכל יום כשנכנסין לבית הכנסת ואומרים כמה פסוקים ותחנונים ואח"כ מברכין על התורה, ומה שכתב בספר הרי"ט (סי' ט"ז) שכתב ברכת אשר יצר, ואין קודם ברכת הרי"ט אלא הלקל באמירת פסוקים קודם ברכת התורה. ובידעת השו"ע כתב החיד"א בשו"ת בית שאל (סי' ט"ז) שסובר לעיקר כשיטה הראשונה, וכפי המסורת שיש בדינו שסתם יום אומרים הלכה כסתם, ובפרט שהיה השולחן כתב לחוש בלעה הראשונה. אולם הביא שם שיעת החקירי לבת שבת יוסף נקט לעיקר כהדעה השנייה, וכן דעת הערוך השולחן (סי' מ"ז), וכן כתב שו"ת בצל החמה (סי' ט"א), והנה לענין קריאת שמע של שחרית קודם ברכת התורה נקטו רבים מהפוסקים (אחרות יקראו קודם ברכת התורה, ויש שיש חז"א) בצל החמה שם, שראו המאיר ח"ב סי' א, וכן יערא ח"ט סי' ג, או נדברו ח"ט סי' ג, ויען יוסף ח"א סי' א, קובץ תשובות להגרי"ש אלישיב סי' ט, משנת יוסף ח"א סי' טו) שיש להקל אם השעה עוברת, ולפי שאין כוונתו ללימוד אלא למצות קריאת שמע. ולפי זה לגבי ברכת כהנים קודם ברכות התורה נראה יותר להקל, שהרי סבירא האשל אברהם בוטשאטי (סי' מ"ט), ועיי' עוד בשער הגניז' סי' פה סי' פ"ה שהמאמר בקריאת שמע קודם ברכות התורה, הוא לפי שאמרו בגמרא (מנחות צ"ט) שבקריאת שמע שחרית וערבית מקיים מצות הוהית בו יומם ולילה, ואין זה שייך בברכת כהנים. וכן כתב בהלכות שלמה (תפילה פ"י ט"ז).

5 אודות חיוב תענית על פי סילת ה'א"ר, כתב בשו"ת משפטי שמואל (סי' ב') בפשיטת שכן המנהג, והעניקו דבריו המגן אברהם (א"ח סי' ט"ז)

הכריח שאין הכוונה באינו רואה את אור החיצון שהניח איזה דבר על גבי התפילין אלא כאשר ההסתרה היא מגוף הבתים עצמם.

הנחת הקופסא על התפילין כשאינו רואה את האויר

בשו"ת תשורת שי (ח"א סי' תקיג) כתב על המנהג להניח מכסה לשמירה על הבית של יד, כי על פי דברי התוספות אין המנהג נכון על פי הלכה. וביאר כי וודאי לפי התירוץ השלישי בתוספות יש קפידא גם בבית של יד כאשר הוא מכוסה ואינו רואה את האויר, ורק ברצועות שאינם מכסים את כל הבית התיירו התוספות בתירוץ השלישי, והוסיף שהגם שלפי התירוץ השני נראה שהסתפקו התוספות אם יש בכלל דין שהבית יראה את אור החיצון בתפילין של יד ולא ברירא להו לדינא, אולם איך נעשה אנחנו מעשה במה שתוספות הסתפקו ושמה באמת גם בשל בית יד יש חיסרון שאינו רואה בית החיצון. ורק לפי התירוץ הראשון שבתוספות שאינו פסול אלא אם מוסיף בית אחר מתוך התפילין עצמם, בנידון זה שהוא מכסה חיצוני אין קפידא. ושוב דן איזה טעם בתוספות עיקרי, והביא בשם הי"ד מלאכי (כללי התוספות אות כד) שלעולם התירוץ האחרון בתוספות הוא הנכון. וכתב דאף שמכסין התפילין של יד בשרוול כותנתו, אין בזה קפידא כיון דמגולה מהצדדים באויר שבין השרוול להתפילין. וכן פסק אחריו גם בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' ז) ושיבחה דבריו.

אמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ה) השיג על דבריו, וכתב על מה שכתב שאין לעשות מעשה נגד ספק התוספות דשמה גם בשל יד שייך גדר אינו ראה את האויר, דאישתמט מיניה דברי הרא"ש (הל' תפילין סי' י) שכתב בדרך וודאי שאין פסול זה שייך אלא בתפילין של ראש שהם ארבעה בתים ושינה אחד מהבתים ממקומו, אבל בתפילין של יד שהן בית אחד לא, וכן נמצא בתשובת הגאונים ע"כ, וכיון דהגאונים והרא"ש פשיטא להו דאין בשל יד כלל פסול זה פשיטא דאין ספקתם של התוספות מוציא מוודאו של הרא"ש והגאונים, וכן הוא פשוט הסוגיא בסנהדרין (פ"ט).

ועוד הוסיף לדחות כי מה שכתב בתשורת שי שלפי התירוץ השלישי בתוספות פשיטא שבנידון זה הוא פסול כיון שמכסה מהל צד, דומיא דמעברתא לאותם שי מפרשים שהיה פוסל לא לאו דמגולה משני הצדדים, שלא ראה התשורת שי מש"כ באור זרוע הגדול (הל' תפילין סי' תקסב) שהביא שיטה זו במקורה וכתב (בפירוש מעברתא) 'ומורי ה"ר שמחה כתב אני סבור שטלאי טלוא על בית של יד ותפור למטה בתיתורא שלו כמין רצועה רחבה במדת גגו של בית של תפלה של יד ועובר על כל גובה של בית משני צדדין', והוא פירוש היש מפרשים שבתוספות, (ועיין ג"כ בטור או"ח סי' לב), הרי שכתב שאתו עור תפור בתיתורא, וכן משמע פשוט שה"ש לדרך זה דומיא דשאר דברים שזכרו שם בש"ס מנחות שהם בתפילין עצמן, ועי"ז נעשה כחלק הוספה בבית של יד עצמו, ואילו לא היה פתוח משני צדדים בודאי היה מקום לפסלו, בהיות הוא תפור עם התפילין והוספה גמורה בתבנית צורתו. מה שאין כן במכסה חיצוני שאינו חלק מהבית של התפילין ואינו נחשב כמכסה על הבית, אלא רק כמו בגד שהאדם לובש על גבי התפילין שבוודאי אין זה נחשב שאין אויר הבית רואה לצד החוץ.

ואם שדחה לדברי התשורת שי שאינם עיקר לדינא, כתב שכתחילה וודאי יסיר קודם ההנחה, יחזיר אחרי הנחת תפילין של ראש ואם החזיר בין

יד לשל ראש אינו הפסק. ובריש דבריו הגדיר הנהגה זו 'מצד חומרא ומנהג הצדיקים'.

פסול מצד ציפן זהב

עוד דנו הפוסקים על פי דברי הגמרא בסנהדרין (מ"ח:) דתניא 'ציפן זהב, או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה פסולות, עור בהמה טהורה כשירות, אע"פ שלא עיבדן לשמן'.

בנודע ביהודה (מהדו"ק או"ח סי' א) פירש על פי דברי רש"י (מנחות מב: ד"ה ציפן, ד"ה פסולות) דהיינו שציפה את פרשיות התפילין עצמן בזהב, והוכיח עוד בנודע ביהודה שדעת כל ראשונים שהפסול הוא רק כשעשה את גוף הבתים מזהב, אבל אם עשה הבתים מעור בהמה טהורה וציפן זהב כשרים.

אך הטור (או"ח סי' לב) כתב אם ציפה הבתים בזהב או שעשאם מעור בהמה טמאה פסולה. וכתב בבית יוסף (ד"ה ואם ציפה) שמשמע מדברי הטור שאם עשה עור הבתים מבהמה טהורה ואחר כך חיפן בעור בהמה טמאה כשר, ואילו בזהב פסול אף כשעשה הבית עצמו מעור בהמה טהורה, וצריך טעם מדוע גרעו זהב מעור בהמה טמאה שפסול. והביא שהמרדכי (הלכות תפילין אות י) כתב דהיינו שעשה הבתים מעור בהמה טמאה או מזהב, ומשמע מדבריו שאם עשה עור הבתים מבהמה טהורה ואחר כך ציפן זהב או חיפן בעור בהמה טמאה כשר, אלא שאחר כך חזר המרדכי עצמו וכתב, ומיהו קצת נראה מהלשון שטלה עור מעל העור של הבתים שאף בזה פסול, וכתב הבית יוסף אפשר שגם דעת הטור כן אלא שלא דייק בלשונו, וכן פסק השו"ע (או"ח סי' לב סעיף מה) שאף אם ציפה עור הבתים בזהב או בעור בהמה טמאה פסול התפילין.

בנשמת אדם (כלל יד אות ג) הוסיף לדייק זאת שהרי לא מצינו לשון ציפוי אלא רק כשמצפה כלי, אבל כשמניח הפרשיות בבתים מזהב לא שייך לשון ציפוי אלא לשון נתינה, וכמו שכתוב (שמות מ"ב) 'ויתן את העדות אל הארון', ועל כרחך כוונת הברייתא היא שציפה זהב מעל הבתים ואף בזה פסול.

גם הנצי"ב (שו"ת משיב דבר ח"א סי' ד) דחה דברי הנודע ביהודה, וכתב שאדרבה ממה שפירש רש"י לענין עור שעשה בתים מעור בהמה טמאה ולא פירש זאת על ציפן זהב הכתוב קודם, משמע ששם אין הכוונה שעשה הבתים עצמן זהב, דאם כן למה לא פירש זאת בזהב שכתוב קודם והיינו יודעים ממילא שכן הפירוש אף בטלה עליהם עור טמאה, אלא על כרחך בציפן זהב אין כוונתו לפרש כן. וכן ממה שפירש ציפן זהב לתפילין, משמע שציפן מעל עור הבתים שאין הפרשיות נקראים תפילין עד שיניחם בבתים. וכן דחה לראיות הנודע ביהודה מדברי הראשונים.

ובערוך השלחן (או"ח סי' לב ספ"ח) אחר שנטה להצדיק דברי הנודע ביהודה, כתב: 'ופשוט הוא דזהו כשחברו על הבתים, אבל התיקין שעושים להבתים שנוטלים אותם מהבתים לאו כלום הוא, ואפילו היו על התפילין בעת הנחתם אין זה ביטול להתפילין, אלא שלא נאה ולא יאה לעשות כן. ויש שאין מסירין התיק של יד מהתפילין גם בעת התפלה ואין נכון לעשות כן ודו"ק'.

וכן כתב בשבט הלוי (שם) שהדמיון שכתבו קצת אחרונים דדמי גידון דידן לציפן זהב שמבואר בש"ס שפסולים ונפסק להלכה (סימן לב סעיף מה), באמת אין לו דמיון, ובמקדש מעט (סי' לב ס"ק קפח) כתב וכל זה מיירי שדבק העור או הזהב בדבק להבית עד שנעשה כחלק דופן בבית, אבל התיק שעושין על הבית לשמירה ומסירין אותו כשמניח תפילין, אלא ששכח להסירו והניחם בעוד התיק עליהם אין חשש, דהוי ליה רק ככיסן בגד עליהם.

דעת האוסרים

בשו"ת מלמד להועיל (סימן כז) הביא מהפתחי תשובה דהוי כמוסיף על התפילין. ועיין עוד בשו"ת לבושי מרדכי (ח"ב סי' קעח), אורחות חיים (סקט"ו) בשם פתחי תשובה, שו"ת תשורת ש"י (הני"ל), שו"ת יד יצחק (סי' רעה), שו"ת עמק הלכה (סי' ח), שו"ת אבן יקרה (ה"ג סי' קמ), שו"ת מחזה אברהם (ח"א סי' ד), שכתבו לשלול קופסא זו משום שאין להנהיג חדשות וכו', וכן הוא בספר מרא דשמעתא (אות יט) בשם הגרמ"א פריינד.

ובארוכה דן בזה בשו"ת קנין תורה (ח"ג סי' א) ועיי"ש שאפילו ינקבוהו בחורים גדולים מכל הצדדים לא יועילו למחמירים בזה ע"פ התוספות הנזכר, ואפילו יעשוהו מחומר שקוף (כפלסטיק שקוף וכדומה) לא יועיל ע"פ התוספות הנ"ל שצריך שיראה אויר העולם ולא דווקא שאנשים יוכלו לראותו, וכמ"ש בס' מאסף לכל המחנות (סק"ז) בשם ספר דבק טוב לענין תפילין של ראש, גם בספר הליכות חיים (סדר היום עמ' קב) הביא בשם בעל דברי יציב מצאנו שהתנגד בשימת קופסא זו אפילו כשיש נקבים מארבע צדדי.

ובספר שר התורה (עמ' 302) מובא שהגאון מטשעבין לא היה משאיר את המכסה של התפילין של יד כל עת הנחת התפילין והתפילה. וכבר נתבאר שגם בשו"ת שבט הלוי (שם) כתב שכן הוא מצד חומרא ומנהג הצדיקים, והוא נהג בעצמו מעולם להשים את המכסה רק אחר הנחת תפילין של ראש.

אמנם בשנים האחרונות מייצרים את הקופסא מפלסטיק עם נקב בגג הקופסא כדי שיהיה הבית רואה את אויר העולם, ויש מדקדקים שנוהרו לעשות נקבים גם מן הצדדים, וכמשמעות לשון התוספות שהבית מגולה ימין ושמאל, וממילא עושים נקבים בכל ארבע רוחותיה. ומנהג העולם להקל בזה על פי הסכמת רבים מגדולי הדורות האחרונים (ראה ארחות רבינו ח"א עמוד לז), ועושים בה נקב גדול כדי שלא יהיה הבית סתום לגמרי בקופסא זו. אמנם ראוי לכתחילה להסיר הקופסא מהתפילין בשעת ההנחה והברכה, ויניחנה אחר גמר הנחת תפילין של ראש. [ובאמת המעיין באור זרוע (סימן תקסב) שממנו מקור דברי התוספות, יראה שהעור כיסה את התפילין מצד לצד דרך גגו, ולא נותר גלוי רק צד ימין ושמאל, ועל זה כתבו דלכן אין כאן כיוסי, אבל אין להוציא מזה שצריכים דווקא שיהיה גלוי צד ימין וצד שמאל, וזה פשוט].

וכן העלה בשו"ת יביע אומר (חלק ח אורח חיים סימן ד) שהביא בשם המלמד להועיל שהביא מכתב מרב אחד להתיר להניח התיק על התפילין של יד בעת התפילה. ובסיוס דבריו הביא מה שכתב בשו"ת מערכי לב (או"ח סי' א) שבשעת הברכה וההנחה של תפילין של יד, יש לדקדק להסיר התיק, באופן שתהיה התפלה מגולה, שמשום כבוד המצוה וחיתבה בודאי שצריך שגם התפלה של יד תהיה כמו שהיא במתכונתה בלי שום כיוסי, ורק אחרי כן יש לסמוך להקל בהנחת הכיוסי כדי שלא יתקלקל הריבוע של התפלה מפני דוחק השרוול שעליה. וכתב שכן ראוי לנהוג.

להלכה:

לאור מה שנתבאר, נראה להלכה כי לכתחילה ראוי להסיר הקופסא של המגן קודם ההנחה, אך לאחר הנחת תפילין של ראש יכול להחזיר. אמנם באופן שיש בגג הכיוסי חור של עיגול גדול, הסכימו הרבה פוסקים שאין לחוש להחשיב הבית כאינו רואה אוויר החיצון, ובפרט שגם יש חתך מהצד כדי שהקשר של יו"ד יהיה צמוד ממש לבית של התפילין. ומכל מקום יש שהחמירו גם בזה.

חימום פיתה במיקרוגל בשרי

רציתי להכין לעצמי כריך חלבי, ולשם כך חיממתי פיתה במיקרוגל המשמש בדרך כלל לחימום מאכלים בשריים. את הפיתה הנחתי על גבי צלחת חד פעמית נקייה, ללא כל מגע עם מאכל בשרי. האם לאחר חימום כזה מותר למרוח גבינה בתוך הפיתה ולאוכלה, או שיש לחשוש שהפיתה קיבלה טעם בשרי מהמיקרוגל?

ת. אם המיקרוגל אינו בן יומו והוא נקי לגמרי מותר למרוח גבינה בתחתילה¹².

חיוב מזווה בחדרי ניתוח

לאחרונה, לצערי, נדרשתי לשהות לא מעט בבתי חולים ובחדרי ניתוח, והתעוררה אצלי שאלה הלכתית: האם חדר ניתוח חייב במזווה, או שמא הוא פטור מכך, מאחר שמטבע הדברים לעתים שוהים בו מטופלים ללא לבוש?

ת. יש לקבוע מזווה גם בחדרי ניתוח¹³, אך חובת המזווה היא על בעל המקום ולא על השהים בבית החולים¹⁴.

תפיסת מקרר שהופקר באמצעות פתק

מוסד חינוכי החליף את המקררים הישנים

שברשותו והוציאם לרחוב על מנת שכל המעוניין יוכל ליטלם לעצמו. אחד העוברים והשבים שראה את המקררים חשש שמא יקדימו אחר, ולכן הדביק על אחד מהם פתק ועליו שמו, מתוך כוונה לשוב מאוחר יותר ולקחתו. כעבור זמן מה חזר למקום, וגילה שאדם אחר כבר העמיס את המקרר ולקחו לביתו. טוען הראשון: "כבר סימנתי את המקרר בשמי, ובכך גיליתי את דעתי שאני זוכה בו". ואילו השני טוען: "כל עוד לא עשית מעשה קניין ממש, המקרר נשאר הפקר, ואני זכיתי בו כדין". עם מי הדין?

ת. א. אם המקרר עמד בסימטא צדדית [-חצר פנימית שאינה חלק מרשות הרבים], קנה הראשון בקנין ד' אמות¹⁵. ב. אם המקרר עמד ברחוב אינו קונה בד' אמות¹⁶, וקיימא לן להלכה 'הבטה בהפקר אינה קונה', לכן הראשון לא זכה במקרר על ידי הנחת הפתק בלבד והדין עם האדם השני שלקח את המקרר¹⁷. גם באופן זה שמום שהראשון היה עני המהפך בחררה¹⁸.

סיכמו על 'בלעדיות' בתיווך והמוכר חזר בו

ראובן סיכם עם שמעון על 'בלעדיות' בתיווך דירתו. יום לאחר מכן התקשר שמעון לראובן ובקש לחזור בו מהסכם הבלעדיות, האם

הרשות בידו?

ת. אם הסיכום היה בעל פה והמתווך עדיין לא התחיל במלאכה, יכול לחזור בו. אולם אם התחיל כבר המתווך במלאכת התיווך, כגון שפרסם בעיתונות או תלה שלט פרסום וכיוצא בזה, אינו יכול לחזור בו¹⁹. וכן אם חתמו ביניהם את הסכם התיווך בשטר, אינו יכול לחזור בו²⁰.

שאלה מצלמה ונמחקו קבצים

שאלתי מחברה מצלמה כדי לצלם תמונות. לאחר הצילום הוצאתי את כרטיס הזיכרון ומסרתי אותו לאחראית בסמינר, כדי שתעתיק את התמונות למחשב. לאחר מכן התברר שכלל הנראה היה וירוס במחשב שאליו הועתקו הקבצים, וכל התמונות שהיו על הכרטיס נמחקו. ניתן לשחזר את הקבצים באמצעות חברה מקצועית, אך הדבר כרוך בעלות של כ-200 שקלים. האם אני, כשואלת המצלמה וכמי שמסרה את הכרטיס להעתקה, חייבת לשאת בעלות השחזור? ואם אכן אני חייבת, האם ניתן לדרוש את התשלום מן העובדת בסמינר שביצעה את ההעתקה למחשב שממנו נגרם הנזק?

ת. הדין הוא ששואל חייב באונסין, לכן מי ששאלה את המצלמה חייבת לשלם את עלות שחזור הקבצים²¹. לגבי האחראית, אם לא הייתה רשלנות מצידה, היא פטורה.

המהפך בחררה נאמר אפילו בהפקר מציאה ומתנה: דעת רש"י (קידושין נט. ד"ה עני) והרמב"ן (ב"ב ד"ה נכסי) והרי"ד (קידושין נט. ד"ה עני) שיש באופנים אלו איסור עני המהפך בחררה, ולפיכך אם אחד עשה פעולה כדי לזכות מן ההפקר או להגביה מציאה ועדיין לא זכה בה, אסור לאחר לזכות בה. וכן לענין מתנה, שאם סיכם עם משהו לתת לו מתנה ועדיין לא נתן, אסור לאחר להשתלם עליו. וכן לענין שיתן לו את המתנה. אמנם דעת ר"ת (קידושין נט. תורה עני) והרא"ש (קידושין פ"ג סי' ט) והסו"ר (ח"מ סי' רלו) והרשב"א (קידושין ס"ט) והריטב"א (קידושין ש"ס, ב"ב כ"א, ד"ה האי) ורבינו יונה (ב"ב ש"ך ד"ה עלה) שכל האיסור של עני המהפך הוא רק כדי לשני אפשרות להשיג חפץ דומה ממקום אחר, שבוה אין לו לקנות החפץ שהשתדל בו אחר להשיג, אך הפקר ומתנה שאין מצוי להשיג אותם ממקום אחר אין בזה איסור. להלכה הביא בשו"ע (ח"מ סי' רלו ס"א) את ב' השיטות ולא הכריע, והרמ"א כתב שם שהעיקר כסברא שאין בזה איסור. אמנם בשו"ע הרב (הפקר והשגת גבול ס"ו) כתב שבעל נפש יחמיר לעצמו בזה. ובשו"ת ונאמר (תנינא ח"א סי' מד) כתב שאף שבהבטה אינו קונה אבל עכ"פ קנהו לענין זה שהיה מקרי מהפך בחררה וכל שלקחו אח"כ קנהו למפרע וזה נקרא רשע. ועיין שו"ת קנין תורה (ח"א סי' מד) במי שקצר עשבים בשדה הפקר ולא גמר לקצור, ואחר כמה ימים בא אחר וקצר דוכה השני במה שקצר, ועיי"ש שדן אם יש כאן דין עני המהפך בחררה.

שבא אחד ושמרו והיה מבית בו שלא יטלנו אדם לא זכה עד שיגביהנו או הוא מטלטל או יחזיק בקרקע כדרך שקונים הלקוחות. לפי זה אף שהנחת פתק עם שם הבעלים העתידי מלמדת על רצונו לזכות בחפץ, אין בכך מעשה קניין כלל. אולם יש לדון שאפשר שגנה הראשון על פי שיטת יוסטוס בב"מ (ב. ד"ה דבראיה, וכן בב"ק כט: ד"ה אלא) הדבסה בהפקר קונה כשעושה מעשה. וכן כתבו התוספות במסכת ביצה (כה) לגבי תרנגולים ויונים של הפקר המקושרין והמונענעין דאסורין משום גזל. ורש"י (כתב ד"ה והמקושרין) שהראשון שקשרן או נענען קנאן בהגבהתם שהפקר נקנה בהגבהה. אולם התוספות (ד"ה והמקושרין) כתבו: ולא נהירא דלא שייך כאן הגבהה, אלא כדאמרין דהבטה קונה בהפקר הואיל ומתעסק הוא בהן קצת. ובשטמ"ק (ביצה ש"ס) תמה איך אמרו בבב"יתא דקונה ע"י קשריה או נענעו, הרי קיימא לן שהבטה בהפקר אינו קונה. ובשער המלך (נדריים פ"ב ה"ט תירץ): דדוקא התם שאינו מתעסק בגוף ההפקר עצמו אלא שעושה מעשה כל דהו סביב לו לעשות גדר קטן הוא דאמרין דאינו קונה, אמנם כל שמתעסק בגוף ההפקר עצמו כגון הך דהכא שמקשרן ומנענען כ"ע מודו דהבטה כי האי קונה אפילו בלא הגבהה. מוכרח דבריי השער המלך, שגם לדידן דקיימא לן להבטה בהפקר אינו קונה, כאשר מתעסק בגוף הדבר קונה. ולפי זה גם הנחת הפתק תקנה מאחר שמתעסק בגוף החפץ ומדביק עליו. אולם הפוסקים השמיטו דין זה באסורין משום גזל. גם בעין משפט (ביצה ש"ס) על עני המימרא דאסורין משום גזל: טוש"ע ח"מ סימן ר"ס סעיף י. והטושו"ע שם כתבו לגבי הלכות מוצא אבידה בספק הינוח, ושלא דבריי התוספות, ולכן לדינא אינו קונה בלי מעשה קנין. וראה בב"ח (סי' רע"ג) שהביא דברי התוספות בביצה ובב"מ, וגרס שם 'הבטה בהפקר' וז"ל: ורש"י דממשע דסבירא להו להלכתא כלישנא דרמב"ם דהבטה בהפקר קנה, וזה שלא כדעת כל המבחרים דפסקו כלישנא בתרא דלא קנה. וראה עוד בש"ך (תקפו כהן סי' ט"ז) ז"ל: דבתפיסה או בקנין כל דהו קונין מן ההפקר כדאיתא בפרק בתרא דב"מ הבטה בהפקר קנה, והתוספות בפ"ק דב"מ מייית לה וכן איתא בפרק המניח. ואפשר שלא כתב כן לדינא.

לדין שכיב מרע שאמר 'ידור פלוני בבית זה' לא אמר כלום שלא הקנה לו בית לדירה (בבא בתרא קמז). וכן החולים שמשמשהם בבית החולים לא נחשב הבית שלהם כלל. גם לסוברים שחייב השוכר מדרבנן משום שהבית נראה כשלו, וביאר שלשון זה יש לפרשו בשיי פנים: או שהעולם יחשבו שהבית שלו וכן כתב במדמד"א (הלכות קטנות סימן תקק"ז), או שאצל הפתק דומה בית שוכר כמו בית שלו, בבית חולים לא שייך טעם זה, שהרי לא יחשבו שהוא שלו, שאינו שוהה שם רק מחמת חוליו, וכן מצד הטעם שאצל העולם דומה בית שוכר כמו בית שלו, הרי אינו שוכר את גוף המקום, על כן אין לחייב כלל בית החולים במזווה. [וכתב שאין מקום לחייב במזווה רק לשיטת הסוברים שחייב המתורה אף שאין הבית שלו משום שלא נתמסע מ'ביתך', אלא שאינה להלכה שרוב הפוסקים כנגדה, ועיי"ש מה שהקשה על שיטה זו]. ופוסק שגם בארץ ישראל פטור, שהרי הטעם שתקנו לחייבו הוא משום יישוב ארץ ישראל וכמו שכתב רש"י (ד"ה משום): שיקשה עליו לצאת מהבית זה לא שייך במקום שכל עיקרו הוא כדי לשהות לזמן קצר למנוחה. ובערוך השולחן (סי' רפ"ט סעיף י"ח, מה) כתב לענין בית מלון, שבעלי בית המלון חייבים לקבוע שם מזווה.

יהודה (פ"ב הערה לו ד"ה ועל פי דברי, שם סי' ו' והערה לו), ובתנבות שלום (מבוא לדין ריבית א"ע), בענין ההלכה שאין איסור ריבית במעות של גזל או פיקדון אף על פי שהוציא אותם לזכרון כל שעשה כן בלא רשות בעל המעות. אמנם אם הסכים בעל המעות לעכב את הפירעון מחמת שהחייב רוצה להשתמש במעות, הרי זה נעשה הלואה ויש בו איסור גמור. ובספר מלוה ה' (פ"ה סמ"ב) כתב שהוא הדין בכל חוב שנוצר בעל כרחו של חבירו כגון שהזיק את חבירו או שגרם לחבירו להוציא משום בעל כרחו שאם בו איסור ריבית. וכן כתב בריבית הלכה למעשה (פ"א סט"ו) שאין איסור ריבית בתשלומי נזקים. אמנם אם כבר נתייב בתשלום הנזק ומקשה שיתמין לו עוד בתוספת תשלום יש בה משום ריבית, ולכן מי שעשה תאונה וחייבוהו לשלם את הנזק, אסור לו לבקש להאריך את הזמן בתוספת ריבית או הצמדה. וכן אם מקבל תשלום הנזק מחברת הביטוח, ומחמת איחור התשלום מוסיפה לו החברה ריבית, אסור.

12 הטעם הוא, מאחר שג"ט בר נ"ט באינו בן יומו הוא חומרא. בתנור זמנינו שנחלקו בהם הפוסקים אם יש בהם זיעה, אפשר להקל בצירוף צד נוסף לקולה, לפיכך בתנור באינו בן יומו יש להקל, כי דין נ"ט בר נ"ט באינו בן יומו הוא חומרא, ומקילים בו בעת הצורך. כמו כן במיקרוגל אפשר להקל, ואם הוא בן יומו אפשר להקל באופן שהמאכל מוכסו.

13 תדרי ניתוח אין להם גדר של חדר של בית מרחץ, והרגילות הוא להיות שם עם בגדים. אמנם מבחינת שלפעמים מטפלים בחולים באופן שיש בכך משום נגאי למזווה, על כן ראוי שהמזווה תהיה בכיסוי.

14 ראה בגיליון מכתלי בית ההוראה (5) שהבאנו תשובה אבני נזר (י"ד סימן ש"ט) שדן בחולים שמשתהים בבית חולים שנים או שלושה חודשים, אם חייבים במזווה כדין שוכר בית שולחני שלוש יום חייב במזווה. ולאחר שהביא את שיטת הראשונים בחיוב שוכר פסק שאין החולים מתחייבים במזווה, וביאר טעמו: א. לטוב שחייב השוכר מן התורה הוא משום שגם מי ששוכר בית נחשב הבית כשלו, הרי שהחולים פטורים משום שאינם שוכרים את הבית, אלא שנותנים שרע עבור השהות שם, והוא דומה

מה נפטר בברכה בטעות

היו לפניו מיני מזונות ומציות ללא גלוטן שברכתן שהכל ומגש עם הערינג וירקות. לקח את המציות ללא גלוטן וברך עליהם מזונות בטעות בחשבו שהם מיני מזונות, ובדעתו לאכול עוד מיני מזונות ומההערינג.

יש לשאול במקרה הנ"ל שלש שאלות: א. האם יצא בברכת מזונות על המציות ללא גלוטן שברכתן שהכל. ב. האם יצא בברכת מזונות על המיני מזונות שבדעתו לאוכלם. ג. אם נאמר שיצא בברכת מזונות על המציות ללא גלוטן שברכתן שהכל, האם פטר גם את ההערינג שברכתו שהכל. תשובה:

לגבי השאלה הראשונה: מובא במשנ"ב (שעה"צ בסימן ר"ח ס"ק ל"א וכן בביאור הלכה בסימן קפ"ז סעיף י') שברכת מזונות פוטרת בדיעבד את כל המאכלים המזינים חוץ ממים ומלח. וא"כ יצא ידי חובתו על המציות ללא גלוטן.

לגבי השאלה השנייה: בשו"ת משכיל לדוד (סימן י"א) כתב בפשיטות שמי שברך על פירות העץ בורא פרי האדמה אפילו שבדיעבד פוטר את פרי העץ, לא פטר את פירות האדמה שלפניו אע"פ שברכתו לכתחילה אדמה, ואם כן כאן לא יפטור את המיני מזונות אע"פ שברכתו לכתחילה מזונות כיון שברך ברכת מזונות על דבר שברכתו שהכל שיוצא רק בדיעבד.

אולם בשו"ת הר צבי (סימן ק"ו) מבואר שדברי המשכיל לדוד אמורים באופן שטעה וברך בטעות על פרי העץ בורא פרי האדמה דס"ל שלא יוצא על פרי האדמה, והטעות היא שנתכוון לברך העץ ויצא לו מהפה בורא פרי האדמה שהיו כנתכוון לא לפטור את פרי האדמה כי נתכוון לברך העץ, אבל אם ככוונה ברך על פרי העץ בורא פרי האדמה יפטור את פרי האדמה שנמצא לפניו.

ואם כן בנדון דידן שבכוונה ברך מזונות על המציות שברכתן שהכל, פטר גם את המיני מזונות. אבל באמת זה אינו, ואפילו לדברי ההר צבי יהיה חייב לברך מזונות על המיני מזונות בגלל דינו של הרשב"א (מובא בבית יוסף סימן ר"ו וברמ"א סימן ר"א סעיף ד') שאם היו לפניו שני מינים שברכתו העץ ואחד מין שבעה ואחד שאינו מין שבעה והקדים את מה שאינו מין שבעה למין שבעה צריך לחזור ולברך על המין שבעה, שאינו בדין שיפטור מה שאינו חשוב את מה שחשוב דרך גררא ורק אם התכוון לפטור ופטר מברכה.

ואם כן כאן המציות ללא גלוטן שברכתן שהכל הם אינם חשובים לגבי המיני מזונות שברכתן מזונות ואינו בדין שיפטור האינו חשוב את החשוב.

ואפילו שבדעתו היה לאכלם אינו עוזר וצריך דעת לפטרם בברכתו בהדיא לדעת הרשב"א. ויש ראייה לזה מפמ"ג בהלכות יציצית (סימן ט סק"ב במשבצות) שכותב נפק"מ בין אם חיוב היציצית בבגד משי מדרבנן או שחיובו מן התורה, שאם יש לו שני טליתות אחד משי ואחד צמר וברך על המשי צריך שיתכוון בפירוש לפטור את הצמר ולא בסתמא אע"פ שדעתו ללבוש שניהם בגלל דינו של הרשב"א, שאינו בדין שיפטור המשי שאינו חשוב שחייב ביציצית רק מדרבנן את הצמר שחשיב כיון שחייב ביציצית מן התורה.

ואם כן בנידון דידן יצטרך לחזור ולברך ברכת מזונות על המיני מזונות כי לא כוון לפטורן בהדיא. ולגבי השאלה השלישית: לפי דברי ההר צבי שאם נכשל בלשונו וברך אדמה על העץ לא יוצא בברכתו על מה שברכתו אדמה דהוי כמו שכוון שלא לפטורו כי ידע שברכתו אדמה והיה בדעתו לברך העץ.

גם כאן כיון שידע שהערינג ברכתו שהכל לא כוון לפטורו בברכת מזונות ויצטרך לברך שוב. אולם יש להעיר שכל דברי ההר צבי שעוזר כוונה שלא לפטור, תלוי במח' הפרי חדש והתבואת שור (מובא בתבואת שור סימן י"ט ס"ק י"ז), שלפי הפרי חדש עוזר כוונה שלא לפטור, אבל התבואת שור סובר שלא עוזר כוונה שלא לפטור ולא יכול להגביל את הברכה שתחול רק על חלק מהפירות ואם כן יצא לתבואת שור בברכת מזונות שברך על המציות שברכתן שהכל גם על הערינג שהיה לפניו שברכתו שהכל אפילו שכוון שלא לפטורו כי ידע שברכתו שהכל ורק על המציות חשב שברכתן מזונות כי אי אפשר להגביל את הברכה.

נחזור לדברי הרשב"א שדעת הפמ"ג לעיל שגם לגבי מצוות הדרבנן לא יפטור את הדאורייתא כי אינו בדין שיפטור האינו חשוב את החשוב, יוצא חידוש לדינא לגבי טבילת כלים, שאם מטביל כלי זכוכית וכלי מתכות, וכלי הזכוכית חיוב טבילתן מדרבנן וכלי המתכות חיוב טבילתן מדאורייתא והטביל את כלי הזכוכית ראשון וברך עליו על טבילת כלים לא יצא בברכתו על הכלי מתכות ויצטרך לברך שנית כי אינו בדין שיפטור הכלי זכוכית שחיובו מדרבנן את הכלי מתכות שחשוב שחיובו מדאורייתא חוץ מאם בכוונתו בהדיא לפטור את הכלי מתכות ולא בכוונתו רק לטובלם.

העולה לדינא:

א. ברכת מזונות פוטרת בדיעבד את כל המאכלים ולכן יוכל לאכול את המציות שברכתן שהכל.

ב. ברכת מזונות שברך על המציות שברכתן שהכל אינה פוטרת את המיני מזונות בגלל דינו של הרשב"א, ויצטרך לברך שוב מזונות.

ג. ברכת מזונות שברך על המציות שברכתן שהכל אם פטר את ההערינג שברכתו שהכל - תלוי במח' ולדעת המשכיל לדוד והר צבי והפרי חדש יצטרך לברך שוב כי כיון שלא לפטור ולדעת התבואת שור שלא עוזר כוונה שלא לפטור יהיה פטור מברכה.

ד. בטבילת כלים שהטביל כלי זכוכית וכלי מתכות וברך על הזכוכית, לא יפטור את הכלי מתכות ויצטרך לברך שוב בגלל דינו של הרשב"א, חוץ מאם כיוון בהדיא לפטור בברכתו את הכלי מתכות.

חובת קידוש בליל שבת וזמנה

א. חובת הקידוש בכניסת השבת הוא דאורייתא, ומחלוקת הראשונים מה נקרא קידוש מדאורייתא, אם בזכירת שבחו וקידושו ע"י דיבורו בלבד (רמב"ם), אם בזכירת שבחו 'על היין' דווקא (ר"ן), אם בזכירת שבחו על היין 'במקום סעודה' דווקא (רא"ש), וכן איכא מחלוקת אחרונים אם צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש או לא (ביה"ל סי' רע"א ד"ה מיד), וכן יש חידושו של רעק"א שיוצאים חובת הקידוש באמירת 'שבתא טבא' בלבד (ביה"ל ד"ה דאתקש).

ב. ולמעשה נקטו האחרונים כמו הרמב"ם דזכירת שבחו של שבת בדברים בלבד יוצאים ידי חובת הקידוש מדאורייתא, ולכן נסכם הלכות אלו לשיטת הרמב"ם, אך בוודאי יש לחוש גם לגדולי הפוסקים שסוברים שאינם יוצאים חובת הקידוש כדיבור בלבד (ביה"ל ד"ה מיד).

חובת הקידוש

ג. כתב הרמב"ם מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנא' זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו וזכירת שבח וקידוש, אלא שהחכמים הוסיפו ותקנו שתהא זכירה זו על כוס של יין, ולכן יוצאים ידי חובת קידוש מדאורייתא בעת התפילה בשעה שמזכיר קדושת שבת, ומה שמקדש את חך רק על הכוס היא רק כדי לצאת ידי חובה מדרבנן, אכן ביום טוב ליכא חובת קידוש מדאורייתא כלל, וכל חובת הקידוש ביו"ט הוא רק מדרבנן ועל הכוס דייקא (מ"ב סק"א).

ד. ונפק"מ אי חיובא מדאורייתא או מדרבנן לגבי אי ספיקא לחומרא או לקולא, וכן אם אפשר להוציא ידי חובת קידוש למי שלא התפלל וחובת הקידוש עליו הוא מדאורייתא מאחד שהתפלל כבר וחובת קידוש עליו הוא מדרבנן, כיון שאין דרבנן פוטר דאורייתא, ומצויי שאלה זו - איך אפשר האיש שהתפלל להוציא את האשה שלא התפללה.

ה. אלא שכתב הפרמ"ג (משב"ז סק"א) שברכת המצות יכולים להוציא אחרים מדין ערבות אף שהוא בעצמו פטור לגמרי, וכל שכן אם יש לו חיוב דרבנן שאפשר להוציא חיוב דאורייתא בקידוש שהוא ברכת המצות (כה"ח סק"ז), אמנם כיון שלכתחילה אין להוציא אחרים ידי חובה כשהמקדש אינו יוצא אז בעצמו, באופן שהם יודעים לעשות קידוש לבד (ביה"ל סי' רע"ג ד"ה והוא), וכן יש נידון בפוסקים אי יש דין ערבות אנשים בעד נשים (דגול מרבה).

ו. לכן נכון לעשות בשאלה הנ"ל באחד משתי דרכים הללו, או שיכוון האיש לא לצאת ידי חובת קידוש בתחילה כלל וירוויח ג"כ שיצא ידי חובת קידוש מדאורייתא על היין במקום סעודה (מ"ב סק"א), או שהנשים ידקדקו להתפלל מעריב לפני ששומעים קידוש (ליקוטי מהרי"ח), או לכה"פ יאמרו 'ויכולו השמים' וכו', שאז חיובם של האיש והאשה שווים הם (סוף ביה"ל ד"ה דאתקש), וזה המשך בעמ' ו'.

רק בשבת, אבל ביו"ט אין נפק"מ בין מי שהתפלל או לא התפלל, שכולם שווים וחייבים רק מדרבנן.

נשים וקטנים

ז. נשים חייבות בקידוש מדאורייתא כמו אנשים, אף על פי שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, מכל מקום בקידוש חייבות משום דאיתקש זכור לשמור וכל שישנו בשמירת השבת ישנו בזכירה, וחייבות בקידוש שהוא מצות זכירת השבת (ש"ע סי' ב').

ח. לכן הנשים יכולות להוציא את אנשים ידי חובתם כיון שהאשה מחוייבת בקידוש מדאורייתא, וכן היא יכולה להוציא אחרים אפילו היא כבר יצאת ידי חובת קידוש מדין ערבות, אלא שלכתחילה אין להורות כן להלכה למעשה כדי שלא יבואו לזלזל במצוות (שועה"ר סי' י), וכל שכן לאנשים אחרים שאינה מבני ביתה נכון להחמיר שלא תוציא משום דזילא מילתא (מ"ב סק"ד), ופשיטא דאשה יכולה להוציא לנשים אחרים ידי חובה בלי שום פקפוק כלל, אך אם אינו רצתה לצאת בעצמה איכא נידון בפוסקים אי יש בכלל דין ערבות בנשים (עי' שו"ת מנח"י ח"ג סי' נד).

ט. קטן עד גיל שלש עשרה וקטנה עד גיל שתיים עשרה חייבים בקידוש מדרבנן מפני חובת חינוך, לכן פשוט שאין קטן יכול להוציא גדול שאין דרבנן מוציא דאורייתא (מ"ב סק"ג), ואם הגדול התפלל והקטן לא התפלל שאז הוא חייבא של שניהם מדרבנן ושונים הם יכול הקטן להוציא את הגדול, ואם גם הקטן התפלל שאז הוא חייבו של הקטן לקדש על הכוס תרי דרבנן אין הקטן יכול להוציא את הגדול, שאין תרי דרבנן מוציא חד דרבנן (שעה"צ סק"ד).

י. קטן שהגיע לגיל שלש עשרה כל זמן שלא נתמלא זקנו ברבוי שער, נוקטים להלכה שבדבר שחיובו מדאורייתא חיישנן שמא לא הביא עדיין שתי שערות ולכן כל זמן שלא נתמלא זקנו אינו יכול להוציא אחרים שלא התפללו, אבל להוציא אנשים אחרים שהתפללו יכול להוציאם מספיקא דשמא הביא שתי שערות וספיקא דרבנן לקולא (עי' ביה"ל ד"ה מיד, בסופו).

זמנה

יא. מצוה מן המובחר לקדש מיד בתחילת הלילה ולהקדימו בכל מה דאפשר כדי שיוכרז השבת מיד בכניסתו, ואף אם סיים תפילתו מבעוד יום יקדש מיד אחרי התפילה אף שעדיין יום הוא, דכיון שהוסיף מחול על הקודש הרי אצלו שבת לכל דבר (שועה"ר סי' ב), אבל בתוך החצי שעה שקודם הלילה יש לזוהר שלא יקדש, מפני שלכתחילה אסור להתחיל לאכול בתוך חצי שעה ללילה משום חובת קריאת שמע (מ"ב סי' רסז סק"ו).

יב. אולם אם אינו תאב לאכול מיד בתחילת הלילה, יכול להמתין מלקדש עד שיהא לו תיאבון כדי לקיים מצות אכילת שבת בתיאבון שהוא מצוה מן המובחר, וסומך אז על הפוסקים שסוברים שכבר יצא ידי חובת קידוש בתפילה, ואז יעשה לכתחילה ההפסקה והמתנה אחרי אמירת 'שלום עליכם' ואשת חיל' וכו' קודם אתקינו סעודתא (כה"ח סק"ב), אך לא ימתין מלקדש כדי לקיים מצוה מן המובחר לאכול בתיאבון אם יש לו אורחים או משום שלום בית (מ"ב סק"א).

יג. יש שנוהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה שאז שולט מזל מאדים והס"מ שולט על מזל הזה (מג"א סק"א), אך כל ערום יעשה בדעת שאם סמוכים על שולחנו אורחים רעבים וצמאים גדול כוח המצווה שמהפך מידת הדין לרחמים, ומובא בשם הצדיקים שהמקדש בשעה שביעית שיאמר 'אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים' וכו' ויציל את נפשתינו מהשעות הרעות וכו' (ליקוטי מהרי"ח).

יד. עיקר זמנה של מצות קידוש נמשך כל הלילה, מכל מקום אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד יש לו תשלומים כל היום (ש"ע סי' סח), ואפילו בבין השמשות של מוצאי שבת יעשה קידוש אלא בביה"ש יברך בלי שם ומלכות דספיקא דרבנן לקולא (מ"ב סק"ט), ואם לא התפלל כלום במשך כל השבת שאז חובת הקידוש עליו היא מדאורייתא יברך אפילו בביה"ש בשם ומלכות דספיקא דאורייתא לחומרא (שעה"צ סקמ"ז), מלבד 'ויכולו שאינו אומר ביום כלל (רמ"א), משום שאין ענין לאומרו ביום כיון שגמר מלאכת השם יתברך היתה בלילה (מ"ב סק"מ).

נתינת מאכל אדם לבהמה

בימי בין הזמנים החליט נחום להפתיע את ילדיו ומכיון שהתגורר בוילה עם חצר גדולה, השיג להם עז למספר ימים. הילדים שנהנו מאוד מההפתעה החליטו לדאוג לעז במסירות ולספק לה כל צרכיה. למחרת כשגלה נחום לתדהמתו שהמקרה מתרוקן במהירות רץ לחצר, וכראות נחום את העז עומדת בחצר ולפניה כל מיני מעדנים ובשפע, גער בילדיו ואף הוסיף להם שהדבר אסור על פי הלכה, הילדים שלא רצו לותר הלכו לבדוק את הדברים ע"מ לדעת את המעשה אשר יעשון.

תשובה:

בגמ' תענית (דף כ:) כתוב שרב הונא היה קונה בער"ש את הירקות שנשארו למוכר זורק אותם לנהר כדי שהמוכרים ירוויחו ושיהיה להם שווה להגיע הלאה, והגמ' שואלת מדוע רב הונא לא נתן לבהמה, ומתרת: קסבר ר"ה מאכל אדם אין מאכילין לבהמה.

ומסביר רש"י 2 טעמים: א. משום ביזוי אוכלין דמיחזי ככועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם. ב. כי התורה חסה על ממונם של ישראל ור"ה זרק לנהר ואח"כ מוצאין בנ"א את הירקות ואוכלים אותם. וכתב במחצית השקל (סי' קע"א) שהנפק"מ תהיה מה הדין אם אין לו מה להאכיל לבהמתו שלפי הטעם הראשון יהיה אסור ולפ"ב מותר, וכתב שם שלפי"ז נהגו להקל ויתן פת הראוי למאכל אדם לעופות, ובמשנ"ב (סי' ק"א) הביא דבריו וכתב שהאליה רבה מסתפק בזה האם הלכה כר"ה או לא, כי הגמ' אומרת קסבר ר"ה משמע שאנחנו לא סוברים כן, וכך כתב בהגהות חת"ס וגם בשעה"צ (סי' ק"ג) כתב ולי נראה דאפילו ללישנא קמא שרי בכדאי אונסו, ועין במגן גבורים שמצדד להקל בעקר הדין כא"ר.

והפסקי תשובות שבמקרה שצריך לקנות מאכל בהמה וזה טירחא גדולה בשבילו או שעולה הרבה כסף ודאי שיש להתיר, ומסתבר שזה כוונת המחצה"ש שכתב לטעם ב' ברש"י שהתורה חסה על ממונם של ישראל ובמקרה שלנו שאין לו מאכל בהמה נראה שיש להקל ובפרט שיש הסוברים שהבע"ח שלו או שמוזנותיה עליו מותר בכל גווניו, וכן כתב בשו"ת כת"ס (אור"ח סי' ל"ג) שאם נותן לבהמתו שלו אין בזה שום איסור ואינו נראה כמבעט בטובתו של מקום כיון שמוזנותיה של הבהמה מוטלים עליו, ומה שכתוב בגמ' שר"ה זרק לנהר זה כי לא היה לו בהמות שלו. ובשו"ת מנח"י (ח"ג סי' ס"ט מ"ב) הוסיף על דבריו שגם כשנותן לבהמות שאינם שלו יוכל לתת במתנה לבעל הבהמה, ובשאר פוסקים לא מצינו לחלק.

עוד היתר כתב בספר פרדס יוסף (פר' חיי שרה) בשם רבינו האמרי אמת וצ"ל שדקדק בלשון הפסוק לך ולבהמתך (ויקרא כ"ה ו) שמקדים את האדם לבהמה אע"פ שקודם צריך לתת לבהמה, וביאר שכיון שאסור לתת מאכל אדם לבהמה אך אם נותר מאכילת אדם ואם ישאיר האוכל יתקלקל מותר לתת לבהמתו, וכן לשון הפסוק בפרשת משפטים והשביעית תשמטנה ונטשתה ויתרם תאכל חית השדה היינו שנותן מאדם לבהמה.

עוד מצינו בליקוטי הערות לשו"ת כתב סופר שיש שסוברים שהאיסור הוא רק באוכל הראוי למאכל אדם עדיין, אך שיוירי מאכל שכבר לא ראוי מותר. העולה לדינא:

מי שנמצא בגן חיות וכדו' ורוצה לתת מאכל אדם רק לשם תענוג ושעשוע גרידא בפשטות אסור לכו"ע. אא"כ זה שיוירי אוכל שאין דעת בנ"א לאוכלם.

בע"ח שלו עצמו או שמוטל עליו להאכילו, אם אין מאכל בהמה מצויים לו יש מקום להתיר וכ"ש אם עושה זאת כדי להבריא ולחזק את הבע"ח.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com